

NÕUKOGUDE KOOL

EESTI NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIKU VABARIIGI HARIDUSMINISTEERIUMI

PEDAGOOGILINE AJAKIRI

V AASTAKÄIK

Nr. 2

VEEBRUAR

1947

Nõukogude armee 29. aastapäevaks.

On vaibunud Suure Isamaasõja hiiglaslikud lahingud. Hitlerlik armee ja Jaapani imperialistide armee on purustatud. Nõukogude Liidu rahvad asusid jälle suure vaimustusega rahuaegse ülesehitustöö juurde. Punaarmee päästis meie kodumaa saksa ikke alt, ta päästis kogu Euroopa fašistlikust orjusest. 23. veebruaril 1947. aastal, Nõukogude armee 29. aastapäeval, nõukogude sõjaväelased võtavad teenitult vastu kogu maailma vabadustarmastavate rahvaste tänu oma suurte tegude eest.

29 aasta vältel Punaarmee läbis kuulsusrikka lahingulise raja. Punaarmee ajalugu ei sarnane kaugeltki ühegi teise armee ajalooga. Tema osaks said niisugused raskused ja kannatused, milliseid ei ole tundnud ükski armee maailmas. Punaarmee sündis karmides lahingutes ja võitlustes. Et kindlustada Suure Sotsialistliku Oktoobrerevolutsiooni saavutusi sisemiste ja väliste vaenlaste vastu, selleks tuli äsja organiseeritud ja väljaõpetamata töolistest ja talupoegadest moodustatud väesalku otseselt lahinguisse paisata.

Revolutsioonijuhid — Lenin ja Stalin organiseerisid kodusõja tules võimsa ja tugeva, tsentraliseeritult juhitava armee.

Lenini ja Stalini poolt loodud noor Punaarmee Stalini juhtimisel purustas kodusõja aastail 14 intervendi ühised jõud ning sisemised kontrrevolutsioonilised jõud.

Rahuaegses ülesehitustöös seltsimees Stalin ja kogu kommunistlik partei 20 aasta jooksul väsimatult kõvendasid Punaarmeed. Nad kasvasid teda piiritus armastuses kodumaa ja oma rahva vastu. Nõukogude riik ehitas üles tugeva alalise kutselise armee hästi ettevalmistatud kaadritega.

Kogu nõukogude võimu majanduslik poliitika oli suunatud sellele, et lühima aja jooksul luua kindel alus Punaarmee varustamiseks eesrindliku tehnikaga.

Tänu stalinliku industrialiseerimise ja kollektiviseerimise targale poliitikale kogu maal muutus Nõukogude Liit võimsaks riigiks. Teise Maailmasõja eelseil aastail meie rahvas suutis soetada vajalikud materiaalsed võimalused oma kodumaa kaitsmiseks.

Nõukogude Liidule oli Teine Maailmasõda kõikidest varempeetud sõdadest kõige raskem ja kõige karmim. Punaarmeele langes suurim ülesanne — kaitsta sotsialistliku isamaa vabadust ja sõltumatust, päästa meie suur rahvas fašistlikust orjusest ja hävitusest.

22. juunil 1941. a. hitlerlik Saksamaa tungis kallale meie maale. Arvestades ootamatust, lootsid saksa anastajad mõne kuuga hävitada Punaarmee. Täpne pealetungikava NSV Liidule oli välja töötatud juba 1940. a. detsembris. Hitlerlased nimetasid seda kava „Barbarossa plaaniks“. See plaan nägi ette „välkkiire“ Punaarmee purustamise ja meie riigi ning rahva hävitamise.

Nõukogude valitsuse ees seisis keerukad ülesanded. Avaldades vaenlasele tugevat vastupanu tuli lahingute ajal mobiliseerida väeosi ja tõmmata neid rindele lähemale, viia lühima aja jooksul kogu tööstus sõjagaegsele tööle, et varustada tegevvägesid sõjatehnikaga ja laskemoonaga. Oli vaja evakueerida terved tööstusrajoonid läänest itta, et mitte jätta neid vaenlase kätte. Kõik need ülesanded olid jõukohased ainult meie rahvale, keda juhtis bolševike partei ja tark juht seltsimees Stalin.

Suure Isamaasõja päevil ilmnis kogu hiilguses geniaalse väejuhi seltsimees Stalini andekus. Uletamata strateeg ja väejuht sm. Stalin juba esimestest sõjapäevadest märkis ära meie väeosade ainsa õige ja võimaliku strateegia — aktiivse kaitse, mis seisnes selles, et vastast vahetpidamata kurnata, võita aega peajõudude hargnemiseks ja nende üleminekuks pealetungile. Ränkades kaitselahingutes Punaarmee kaitses iga jalatäit Nõukogude maad, pidades mehiselt vastu vastase pealetungile hiiglasuurel rindel ja jahvatades läbi tema parimaid kaadridiviise.

Pärast 3—4 kuud peetud visa võitlust, mille kestel saksa väed kandsid ränki kaotusi, ilmnis, et sakslaste plaan „välksõjaks“ on nurjumas. 1941. a. augustis meie väed peatasid sakslaste pealetungi Smolenski suunas ja, minnes üle vastupealetungile, purustasid ühe tankidiviisi, ühe motoriseeritud diviisi, viis jalaväediviisi, ühe „SS“-diviisi ja vabastasid Jelna. Edelarinde väed Brjanski all septembris andsid löögi kindral Guderjani tanki-grupile ja viskasid ta Brjanskist läände. Lõpuks, detsembris, Punaarmee andis tugeva löögi Moskva all. Siin hajutati lõplikult müüt saksa armee võitmatusest.

1942. a. suvel sakslased kasutasid teise rinde puudumist Euroopas ja veel kord katsetasid teostada Punaarmee purustamist. Kogudes määratu suuri jõude lõunas, püüdsid nad välja pääseda Volga äärde,

et haarata Moskvat idast, lõigata Moskva ära Volgast ja Uuralist ning siis vallutada NSV Liidu pealinn ja lõpetada sõda 1942. aastal. Üheaegselt andsid nad abilöögi naftarajoonide vallutamiseks lõunas, et seega meie varusid tõmmata lõunarindele. Pidades visasid võitlusi, ei lasknud Punaarmee hitlerlasi teostada seda ideed. Võitlus Stalingradi pärast kujunes lõppetapiks selles suures heitluses. Nõukogude sõjaväed ilmutasid siin vankumatut meelekindlust. Stalingradi suunale koondasid sakslased umbes 50 valitud diviisi, millede hulgas oli suur osa tanki- ja motoriseeritud diviise. Hargnes niisugune lahing, millele oma kestuselt ja pingsuselt sarnast ei tunta sõjaajaloos.

Kurnates vastast visade kaitselahingutega valmistus Kõrgem Väejuhatuse üheaegselt pealetungiks määratu suurte jõududega. Volga juurde olid koondatud suured jõud ja võimas nõukogude tehnika. Seltsimees Stalini strateegilise plaani kohaselt Nõukogude väed läksid üle otsustavale pealetungile 19. novembril 1942. a. Murdes sakslaste rinde, sulgesid nõukogude armeed viie päeva jooksul vastase rõngasse. Sissepiiratud rõngasse jäi 22 saksa eliitdiviisi suure hulga sõjatehnikaga. 1943. a. veebruariks lõpetasid nõukogude väed hiilgavalt Volgani välja tunginud 330-tuhandelise saksa väegrupi likvideerimise.

Lahing Stalingradi pärast tõi üldise murrangu Isamaasõja käiku. Jõudude vahetamine muutus Punaarmee kasuks, ilmes stalinliku strateegia ja taktika üleolek ning lõpuks loojus Stalingradi all saksa-fašistliku armee kuulsus.

1942.—1943. a. talv möödus Punaarmee vahetpidamata pealetungi lipu all. Algas vastase massiline väljaajamine Nõukogude maalt. Nõukogude väed tungisid peale 1500 km rindel ja liikusid läände: Mozdokist kuni Tamanini, Stalingradist Taganrogini, Voronežist Lvovini. Punaarmee ületas vastast nii oma relvastustehnika poolest kui ka oskuses peale tungida.

Sakslaste katsed peale tungida 1943. a. suvel Kurski kaarel suruti maha nõukogude võimsa relvastuse jõuga. Ei aidanud ei „Tiigrid“ ega „Pantrid“, milledega Hitler arvas maailma imestada. Ei aidanud ka totaalne mobilisatsioon. Nõukogude väed kiskusid initsiatiivi oma kätte ja asusid ise pealetungile. Lahing Kurski all viis hitlerliku armee katastroofini.

Punaarmee andis hoope löök-löögi järel. Suvel 1943. a. ta jõudis välja järgmisele joonele: Krivoi Rog — Kiiev — Gomel — Orša — Vitebsk.

1944. a. andsid Nõukogude väed kümme hiilgavat lööki: Leningradi all, Bugil, Krimmis, Kareelias, Vitebski all, Lääne-Ukrainas, Kišinevi-Jassõ rajoonis, Baltimaal, Tisza ja Doonau vahel ja Põhja-Soomes.

Nende löökide tagajärjel langes rivist välja umbes 120 saksa diviisi. NSV Liidu riigipiir seati jalule kogu ulatuses. 1945. a. jaanuaris alustas Punaarmee oma lõpplööki. Lühikese aja jooksul vallutati Ida-Preisimaa. Keskmise strateegilise suuna peal purustasid Punaarmee

osad sakslaste Varssavi grupi ja jõudsid Oderi jõe. Põhja-Saksamaal likvideeriti hitlerlike väeosade Pomeraania väegrupp. Lõunas vabastati Austria pealinn — Viin. Ajaloolise lahinguga Berliini pärast lõpetati Saksamaa täielik purustamine. Berliini vallutamiseiga lõppes sakslaste organiseeritud vastupanu. 8. mail 1945. a. Saksamaa kapituleerus tingimusteta.

Fašismi kolle läänes oli hävitatud. Selleks, et lõpetada Teine Maailmasõda, oli vaja likvideerida fašistlik kolle idas. Jäädes truuks oma kohustes liitlaste vastu, kuulutas nõukogude valitsus sõja Jaapanile. Omades sõjas Saksamaa vastu suuri lahingukogemusi, andis Punaarmee lühikese ajaga surmava löögi Kvantungi armeele ja sundis teda andma end vangi. 2. septembril 1945. a. Jaapan kirjutas alla aktile tingimusteta kapituleerumiseks.

Punaarmee tegi heaks tsaari-Venemaa lüüasaamise Vene-Jaapani sõjas 1904.—1905. a. Nõukogude Liit sai tagasi Lõuna-Sahhalini ja Kuriili saared. Meie õigused seati jalule Port-Arturi ja Dalni rajoonides.

Teine Maailmasõda lõppes meie täieliku võiduga.

Mis kindlustas meile selle võidu? Milles seisneb Nõukogude armee jõud?

„Meie võitu tähistab esimeses järjekorras see, et võitis meie nõukogulik ühiskondlik kord, et nõukogulik ühiskondlik kord edukalt kandis kõik raskused sõjatules ja näitas üles oma täiuslikku elujõulisust.“ (Stalin.)

Nõukogulik kord on nõukogude rahvale võimsaks patriotismi allikaks. Oma sangarliku tööga aitas tagala kaasa Punaarmeele purustada vaenlasi ja saavutada võidu. Vastase tagalas hargnes laiaulatuslik partisaniliikumine, millegä halvati sakslaste kommunikatsioonid, purustati side, kahjustati vastase materiaalsed baasi ja hävitati tema elavjõudu. Partisanid andsid hindamatut abi Punaarmeele saksa anastajate purustamiseks.

Nõukogude inimesed ei säästnud jõudu ega vahendeid selleks, et aidata oma armeele kaasa vastase purustamiseks. Sõja kestel andis nõukogude rahvas riigile laenuks 100 miljardit rubla. Kuni 1. maini 1944. a. vabatahtlikud ülekanded riigikaitsefondi ulatusid 14 miljardile rublale. Rinne ja tagala töötasid käsikäes.

Viimase kolme aasta jooksul meie tankitööstus andis igal aastal keskmiselt üle 30 tuhande tanki, motoriseeritud suurtüki ja soomusmasina. Meie lennukitööstus sama aja jooksul andis igal aastal kuni 40 tuhat lennukit. Suurtükitööstus samal perioodil laskis välja igal aastal kuni 120 tuhat mitmesuguse kaliibriga suurtükki, kuni 450 tuhat kerge- ja raskekuulipildujat, üle 3 miljoni vintpüssi ja umbes 2 miljonit automaati. Meie miinipildujatööstus 1942.—1944. a. tootis igal aastal keskmiselt kuni 100 tuhat miinipildujat. Uheaegselt toodeti vastav arv laskemoona. See kõik võimaldas meie vägedel saavutada rindelõikudes ennenägematu tuletiheduse. Nii näiteks Berliini vallutami-

sel tuli ühe kilomeetri rinde osa peale kuni 610 suurtükki ja miinipildujat. Berliini vallutamise võttis osa 22 tuhat suurtükki ja miinipildujat. See arv on kaks ja pool korda suurem sellest, mida omas Vene armee Esimese Maailmasõja lõpuks. Meie lennuvägi saavutas täieliku õhuvalitsemise.

„Teiseks meie võitu tähistab see, — ütleb seltsimees Stalin — et võitis meie nõukogulik riigikord, et meie paljurahvuseline Nõukogude riik pidas vastu kõigile sõja raskustele ja tõestas oma elujõulisust.“

Punaarmee armastavad ja toetavad kõik NSV Liidu rahvad. Tema ridades külg-külje vastas võitlesid kõigi rahvuste esindajad.

„Kolmandaks meie võitu tähistab see, et võitsid Nõukogude relvastatud jõud, võitis meie Punaarmee ja et Punaarmee pidas vastu kõigile sõja raskustele, purustas meie vaenlase armeed ja tuli välja sõjast võitjana.“ (Stalin.)

Punaarmee võidud olid kindlustatud kaasaja geniaalse, suurima väejuhi ja strateegi seltsimees Stalini juhtimisega. See on meie õnn, et meie riigi ja Punaarmee eesotsas seisab tark juht, strateeg ja väejuht. Ta päästis meie kodumaa orjusest saksa fašistide poolt ja viis Punaarmee kustumata kuulsuseni.

Punaarmee ja nõukogude rahva võidud olid kindlustatud seetõttu, et nõukogude rahva juhtivaks ja suunavaks jõuks oli Lenini-Stalini partei.

Purustanud hitlerlikud anastajad ja jaapani imperialistid, nõukogude rahvas asus uuesti rahuaegse loova töö juurde.

Nõukogude armee endiselt kaitseb nõukogude rahva rahuaegset tööd ja sotsialistliku riigi huve. Nõukogude armee esimeseks ülesandeks tulevikus on seista Nõukogude Liidu vabaduse, sõltumatuse ja rahvaste-vahelise rahu kaitsel. Tuleb seda meele pidada, et „seni kui me elame „riikide süsteemis“ ja fašismi juured ning imperialistlik agressioon lõplikult veel ei ole maast välja juuritud, meie valvsus võimalike uute raturikkujate vastu ei tohi nõrgeneda“. (Molotov.)

Meie kodumaa huvid nõuavad, et meie väeosades vahetpidamatult teostuks sihikindel töö sõjalise, poliitilise ja kultuurilise kasvatamise alal, et organiseeritus ja distsipliin nõukogude sõjaväes alaliselt kasvaks.

Nõukogude armee 29. aastapäeval meie pilgud on uuesti suunatud oma armastatud riigi- ja väejuhi poole. Seltsimees Stalini juhtimisel nõukogude rahvas ja Punaarmee saavutasid seninägemata võite. Seltsimees Stalini juhtimisel me läheme vastu uuele edule neljandal stalinlikul viisaastakul, läheme vastu kommunismi võidule meie maal.

Rahvusvaheliseks naistepäevaks.

L. ALLIKAS.

Naiste II rahvusvahelisel sotsialistlikul konverentsil Kopenhaagenis 1910. aastal võeti vastu saksa kommunisti Klara Zetkini ettepanek pühitseda igal aastal 8. märtsil rahvusvahelist naistepäeva. Sellega naised astusid üldisesse võitlusse poliitilise üheõigusluse ning mees-tega võrdsete õiguste eest.

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon hävitas Venemaal naiste õigusliku ebavõrdsuse seadusandluses ja kindlustas naistele täieliku üheõigusluse. V. I. Lenin kirjutas: „Meil Venemaal pole sellist alatust, ilgust ja nurjatust, nagu naiste õigusetus ja ebavõrdsus, seda keskaja ja pärisorjuse inetut jäänust, mida järjest uuendab kasuahne kodanlus eranditult kõigis riikides maakeral“ (N. K. Krupskaja, Nõukogude maa naine on üheõiguslik kodanik, lk. 46).

Vladimir Iljitš rõhutas alati ka seda, et tähtis on mitte ainult formaalne võrdsus, vaid ka naiste tegelik majanduslik ja sotsiaalne üheõiguslus. Võitlus naiste majandusliku ja sotsiaalse üheõigusluse eest on seotud ühiskondliku olemise ja tehnika muutumisega. Lenin kirjutas juba 1920. aastal, et naine peab osa võtma sotsialismi ühisest ülesehitamisest võrdselt mehega. Ja see oli riigis, kus isevalitsuse ajal rahvamassid elasid aastasadu tingimustes,

„Kus inimpõlved arvutud
siit elust kaovad jäljeta,
kus lapsed jäävad koolita“

(Nekrassov)

Veel 1926. a. 17. detsembri rahvaloenduse andmeil oli VNFSV Euroopa-osas kirjaoskajaid naisi vanuses 16—35 aastani: linnades 88,3% ja maal 47,4% (s. o. alla poole); 35—50 aasta vanuses aga: linnades 62,2% ja maal 21,1%, s. o. vähem kui üks neljandik.

Kirjaoskamatud olid enamasti abielulised talunaised. Industrialiseerimine ja põllumajanduse kollektiviseerimine on põhiliselt muutnud meie maa palge. Muutunud on ka nõukogude talunaine.

Oma kõnes esimesel üleliidulisel kolhoosnike-lööktöölaliste kongressil 1933. aastal seltsimees Stalin iseloomustab neid muudatusi eriti kujukalt: „Asi seisab eeskätt selles, et kollektiviseerimisliikumine on juhtivatele kohtadele edutanud terve rea suurepäraseid ja andekaid naisi. Heitke pilk kongressile, selle koosseisule — ja te näete, et naised on juba ammu mahajäänute hulgast esirinda tõusnud. Naised on kolhoosides suur jõud. Kuritegu on seda jõudu vaka all hoida. Meie kohus on naisi kolhoosides esile tõsta ja see jõud tegevusse rakendada“ (Stalin, Leninismi küsimusi, lk. 371).

Edasi seltsimees Stalin rõhutab, et põllumajanduses töötaval naisel

ainult kolhoosis avaneb võimalus saavutada mehega täiesti võrdsed õigused.

Tänu kolhoosikorrale kogu maa tunneb nüüd eesrindlike naiste ja neiude Anna Juškina, Maria Demtšenko, M. Nahangova ja teiste nimesid, kes on kümnekordistanud tööproduktiivsust ja on eeskujuks sadadele tuhandetele kolhoosinaistele.

Stalinlike viisaastakute tagajärjel meie riigis on võidule pääsenud sotsialism ning on loodud tingimused naiste tegeliku üheõigusluse kindlustamiseks. Stalinliku konstitutsiooni § 122 kõlab järgmiselt:

„Naisele antakse NSV Liidus mehega võrdsed õigused kõigil majandusliku, riikliku, kultuurilise ja ühiskondlik-poliitilise elu aladel.

Nende õiguste teostamise võimaluse kindlustab naistele meestega võrdse õiguse andmine tööle, töötasule, puhkusele, sotsiaalkindlustusele ja haridusele, ema ja lapse huvide riiklik kaitse, raseduse puhul naisele puhkeaja andmine ülalpidamise säilitamisega, laialdane sünnitusteamajade, lastesõimede ja lasteaedade võrk.“

Stalinlik konstitutsioon mitte ainult kuulutab naiste üheõiguslust, vaid ka seadusandlus kindlustab nende õigusi ema ja lapse huvides. Naisele-emale antakse raseduse ajal puhkust 35 päeva enne sünnitamist; pärast sünnitamist aga 45 päeva.

Nõukogude Liidu külades oli 1941. aastal 4 miljonit ajutist ja 300 tuhat alalist lastesõime ja mitu tuhat emade ja laste nõuandlat. Kusagil mujal maailmas ei ole nii suurel arvul lasteasutusi, kui Nõukogude Liidus.

Hoolimata fašistlike anastajate poolt väljakutsutud sõja raskeist tagajärgedest partei ja Nõukogude valitsus ilmutavad suurimat hoolt naiste ja laste eest.

8. juulil 1944. a. avaldati NSV Liidu Ulemnõukogu Presiidiumi seadlus riikliku abi kohta rasedatele ja paljulapselistele emadele. Üks aasta pärast selle seadluse jõusse astumist, 1945. aastal, oli selle alusel välja makstud 2 miljardit rubla.

Organiseeriti lasteaedade ja lastekodude võrk, kus kasvatatakse sadu tuhandeid lapsi; asutati tuhandeid mänguplatse ja pioneerilaagreid, kus kosus üle miljoni seitsmesaja tuhande lapse.

Ekspluateerimisest vabastatud täieõiguslik nõukogude naine võtab aktiivselt osa oma riigi ulatuslikust loovast tööst. Juba 1940. aastal Nõukogude Liidu töötajaskonnas oli 11 miljonit naist. Naised on asunud ka raskemaile kutsealadele, mida varemalt peeti ainult meeste eesõiguseks. Meil on naisi traktoriste, masiniste, lendureid, tankiste. Enne sõda on eeskujuliku töö eest riiklikult autasustatud 9000 naist.

Nõukogude naisel on mehega võrdsed õigused haridusele. NSV Liidus on 760 kõrgemat õppeasutust, kus õpib ligi 600 000 üliõpilast; see on rohkem, kui kõigis Euroopa riikides ja Jaapanis kokku. Meie maa ülikoolides õppis 1941. aastal 195 000 naist, kuna naisüliõpilaste arv kõigis kapitalistlikes riikides kokku oli kõigest 10 000. Samal aastal õppis NSV Liidu tehnikumides 379 000 naist.

Haridus võimaldas naistele omandada kõrget kvalifikatsiooni: meie tööstuses töötab sadu tuhandeid naisinsenere, tervishoiu- ja haridusalal on sadu tuhandeid naisi arste ja õpetajaid, põllumajanduses aga — tuhandeid naisagronome. Meie maa teadlasit on 38,2% naised. Ka Stalini preemia laureaatide hulgas on 116 naist, keda valitsus on esile tõstnud väljapaistvate teenete eest teaduse ja kultuuri aladel.

Meie maa naised võtavad aktiivselt osa riigi valitsemisest. NSV Liidu Ülemnõukogu saadikuist oli 1937. aastal 189 naist. Ka liiduvabariikide ja autonoomsete vabariikide ülemnõukogudes oli üle 1500 naise. Kohalike nõukogude saadikute hulgas on naisi üle 45 tuhande. Äsjatoimunud valimistel NSV Liidu Ülemnõukogusse ja liiduvabariikide ülemnõukogudesse rahvas on saatnud oma parimaid naisi riigi- võimu kõrgemaisse organeisse.

Suure Isamaasõja päevil, kui kogu maa oli sõjaleeriks ja kui oli allutatud rinde vajadustele, nõukogude naised on andnud oma ridadest tõelisi rahvakangelasi. Nataša Kovšova, Maša Polivanova, Zoja Kosmodemjanskaja, Lida Tšaikina ja teiste naiste-kangelaste nimed on surematud. Maailm ei unusta ka neid naisi-kangelasi, kes võtsid osa Stalingradi, Odessa, Kiievi ja Leningradi kaitsmisest. Ei vaenlase pommitamised, blokaad ega nälg pole suutnud võtta neilt võidukindlust. Sõja lõpuks 62 naist omasid Nõukogude Liidu kangelase aunimetust, kuna 72 191 naist autasustati kõrgete riiklike aumärkidega.

Nii siis, nõukogude naine on oma üheõigusluse kätte võidelnud ka oma kodumaa kaitsel, relv käes. Sammudes kangelasliku nõukogude rahva ridades, nõukogude naised omavad hindamatuid teeneid fašismi purustamisel ja Euroopa rahvaste vabastamisel fašistlikust orjusest. Demokraatliku valitsuse moodustamisega naised said hääleõiguse ja valimisõigused Jugoslaavias, Albaanias, Bulgaarias, Austrias, Ungaris, Rumeenias, Poolas ja Tšehhoslovakkias.

Nõukogude naisel on määratu suur osa ka rahvusvahelises naisliikumises. Nõukogude naiste algatusel loodi sõja päevil fašismivastane komitee, mis seadis oma ülesandeks Punaarmee abistamise fašistliku vallutaja lõplikuks purustamiseks. Nõukogude Liidu eeskujul moodustati fašismivastaseid komiteesid ka teistes riikides. 1945. aastal astus Pariisis kokku I rahvusvaheline fašismivastane naiste kongress, kuhu saatsid oma delegaate 42 riiki, esindades 90 miljonit naist.

Nõukogude Liidu delegatsioon koosnes 42 inimesest. Need olid eesrindlikud nõukogude naised, teenetega kodumaa ees. Meie delegatsioon sai teiste riikide esindajate huviküllase tähelepanu osaliseks, kes avaldasid Punaarmeele tänu fašismi purustamise eest Euroopas. Nõukogude naiste fašismivastase komitee esinaine sm. Popova esines aruandega nõukogude naise osavõtu üle võitlusest fašismi vastu. Kongressi delegaadid toetasid üksmeelselt ta väidet, et naised peavad olema esimesed maailma rahu valvel.

Tuline patrioot Dolores Ibarruri kirjeldas oma kõnes hädaohtu, mis peitub hispaania fašismis. Fašistlik Hispaania peab oma agente kõikjal

üle maailma, olles alaliseks ähvarduseks rahule ja kõikide riikide sise-
misele julgeolekule. Hispaania rahvas jätkab oma võitlust; ent see
võitlus jõuaks kiiremini lõpule, kui kõik rahu püsimisest huvitatud
rahvad abistaksid hispaania rahvast, keeldudes igasugusest moraal-
sest, poliitilisest ja majanduslikust toetusest Francole.

India, Kreeka ja Maroko delegaadid kõnelesid laste kohutavast olu-
korrast neis maades. Indias lapsed hakkavad töötama juba 5—6-aasta-
selt. Laste surevus Bombay töölisperekondades ulatub 550-le tuhande
kohta, kuna talupoegade lastel puudub tegelikult igasugune koolihari-
duse võimalus. 400 miljoni elaniku kohta on Indias ainult 600
sünnitusmaja ja lasteasutust. Marokos, ehkki see on viljarikas maa,
fašistlikud võimutsejad ei anna lastele leivakaarte, jättes lapsi näljale
ja väljasuremisele.

Kongress kutsus üles võitlema laste paremate tervishoiutingimuste
eest. Ta nõudis laiaulatuslikke riiklikke abinõusid emadekaitseks ja
lasteasutuste võrgu loomiseks, kui ka üldise sundusliku alghariduse
sisseseadmiseks ning laste kasvatamiseks demokraatlike ja human-
sete põhimõtete vaimus.

Edasi, rahvusvaheline naiskongress võttis vastu ajaloolise otsuse
Rahvusvahelise Demokraatliku Naiste Föderatsiooni loomise kohta.
Kongressi poolt vastuvõetud põhikiri määrab kindlaks, et Rahvus-
vaheline Demokraatlik Naiste Föderatsioon on kutsutud kooskõlas-
tama kogu maailma demokraatlike naisorganisatsioonide tööd sel-
leks, et kaitsta rahvaste vabadust ja demokraatiat, kindlustada laste
õnnelikku tulevikku ning perekonnakollete rahu ja julgeolekut. Nende
ülesannete teostamiseks Rahvusvaheline Demokraatlik Naiste Föde-
ratsioon seab oma eesmärgiks kogu maailma demokraatlike anti-
fašistlike naisorganisatsioonide, samuti teiste demokraatlike naisorga-
nisatsioonide (ametiühingute, ühistegelike ja muude organisatsioo-
nide) ühendamist, tegemata vahet rassi, rahvuse, usutunnistuse ja par-
teilise kuuluvuse kohta. Föderatsiooni ülesandeks on taotleda naise
täielikku üheõiguslust mehega ühiskondlikus, poliitilises, majandus-
likus ja juriidilises mõttes, kui ka naiste täielikku aktiivset ja passiiv-
set valimisõigust parlamentidesse ja kõigile administratiivaladele.
Föderatsioon aitab kaasa Ühinenud Rahvuste Organisatsiooni sihtide
edukale teostamisele demokraatia kindlustamiseks ja kestva rahu
saavutamiseks kogu maailmas.

Rahvusvahelise Demokraatliku Naiste Föderatsiooni loomine mär-
gib ära uue etapi algust kogu maailma naiste võitluses fašismi jää-
nuste lõpliku likvideerimise eest ja vabaduse, demokraatia ja püsiva
ning kestva rahu eest terves maailmas.

Et saavutada kestav rahu terves maailmas, on vajalik kindlustada
võitu fašismi üle, tugevdada meie riigi kaitsevõimsust. Mida tugevam
on nõukogude riik, mida suurem on tema kaitsevõime, seda muretum
võib olla iga ema oma laste õnne ja elu pärast.

Meie kodumaa töötajate ees on hiiglaslikke ülesandeid: taastada sõjas kannatanud piirkonnad, uuesti jalule seada tööstuse ja põllumajanduse sõjaeelne tase, edaspidi ületada see tase tunduvas ulatuses — kõik see on järjekordse stalinliku viisaastaku tähtsaim eesmärk. Viisaastak näeb ette NSV Liidu kaitsevõime edasist tõstmist ning nõukogude riigi relvastatud jõudude varustamist modernseima tehnikaga, et garanteerida riiki kõikvõimalike juhuste vastu ning seista rahu valvel.

Viisaastaku tähtsamaid sihte on meie rahva materiaalsete elutingimuste ja kultuurilise olukorra parandamine. Tööstuse ja põllumajanduse arengu tagajärjel laiatarbekaupade ja toiduainete tootmine peab ületama sõjaeelse taseme, nii et põhilisi tarbekaupu oleks külluses. Suurt tähelepanu osutatakse ka elamute ja kommunaalehitustööle, rahvahariduslikele ja tervishoidlikele abinõudele.

Rahvamajanduse arenemise suur stalinlik kava avab nõukogude vabariikide ees suurepäraseid perspektiive rahvaste majanduslikuks ja kultuuriliseks hüvanguks ning materiaalse heaolu tõusuks.

Ka nõukogude naistel on tähtis ja vastutusrikas osa viisaastaku programmi teostamisel. Majandusliku arenemise kiire tempo ja sotsialistliku ülesehitustöö grandioossed mõõded nõuavad kõikide jõudude ja võimaluste mobiliseerimist, terve meie rahva ja ka kõikide Nõukogude maa naiste pidevat loovat tööd.

Sõja-aastate jooksul nõukogude naised on omandanud rikkalikke kogemusi. Nad on näidanud oma oskust toime tulla igasuguste ülesannetega, kui seda nõudis kodumaa hüvangu. Ka käesolevast võitlusest stalinliku viisaastaku täitmise ja ületamise eest võtavad aktiivselt osa nõukogude naised. Nad rakendavad kogu oma jõu NSV Liidu tugevuse ja võimsuse edasiseks kindlustamiseks ja meie sotsialistliku kodumaa uueks õitsenguks.

Õpetaja kõlbelisest autoriteedist¹.

A. PINT.

Õpetaja autoriteedi tähtsamaks lätteks on tema kõlbelised väärtused, laitmatu moraalne pale, tema ideelisus, paindumatu printsiipiaalsus, bolševistlik parteillisus.

Üks silmapaistvamaid XIX saj. pedagooge ütleb, et kõlbelised väärtused on autoriteedi esimeseks ja põhiliseks tingimuseks. Kel puuduvad kõlbelised väärtused, see ei omanda autoriteeti õpilaste ees, kuigi ta ülimal määral omaks vaimseid väärtusi.

Õpetaja kõlbelise autoriteedi kohta ütles väga tabavalt Dobroljubov (oma artiklis „Õpetaja peab olema õpilastele ideaaliks“): „Keegi

¹ Peatükk teosest, mis käsitleb õpetaja autoriteedi probleemi. Toim.

ütles: Kõige õnnetum suhe õpilaste ja õpetaja vahel on see, kui õpilastel tekib kahtlus õpetaja teadmiste suhtes. — Me lisame sellele juurde, et veel õnnetum on õpetaja olukord siis, kui see laste kahtlus puutub õpetaja kõlbelistesse väärtustesse. Niipea kui kõlbeline usaldus on kaotatud või on pisutki lõõnud kõikuma, kaotab otsekohe oma mõjuvõimu ka õpetaja sõna, tema kiitusel või laitusel pole enam mingit tähtsust, ja kõike seda, mis varem tehti hea meelega ning rõõmuga, ainult armastusest ja austusest tema vastu, ei saavutata nüüd teisiti kui koolitüranniaga, karistustega, sundimistega.¹ Need Dobroljubovi sõnad kehtivad täiel määral ka nõukogude kooli suhtes.

Inimest ei ole võimalik kasvatada ainult mõtlemise, veenmise teel. Võib-olla, et peamiselt kasvatavad teda isiklike eeskujude jõud. Pikk on ettekirjutuste ja käskude tee, lühike ja tõhus eeskuju tee — väideti juba väga ammu. Miski ei tungi nii kergesti ja nii sügavale inimeste teadvusse kui eeskuju, väitis kuulus inglise filosoof-pedagoog John Locke.

Väga suurt tähtsust omistas elavale eeskujule tuntud vene kirjanik A. P. Tšehhov Prževalskile pühendatud nekroloogis. Ta hindas Prževalski eeskuju kõrgemalt kui ükskõik millise kirjandusliku kangelase oma. Tšehhov ütles, et kui väärtuslikud kasvatuslikus mõttes ka oleksidki kirjanduses loodud positiivsed tüübid, ei saa neid ometi kuidagi võrrelda elu enda poolt sünnitatud kangelaste kasvatusliku mõjuga, kes Tšehhovi arvates „maksavad kümneid õppeasutusi ja sadu häid raamatuid“.

Ilukirjanduslikest teostest on meile tuttav terve rida õpetaja tüüpe, kes hiilgavad oma kõrge kõlbelise autoriteedi poolest. Meenutagem näiteks Zahharovit Makarenko „Pedagoogilises poeemis“.

Need on näited kasvatajaist, kellel on sõna ja tegu täielikus kooskõlas, kelle õpetusi saadab ja kinnitab alati nende enda isikliku eeskuju jõud; just sellised õpetajad mõistavad õieti Goethe sügavamõttelist ütlust:

„Peremees hea on see, kes ka ise teeb seda, mida käsib teistele.“

A. S. Makarenko järgi peab õpetaja olema mitte ainult oma õpilastele eeskujuks, vaid ta peab ühtlasi olema kõige selle eeskujuks ja kehastuseks, mida soovitakse arendada igas lapses.

Sama mõtet väljendas omal ajal ka K. D. Ušinski, öeldes: „Endal tuleb olla selline, millistena soovid näha oma kasvandikke.“ Need Ušinski kuldsed sõnad on läinud vene klassikalise pedagoogika varasalve.

Tšernõševski kirjutas: „Kõlbluse suhtes peab kasvataja ise olema selline, milliseks ta soovib muuta kasvandikku, äärmisel juhul peab ta siiralt soovima olla selline ja peab kõige oma jõududega selle poole püüdma.“

¹ Dobroljubov, N. Valitud pedagoogilised mõtteavaldused. 1939, lk. 137 (vene keeles).

On väga huvitav, kuidas õpilased ise hindavad oma õpetajate üllaid tegusid, kuidas kõlbeliselt kaunid teod suurendavad pedagoogi autori-teeti nii noorte kui ka täiskasvanute silmis.

Olgu siin toodud mõned väljavõtted ühe VIII kl. naisõpilase päevikust.

1. oktoobril.

„Kinost me läksime kõik koos füüsika-õpetaja koju — vaiksesse tuppa. Seal oli kõik väga mugavasti ja ilusasti korraldatud. Me istusime ja kõnelesime õpetajaga sõprusest, õpetaja jutustas meile nii palju huvitavat Marxist ja tema naisest Jennist, Herzenist ja Ogorevast ja üldse väga palju kõigest! Samuti rääkis ta oma elust. Ah, kui suurepärane ta on, kõigest, kõigest ta saab aru! Ja kui ta kõneles, siis silmad tal nii särasid, aga hää! oli tal selline pehme, pehme. Ja riietus on tal kuidagi nii eriline, selline pitsilise kraega — ta on nagu kuninganna. Kui ma naiseks saan, õmblen tingimata endale sellised riided, ja minu kõnnakki olgu nagu tema!.“

5. oktoobril.

„Kirjutan siia Maksim Gorki sõnad, mis meile füüsika-õpetaja ütles. „Kui sa kõik, mis teed, teed ainult endale, siis mõtle järele, mis mõte on sel töö!l, mis mõte on kogu su elul. Ela nii, et su süda embaks kogu maailma ja et iga hää! maailmas, iga naeratus ja iga mure selles paneks tuksuma sinu südame rõõmsasti või kurvalt. Ainult siis saad sa üllaks ja kauniks.“ Ma unustasin õpetajalt küsida, millisest raamatust see on. Kui õnnelik ta on, kui palju ta teab! Ka mina tahan teada palju!“

Ja veel päevikust.

„...Ja, mis me saime teada! Füüsika-õpetajal on täiesti pime vend. See on endine tankist, mitme ordeni kandja. Maret kohtas neid teatris, nad kuulasid ooperit „Tasuleegid“. Paistab, et ta nii väga hoolitseb selle venna eest, teeb kõik tema heaks. Vaat, see on alles õpetaja!“

Kommentaari toomine on siin liigne. Õpetaja iseloomustuseks toodud õpilase sõnades peitub sügav mõte.

Kui peene ja tähelepaneliku vaatlejana esineb meie õpilaskond, sellest kirjutab M. Kalinin: „Õpilased kopeerivad õpetajat. Seepärast mõjustab nii või teisiti iga õpilast õpetaja maailmavaade, tema käitumine, tema elu, tema lähenemisviis elunähtustele... Kui õpetaja on täiesti autoriteetne, siis jäävad mõnedesse inimestesse kogu eluks sellise õpetaja mõju jäljed... Õpetaja käitumine ja tema tegevused on alati tugeva kontrolli all, millise all ei seisa ükski teine inimene maailmas... Ei leidu midagi tähelepanelikumad, teravamad, vastuvõtlikumat..., ei miski püüa kinni selliseid peenusi, kui lapse silm.“¹ Õpetajale vaatavad sajad teravad vastuvõtlikud lapsesilmad, mis imesteldavalt hästi oskavad märgata nii positiivseid kui ka negatiivseid külgi õpetajal.

Õieti ütles üks vana õpetaja noorele kolleegile. „Kui õpetaja on tugeva karakteriga inimene, otsekohene ja siiras, siis peagi kanduvad need omadused ka tema kasvandikesse. Kui õpetaja on humanne, siis ka lapsed on heatahtlikud, sõnakuulelikud; kui aga õpetaja on jäme ja vali — saavad selliseks ka tema õpilased, aga võib olla, et isegi halvemaks kui ta ise. Kui õpetaja ausalt täidab oma kohustused, siis niisama ausalt suhtuvad oma töösse ka lapsed; kui ta ise on hästi

¹ Kalinin, M. Kommunistlikust kasvatuses, lk. 39 (vene keeles).

kasvatatud, siis ka tema õpilased saavad sellisteks. Mitte põhjusega ei ütelnud Marx, et „kasvataja ise peab olema kasvatatud“, ja ainult see võib kindlustada temale kõrge moraalse autoriteedi.

Kõlbeline autoriteet, nagu juba märkisime, on üheks kõige tähtsamaks tingimuseks õpetaja tegevuses.

Aga küsitakse, kuidas taotleda sellist autoriteeti?

Nõukogude õpetaja kõrge ja vastutusrikas missioon nõuab temalt kindlaid kõlbelisi omadusi. Mida mitmekülgsemalt need õpetaja isiksuse omadused avalduvad tegelikult, seda kõrgem on tema moraalne autoriteet.

Küsitakse, millised on siis need kõlbelised omadused, mis kindlustavad õpetaja autoriteedi?

Need omadused on leidnud ilmeka väljenduse seltsimees Stalini tähelepanuväärt kõnes, millega ta pöördus meie nõukogude maa saadikute poole, et need jääksid oma ülesannete kõrgusele, et nad oma töös ei laskuks poliitiliste vilistrite tasemele, et nad jääksid Lenini tüüpi poliitikategelaste vahipostile, „et nad oleksid niisama selged ja kindlad tegelased nagu Lenin, et nad oleksid niisama kartmatud lahingus ja halastamatud rahva vaenlaste vastu nagu Lenin, et nad oleksid niisama targad ning ruttamatud nagu Lenin keerukate küsimuste otsustamisel, kus on vajalik mitmekülgne orientatsioon ja kõigi plusside ja miinuste igakülgne arvestamine, et nad oleksid niisama õiglased ja ausad nagu Lenin, et nad niisama armastaksid oma rahvast nagu Lenin armastas teda“.¹

Need J. V. Stalini sõnad kehtivad täiel määral ka nõukogude õpetaja suhtes, kes soovib pälvida vajalikku austust ja autoriteeti nii noorsoo kui ka täiskasvanute ees. Stalini kõne määrab ammutavalt ka nõukogude õpetaja kõlbelised omadused.

Need omadused on järgmised: kommunistlike veendumuste küpsus, armastus kodumaa ja rahva vastu, kultuursus, printsiipiaalsus, otsekohesus ja siirus, humaansus, tõsidus ja malbus, optimism, kõrge distsiplineeritus ja sotsialistlik suhtumus oma ülesannetesse.

Nõukogude õpetaja põhijooneks peab olema sügav kommunistlik maailmavaade, mis on rajatud inimühiskonna ajaloolise arengu selgele ja teaduslikule käsitelule, maailmavaade, mis näitab inimesele tema elu eesmärgid, millede taotlemine avaldub aktiivses võitluses ekspluataatorite vastu.

Lenin kirjutab: „Kommunistliku kõlbluse aluseks on võitlus kommunismi kindlustamise ja kehtestamise eest“².

Seega peab õpetaja kõlbelises mõttes eelkõige paistma silma kõlbeliste veendumuste küpsuse ja kindluse suhtes.

Puudulik on inimene, kel ei ole kindlaid kõlbelisi veendumusi, või kelle teod ei ole kooskõlas sõnadega; seda enam peab olema veendu-

¹ J. Stalin, Kõne Moskva linna Stalini valimisringkonna valimiseelisel koosolekul, lk. 7 (eesti keeles).

² Lenin, Teosed, k. XXX, lk. 413.

muste kindlus omane inimesele, kes on võtnud endale kõrge kohustuse kasvava põlvkonna kommunistliku kasvatus- ja hariduse alal. Ainult siis, kui õpetaja on kommunistliku moraali veendunud propageerija, omandab ta õpilaste silmis kõlbelise autoriteedi ja suudab neile hästi mõjuda. Õpetaja kõlbeliste veendumuste küpsus ja kindlus peavad avalduma niihästi tema isiksuse omadustes, kui ka suhtumises lastesse, kooli ja teistesse inimestesse, kes teda ümbritsevad, suhtumises nende huvidesse, tegevustesse.

Nõukogude inimese kõlbeline veendumus ja kogu tema elu sihikindlus on ilmekalt väljendatud Pavel Kortšagini sõnades Ostrovski teoses „Kuidas karastus teras“.

„Kõige kallim on inimesele elu. See on temale vaid korraks antud ja elada tuleks seda nii, et hiljem ei oleks piinavalt valus eesmärgita elatud aastate pärast, et ei põletaks häbi alatu ja tühise mineviku pärast ja et surres võiksid ütelda: „Kogu elu ja kõik jõud olid pühendatud kõige kaunile maailmas — võitlusele inimkonna vabastamiseks.““

Kui selline on nõukogude ajastu iga inimese elu eesmärk, siis peaks see eriti teravasti avalduma õpetaja tegevuses.

2. Õpetaja isiksuse autoriteet omandab kõrgeima väärtuse, kui ilmneb kogu täiuses ja selguses tema armastus oma kodumaast ja rahva vastu. Juba oma elukutse idee kohaselt on õpetaja oma kodumaa ustav poeg, teisiti ei oleks ta oma kõrge kutse väärikus. Nõukogude õpetaja tähtsaimaks omaduseks on sügav armastus ja ustavus oma kodumaa vastu, aktiivne andumus oma kodumaale ning kutsetööle. Selle armastuse tõttu suhtub õpetaja austavalt oma kodumaa ajaloo vastu; see armastus avab temale meie rahva üllad kõlbelised omadused ja äratab temas soovi arendada oma kasvandikes kõige paremaid inimomadusi, mis omakorda lõplikult kõvendavad ja kindlustavad nõukogude õpetaja kõlbelist autoriteeti.

Nõukogude rahva Suur Isamaasõda oli õpetajaskonnale triumfiks, mispuhul tulid ilmsiks tema moraalsed väärtused ja kolossaalne autoriteet. Seda tõendavad mitmed ilmekad faktid.

Üks vana õpetaja jutustas noorele naisõpetajale toredast kirjast, mis ta oli saanud oma endiselt õpilaselt, praeguselt kahurväelaselt-kangelaselt. Kahurväelasele öeldi, et ei ole kaugel tund, mil tema auku kodukülas seatakse üles pronksbüst. Kahurväelane vastas: „Ma palun valitsust, et pronksbüst ei seataks mitte minu, vaid minu õpetaja auku, kes selgitas mulle elu mõtte ja kauniduse, kes õpetas meid tuliselt armastama rahvast, kodumaad.“

3. Et õpetaja oleks oma kodumaa väärikaks pojaks, tuleb tal arendada kõiki neid teadmisi, tutvuda selle kultuuri kõigi väärtuslike joontega, mida inimkond on eelnevatel põlvkondadel loonud. Tõeline nõukogude õpetaja peab olema inimkonna eesrindliku kultuuri edasikandja. Kogu nõukogude kord, sotsialismi ülesehitus ja bolševike partei poliitika põhineb eesrindlikul teadusel. Nõukogude õpetaja ei saa

võita endale autoriteeti ilma kõrge hariduseta, ilma tõsise ja sügava teadusliku ettevalmistuseta.

Esinedes aktiivse võitlejana uue, sotsialistliku ühiskonna loomisel ja kindlustamisel, peab õpetaja paistma silma sügava printsiipaalsuse poolest. Printsiipaalsus on õpetaja autoriteedi tõsine kindlustaja. Ainult see õpetaja võib pälvida austust, kes ei upu pisi-asjusse, kes oskab leida alati õiget tegevussuunda, oskab eritleda põhilist kõrvalisest, olulist mitteolulisest. Autoriteet võib kõnesse tulla ainult sellisel õpetajal, kel eesmärkide selge tunnetamine liitub oskusega kaitsta oma ideid. Jõudes „teatud väite ekslikkuse ja kahjulikkuse üle täielikule veendumusele, kirjutab Lenin, ta on kohustatud astuma välja selle vastu“.

Õpetaja ei või hoolimatult mööduda ümbritsevas elus esinevaist puudustist, just nagu need ei puutuksid temasse või nagu kardaks ta „musta tööd“.

Me võime leida palju puudusi koolides õppe- ning kasvatustöö alal, aga samuti ka organisatsioonilis-majanduslike küsimuste alal. Palju alatust ja kahjulikke kodanlikke jäänuseid leiame teie ka kooliümbruskonna käitumises ja teadvuses, neid vigu mitte näha, neile mitte reageerida on suur kuritegu. Tõelise nõukogude pedagoogi lipukirjaks olgu: töötada ülesseatud eesmärgi saavutamiseks käsi rüppe laskmata, mitte meelt heita, vaadata kainelt elule silma, mitte karta visa tööd. Õpetajad, kes printsiipaalsete küsimuste lahendamisel avaldavad lõtvust ja tühjade sõnade tegemist, ei saavuta kunagi endale autoriteeti.

5. Õpetaja tähtsaimaks omaduseks autoriteedi saavutamisel on tema otsekoheus ja siirus suhtlemises õpilastega ning täisealistega. Ei leidu midagi halvemat õpetajale, kui õpilased kahtlevad tema sõnade ja veendumuste õigsuses. Õpetaja võib rääkida küllalt põhjalikult teatud asjadest ja ideedest, aga kui neid ideid ja asju ei soojenda õpetaja enda hinge sisemine soojus, siis nad pole krossigi väärt. Lastel kerkib siis loomulikult küsimus: kas te usute ise seda, millest räägite nii külmalt, nii ükskõikselt ja ilma hingeta? Nii tekib võltskus ja silmakirjalikkus, mis on kõige vastikumad pedagoogilise töö pahed.

Selline õpetaja kaotab kiiresti usalduse ja austuse, kuna võltskus ja ebasiirus on sügavalt võõrad lapse loomusele.

Kinnisus, silmakirjalikkus, vale on kõige olulisemad pahed, mis ise-loomustavad kodanlikku kasvatust, need pahed juurduvad kodanlikus individualismis. Vastupidiselt sellele individualismile ja egoismile nõuab meie sotsialistlik kollektivism siirust, õigust ja ausust. Õpetaja siirus, õigus ja ausus mitte ainult veendumustes ja mõtetes, vaid ka tegudes kindlustavad temale autoriteedi.

Kui õpetaja iga sõna ei ole tema seesmise veendumuse tulemuseks, siis tunneb õpilane otsekohe võltsi ega austa sellist õpetajat. Ja kui see või teine õpetaja tunneb sellepärast muret, et õpilased armastavad ja hindavad teda vähem kui teisi õpetajaid, ta peab mõtlema lähemalt läbi need nõuded õpetaja autoriteedi suhtes.

Uhe Tartu kooli 7. klassis toimus kord tunnis järgmine kummaline kõnelus.

Lapsed, — pöördus õpetaja klassi poole — ütlege, mispärast te mind ei armasta? Õpilased hämmeldusid, keegi kogeles: Ei, noh, kuidas te? ... Aga seejuures õpilased tõepoolest ei armastanud seda õpetajat. Miks nad siis ei armastanud teda? Sellepärast, et ta ei olnud nende vastu alati õiglane, rääkis tunnis labaselt, koguni kisedas. Aga niipea kui klassi tuli direktor või õppeala juhataja, muutus õpetaja nagu teiseks inimeseks: ta oli lahke, peaaegu pealetükkivalt õrn õpilaste vastu. Kuidas siis pärast seda õpilased saavad uskuda sellist õpetajat, kui see hiljem hakkab nendega kõnelema näiteks peenetundlikkusest seltsimeeste vastu, aususest ja õigusest?

Kibeduse ja pahameelega meenutab V. I. Lenin ühes oma töös silmakirjalikkuse juhtumeid, milledega tal tuli kokku puutuda: „Kui kord inimene, kellega oleme astunud tihedasse kokkupuutusse, et edasi arendada lähedast ühist asja, teeb oma sõprade suhtes malekäigu, siis ei ole siin enam kahtlust, et see on halb inimene, nimelt halb, et temas on tugevad isikliku, väiklase enesearmastuse ja auahnuse motiivid, et ta ei ole siiras inimene.“

Selline inimene võib oma silmakirjaliku käitumisega esile kutsuda kogu kollektiivi üldise põlguse tema vastu.

Meenutame siin Tolstoi mõisahärra ebaõnnestumisi „Mõisniku homimikus“ ja Dostojevski kannatusi sunnitööl pagendatute hulgas, kuni viimased said aru, et nende ees on neid armastav siiras inimene — ja meile selgub, et ainult siiruse ja armastusega võib läheneda rahva hingele ja saavutada selle usaldust.

Nõukogude inimese käitumine peab tingimata olema loomulik, maskeerimata.

6. Edasi on kõlbelise autoriteedi paratamatuks tingimuseks tõeline humaansus, peenetundelik suhtumine inimestesse üldse, eriti aga lastesse.

Nõukogude õpetajale ei piisa ainult lahkest kohtlemisest, mille taga sageli peitub külmus; ta peab olema sügavalt tähelepanelik ja hoolitsev suhtlemises inimestega, pidades silmas, et nõukogudemaal on inimene kõige väärtuslikum kapital, mida tuleb hoolikalt kasvatada. Südamliku, armastusväärse suhtumise puhul rahvasse avanuvad õpetajale rahva vaimuvarad ja võimetus tõeliselt aidata kaasa rahva hüvangule, ja ta isegi tunneb end siis reipamalt, veendunumalt.

Ainult siiruse ja armastusega võib läheneda rahva hingele ja võita selle usaldust ning austust ja järelikult ka enda autoriteetsust tema ees.

Sedasama võib öelda õpetaja ja õpilase vahelise suhte kohta, et see oleks täis hingelist soojust, ilma milleta ei saa olla laste kiindumust, tõelist usaldust ja austust õpetaja vastu.

Ainult siis, kui nooruki hing on õpetajale avatud, võib viimane aimata noore inimese mõtteid, tundeid ja huvisid, ainult siis võib õpetaja kindlalt suunata õpilasi suurte ja üllaste eesmärkide teostamisele.

Kui sagedasti armastavad õpilased pärast tunde kuulata õpetajat avaldamas oma vaateid akutsete eluküsimuste kohta, kuulata kõigest, mida õpetaja on näinud ja kuulnud, kujutleda koos õpetajaga tule-

vikku ja ette kanda temale lahendamiseks tülasju, mis on puhkenud õpilaste hulgas. Milline nauding on noorukile näha õpetajas mitte ainult tunniandjat, vaid ka teist isa, lähedast sõpra, kes annab nõu, kui tarvis, kurjustab vahel, ent alati suhtub osavõtlikult tema asjusse.

Õpetaja armastus peab juurduma tema hinge sügavustes ja ühtlasi peab see armastus olema arukas, seda ei või ära segada nõrkusega, mis lapsi ahvatleb halbadele kalduvustele ja kardab karmimate vahendite tarvitusele võtmist.

Hoolitsedes oma autoriteedi eest õpetaja ei pea taotlema õpilaste hulgas oma populaarsust ega nõrgendama oma nõudlikkust. Peab teadma, et autoriteeti ja populaarsust ei otsita, nad järgnevad ise õpetaja visa töö tulemusele. Kõigega päriolek, familiaarsus, liberaalsus võivad ainult hävitada õpetaja autoriteeti.

Olgu esitatud siin ühe noore naisõpetaja huvitav kiri, mis heidab iseloomustavat valgust mõnede õpetajate käitumise külgedele, mis on ohtlikud õpetaja autoriteedile. ... „Oma iseloomult ma olen väga lihtne, rõõmus, unustan kiiresti tülid õpilastega ja nende solvangud. Kirun neid ja siis naeran. Laste hulgas ma olen rohkem kui seltsimees, mõnikord olen täielikult nende osas. Kaks aastat tööd klassis lähendasid mind lastele, ma armastan neid. Nad on mulle parimad ja kallimad kõigist. Nad on juba seitsmendas klassis, on muutumas peaaegu täiskasvanuiks. Nad hakkavad mulle mõnikord näima võõrainana. Neile pühendan ma kõik oma aja ja olen valmis veetma nendega terved päevad. Olen nende vastu lihtne, mängin nendega, tantsin, jooksen, peaaegu kekslen. Ma mõnikord koguni unustan, et olen õpetaja ja neist vanem. Uks pois, andunud mängule, kutsus mind isegi nimepidi. (Muidugi see oli juhus.) Teised õpetajad on meil soliidised, elatunud. Kui lapsed lõbutsevad, vaatavad nad ainult pealt, aga mina oma nooruse tõttu ei suuda rahulikult kõrvalt vaadata, ei suuda end pidurdada ja võtan kõigest osa koos lastega. Aga mulle tundub, et sageli minu kohta öeldakse rahulolematult: „Nii ikka lastega ei või, kaotad autoriteedi.“ Otse kuuldavalt seda mulle ei öelda, aga ma tunnen seda ja see kurvastab mind. Kas siis tõesti ei või olla sõprust õpetaja ja õpilaste vahel?“ lõpetatakse küsivalt kiri.

Me vastaksime sellele noorele õpetajale, et sõprus õpetaja ja õpilaste vahel mitte ainult võib olla, vaid tõelise pedagoogi juures on see vältimatu. Kuid see sõprus on eriline. See ei ole vanuselt võrdsete vaheline sõprus. Nii lähedane kui pedagoog õpilastele olekski, kui tugev nende vastastikune armastus olekski, õpetaja ei või minutikski unustada, et ta on ikkagi õpetaja, kuigi ta on vast ainult mõned aastad oma õpilastest vanem. Kas võib õpetaja lubada, et õpilased teda solvavad, et ta neid siis naeratades kirub, jättes mulje oma pehmusest ja järeleandlikkusest?

Ei ja veel kord ei!

Õpilased võivad küll õpetajat armastada ja jumaldada, aga nad peavad teda ka kartma, nad peavad tundma hirmu juba mõtte juures, et nad võivad teda vihastada. Nimelt just selline oli Makarenko, keda armastati nagu isa, aga kelle ees ometi tunti suurt aukartust.

Ei keegi tohi õpetajat sellepärast hukka mõista, kui ta vabal ajal võtab osa õpilaste mängudest, laulab ühes nendega, suusatab, peab nendega huvitavaid vestlusi. Õpetaja hoolitsevat kätt peab tuntama

kõikjal. Ent seejuures ei tohi kunagi unustada, et olete õpetaja ja teie ees on õpilased. Ei või kunagi ületada piiri, mis peab seisma vanemate ja nooremate vahel. Aga ei või olla ka ükskõikne laste huvide, nende mõtete ja elamuste suhtes. Lapsed märkavad väga kiiresti ja saavad aru kõige väiksemast külmusest või ligipääsmatusest, mida õpetaja hääletoon või teatud võtted väljendavad. Sel juhul sulgub õpetaja ees lapse hing koos selle sümpaatiatega, kiindumustega ja püüdlustega teadmiste omandamiseks.

Anname siin sõna selles küsimuses oma õpilastele.

8. kl. õpilane kirjutab: „Meil leidub selliseid õpetajaid, kes huvitavalt oma tundi seletavad, toovad suurepäraseid näiteid, kuid õpilaste elust nad hoiduvad kõrvale... Tullles tundi püüab õpetaja võimalikult arusaadavalt seletada materjali. Ent niipea kui helises kell, otsekohe jahtub ka soojus, millega õpetaja seletas tundi... Õpetaja lahkub külmalt klassist kuni järgmise tunnini. Selline õpetaja ei teeni kunagi meie austust ega saavuta autoriteeti.“

Üks 7. kl. õpilane kirjutab ühe naisõpetaja kohta järgmist: „Ta on õpilastele võõras, kinnine, vaikiv, mittesõbralik. Mul esineb sagedasti arusaamatusi õppe- ja eluküsimustes, millele õpetaja R. võiks vastata. Kuid ei julge temale läheneda ega teda küsitleda. Ta on end nii soomustanud.“

Mõlema esitatud iseloomustuse kohta kehtib nõue, et õpetaja ja õpilaste vahel esineksid hingelise soojusega täidetud suhted, mis kindlustaksid vastastikuse usalduse, ent ometi oleksid seejuures kauged igasugusest familiaarsusest ja kõrkusest.

Väga tabavalt ütles üks vana kogemustega pedagoog kõneluses meiega: „Et saavutada õpilaste ees autoriteeti, tuleb olla nõrkuseta heatahtlik, pretensioonideta tõsine, rõõmus ja elav ilma naljatlemiseta, kõrkuseta soliidne, pedantsuseta täpne, kiuslikkuseta nõudlik.“

Kõike seda võib õppida suure vene pedagoogi A. S. Makarenko juures. Lastega suhtlemisel ei ole tarvis ajutist karmust ja pehmenenud sentimentaalsust nende hellitamises, vaid „mõõdutunnet armastuses ja valjuses, hellituses ja karmuses“, ütleb Makarenko. Lastele tuleb esitada täpseid, otstarbekohaseid nõudmisi, ühelgi juhul mitte unustades nende täitmist. See täpsus, otstarbekohasus ja sihikindlus, mis tulenevad õpetaja eriomasest peenetundlikkusest, tähelepanust ja õpilaste eest hoolitsemisest, ongi tõelisteks tingimusteks, mis kindlustavad õpetajale autoriteedi.

7. Leidub veel üks tähtis omadus, mis iseloomustab nõukogude õpetaja isiksust ja tingib tema autoriteeti, see on tema malbus, upsakusetus. Malbus, nagu öeldakse, kaunistab inimest, muudab ta lähedaseks ja sümpaatseks.

Omades koguni väga silmapaistvaid võimeid, talenti, olles vastutusrikkal kohal ühiskonnas, tuleb olla malbe ja mitte näidata oma üleolekut. Üldiselt on teada asjaolu, et mida arukam on inimene, seda lihtsamalt ja malbemalt ta käitub nii oma töö juures kui ka ühiskonnas, omandades seega üldist lugupidamist ja sümpaatiat.

Tavaliselt on kõrkus, ülbus ja ninakus omane juhmidele, piiratud inimestele.

Eriti sümpaatselt silmapaistva malbuse tüüpiliseks ja täiuslikuks kujuks on V. I. Lenin, kes oli väga lähedane rahvale ja oma siiruse, lihtsuse ning malbusega võitis üldise armastuse ja austuse.

J. V. Stalin meenutab järgmiselt oma esimest kohtamist Leniniga, kes sellal oli juba ülemaailmse kuulsusega mees: „On võetud kombeks,“ kirjutab Stalin, „et „suurmees“ tavaliselt peab koosolekule hiline-ma, et koosolekust osavõtjad tema ilmutumist põksuva südamega ootaksid... Milline oli minu üllatus, kui sain teada, et Lenin ilmus koosolekule enne delegaate ja ajas kusagile nurka tõmbunult täitsa lihtsat, täitsa tavalist juttu konverentsi kõige tavalisema delegaadiga.“

Rahvas ei armasta kõrkust, ülbust, ninakust, äga just õpetajal on tegemist rahvaga, kes väga hästi, õigesti ja väarikalt oskab hinnata tema käitumist.

Siin sobib meenutada N. K. Krupskajat Schlüsselburgi töolis-õhtukooli õpetaja osas. Krupskaja malbus oli tema iseloomu tugevamaid külgi, millega ta võlus nii töölismasse kui ka noorsugu.

Et väarikalt seista oma kutse kõrgusel, tuleb bolševistlikku malbust kõigil õpetajail õppida Krupskajalt.

Tavalises elus, äga samuti ka õpetajate hulgas me võime kahjuks sageli veel kohata kõrke ja hooplevaid isikuid. Sellised inimesed ei suuda kunagi võita soosingut ja armastust, samuti ei saa tulla autoriteet nende juures kõnesse.

Nõukogude ühiskond ei või sallida kõrkust ja ülbust, sest need iseloomujooned on sageli seoses silmakirjalikkuse ja valega, jultumusega ja koguni pettusega.

Malbuse vastandi klassikaliseks näiteks on vene kirjanduses Hlestakovi tüüp Gogoli teoses „Revident“.

Hlestakovid on nõukogude ühiskonnale võõrad, me vihkame neid, Meie ei lepi kõrkuse, ülbuse ja ninakusega, milles need ka avalduksid, kas inimeste käitumises, sõnades või välimuses.

On teada, millist tähtsust omistas malbusele kui õpetaja autoriteedi paratamatule tingimusele suur vene pedagoog Ušinski. Tema päevikus seisavad muude käitumis- ja enesekasvatuse reeglite hulgas esikohal sellised:

1. „Ilma vajaduseta endast mitte sõnagi rääkida.“

2. „Mitte kordagi hoobelda ei selle üle, mis oli, ei selle üle, mis on, äga selle üle, mis saab olema.“

8. Väga tähtsaks omaduseks, mis aitab kaasa autoriteedi kujunemisele, on õpetaja võitlev optimism, elurõõmsus, vaimu erksus.

Oma loomu kohaselt nõuab pedagoogi elukutse suurt pinget, oskust ületada igasuguseid takistusi. Gorki kirjutas: „Me tahame kasvatada heroistlikke inimesi. On tarvis, et inimene taipaks, et ta on looja, maailma isand, et temal seisab vastutus iga õnnetuse eest maa peal ja et just temale kuulub au kõige hea eest, mida leidub elus.“ Sellist suurt, tugevat, julget ja uhket inimest peab nõukogude õpetaja kasvatama

päevast-päeva aastast-aastasse. Selleks vajab ta eriti suurt optimismi ja vaimu erksust, mis peab avalduma kõikjal. — Me soovime näha teda kohtamas lahkel naeratusel koolimaja lävel seitsme-aastast lapsukest, kes tuleb oma sünnikohast, selle aia, õue, maja, korteri ning mänguasjade kitsast ringist ja on astumas temale uude, tundmatusse, mõõtmatusse, endisega võrreldamatusse maailma. Laps on, nagu me teame, üllatatud, ärevil, hämmelduses rikkalike uute muljete vastuvõtul. Terve rida uusi, veel võõraid nägusid, asju, mida tuleb õppida tundma nende tähtsuse, keerukuse ja vastastikuse sõltuvuse poolest. On astunud uude suurde koolikollektiivi, kus kehtivad mitmesugused hoopis erinevamad ja sageli vähem meeldivad käitumisnormid, kui need, mis valitsesid kodus, kus need tundusid kõik vabadena, endastmõistetavana, kuna neisse oldi märkamatult sisse kasvatada. On selge, et leidub väga palju käitumisharjumusi, millesse võib takerduda, aga ometi on tarvis neid ületada ja omaks võtta uued. Arusaadavalt on see kõik küllaltki raske, kui ei oleks tuge, millele toetuda.

Agas siinsamas ongi õpetaja, tähelepanelik ja peenetundlik juhataja, kes ülihästi saab aru, mis toimub lapse õrnas hinges. Rahulikult ja kannatlikult, taktiliselt ja õigesti suunavalt aitab ta lapsel lahtimõistatada kõike uut, mis nii äkki on tema ümber ilmunud. Olenevalt küsimuste raskusest ja keerukusest, arvestades lapse jõude, pakub õpetaja temale uusi mõisteid, seletab nende tähendust, kergendab lapse tajutegevust ja viib ta uute kohustuste ringi, õpetades temale uusi oskusi, vilumusi.

Sõnakuulmatud käekesed ei taha kuidagi tulla toime pliiatsiga. Laps hingeldab, närveldab ja mõnikord veerevad tema punaseid põski mööda kibedad pisarad... Aga tema, õpetaja, astub üks kord, kaks korda, kolm korda... kindla rahu ja kannatusega neljateistkümnest igauhe juurde ja juhib väiksekese kätt, kuni see kord äkki pidulikult heidab oma ümber pilgu ja hüüab: „Kätte sain! Nüüd on selge! Nüüd oskan isel!“

Agas möödusid päevad päevade ja aastad aastate järel. Pärnaalleega palistatud kooliõuelt juhib õpetaja oma kasvandikku mõõtmatu kodumaa avarustesse selle vahelduva rikkaliku loodusega; viib ta plekist mänguveduri juurest teaduse ja tehnika maailma saavutusteni, „Eide ja kitsekese“ muinasjutu juurest inimõtte hiiglaste suurloominguni.

Eelkõige avab õpetaja noorele kodanikule aga kõrgeimate tunnete ja püüdluste alad, mis määravad inimese käitumise tema eluteel... Tema ise, s. o. õpetaja agas istub hilisõhtuil kaugel lumme tuisanud külas oma töötoas kirjutuslaua taga kummargile, ees virn õpilaste vihikuid, ja tema näolt, nagu avatud raamatust, võib lugeda terve, edasiandmatu astmiku kõige otsesemaid ja elavamaid elamusi.

Lembit Aavikul oli möödunud korral kaheksa viga, nüüd kolm. Suurepärane. Uli-tore! Mare Puusepp kukkus kümnelt vealt kuuele. Ka ei ole halb.

Agas nüüd läks õpetaja nagu pilve, kuldud tõmbusid valuliselt koomale. Ta asetab punase pliiatsi lauale. Oskar Mets... Kuidas leida teed selle nooruki südamesse. Isa langes tal frondil. Ema käis täna nuttes koolis. 15-aastane — agas istub alles kuuendas klassis. Ei taha õppida, ei taha töötada... Klassijuhataja hoiatas juba sügisel õpetajat, et vaevalt Oskarist midagi saab. Õpetaja, kuigi kuulas vaikides

klassijuhatajat, ei olnud ometi temaga nõus... Temast peab saama ja saabki tubli inimene!... Kaua istub õpetaja vaikides, pilk suunatud kaugusse, aga siis äkki kirjutab midagi pikemalt oma taskuraamatusse. Alles pärast keskööd lõpetab õpetaja oma tööpäeva lugedes teost, mille sisu tal tuleb homme klassile edasi anda. Veel üks hetk. Ta avab laualaeka ja võtab sealt kimbu oma endiste õpilaste kirju. Need kõik on täis tänusõnu õpetajale tema tähelepanu ja ohvrimeelse töö eest. Üks õpilastest on kangelane, teine — ordenikandja, kolmas teatab, et vabriku direktor avaldas temale tänu hoolsa töö eest... Õpetaja naeratab, kohendab noormehelikult oma õlgu, heidab pea uhkelt üles, otsekui ilutseksid need autasud kõik tema oma rinnal...

— Milline õpetaja siin siis kõnes on? — See on meie nõukogude õpetaja! Selliseid on väga palju. Need on õpetajad optimistid, kes arenevas inimeses oskavad leida hea idusid ja oskavad neid kannatlikult arendada tugevateks kasvudeks.

Õpetaja kunst seisneb nimelt oskuses elustada lapse mõistust, karastada tema tahet, arendada tema iseloomu. Aga selleks kõige on tarvis õpetaja enda optimismi, erksust ja elavust, armastust oma kutsetöö vastu, ja tunda rõõmu selle tulemuse üle. Kõik see kindlustab temale kõiki vallutava moraalse autoriteedi.

Pedagoogilises töös on tarvis rohkem kui üheski teises töös tõelist ohvrimeelt, armastust selle töö vastu, mis soojendab õpetaja elavat sõna ja voolab üle ka laste hinge, sest ainult elust tärkab elu.

Nõukogude õpetaja peab piiritult uskuma lapse jõududesse ja võimetesse, peab tundma austust tulevase nõukogude kodaniku vastu ja nägema temas eelkõige head ning suurt. Sellise optimismiga võidab õpetaja endale lastepoolse austuse ja kiindumuse.

Suurepäraselt ja sisukalt kõlavad proletariaadi üldtuntud kirjaniku M. Gorki sõnad: „Ma usun, et võidab õilis, rõõmus, inimlik... Mulle meeldib juhtida inimesi elus ja teistes inimestes peituvat õilsa ja hea juurde... Ma ütlen: elus leidub ilusat, see kasvab, aidakem armastusega kaasa meie inimsuse kasvule.“

See Gorki humanism sai aluseks tema andeka õpilase A. S. Makarenko kogu pedagoogilisele tegevusele.

Selgitades oma pedagoogilise süsteemi aluseid ja oma kolleegide edusammude põhjusi, ütleb Makarenko: „... otsustavaks teguriks on gorkilik optimism... Inimeses tuleb alati projekteerida head, ja pedagoog on kohustatud seda tegema. Ta peab kohtlema inimest optimistliku hüpoteesiga, kas või koguni mingi riskiga eksida. Ja just seda inimeses parema, tugevama, huvitavama projekteerimise oskust tuleb õppida Gorkilt. Gorki oskab näha inimeses positiivseid jõude, aga mitte kunagi ta ei hellu nende ees, mitte kunagi ta ei madalda nõudlusi inimese vastu ja mitte kunagi ei jää ta peatuma kõige karmima hukkamõistmise ette. Selline suhtumine inimesesse on marksistlik suhtumine.“

Makarenko neis sõnades peitub sügav mõte. Kui räägitakse inimesest või kaalutakse tema väärtust, ei tule otsida temas mitte ainult negatiivseid külgi, vaid eelkõige positiivseid: elus me märkame kiire-

mini seda, mis inimeses puudub, kui seda, mis temas peitub. Aga see on kahtlematult kõige tähtsam. Ainult see õpetaja, kes oskab näha läbi õpilase vigade ja puuduste, milleks ta on võimeline, mida ta oskab ja mis head temast võib kasvatada, leiab võtme lapse südame juurde ja võidab tema lugupidamise ning armastuse.

Nõukogude õpetaja optimismile on võõras igasugune dekadentsus, paanika. Hädaldamise, oma hädade imetlemisega ei võida õpetaja kunagi õpilaste ees autoriteeti.

Energilisus, elurõõmsus, vaimuvärskus, suur usk oma töö edukusse on peaasi, mis õpilasi kõige enam võlub. Seda võib õppida Makarenkolt. See kaheldamatult üks silmapaistvamaid nõukogude pedagooge kirjutas enda kohta, et kuigi oli raske mõnikord töötada koloonias, kuigi oli raske mõningaid koloniste kasvatada, siiski ei olevat ta kaotanud oma vaimuerksust, veelgi enam: ta tundnud end koguni võidu lävel. Ta ütleb selle kohta oma „Pedagoogilises poemis“: „Olgugi, et tulevik oli udune, minu elu oli sellal õnnelik elu. Pole võimalik kirjeldada seda täiesti erakordset õnnetunnet, mida elate üle laste seltsis, kes on koos teiega üles kasvanud ja piiritult teid usaldavad, kes koos teiega tungivad edasi. Sellises ühiskonnas ei kurvasta isegi ebaõnnestumine, koguni meeletusk ja valu tunduvad kõrgete väärtustena.“¹

9. Lõppeks on nõukogude õpetaja autoriteedi tähtsaks tingimuseks õpetaja kindel, teadlik distsipliin ja tõsine sotsiaalistlik suhtumine temale usaldatud ülesannetes.

Abitu, lõtv õpetaja, kes vastutustundetult suhtub oma töösse, ei omanda kunagi sellist seisukohta, et lapsed ja elanikkond temasse austavalt suhtuksid.

Õpetaja enda käitumise lahutamatuks tunnuseks peab olema raudne distsipliin ja päevast-päeva tuleb sellele kasvatada ka õpilasi.

Distsipliinkasvatus nõuab õpetajalt suuri jõupingutusi. Tavaliselt mõistetakse meil distsipliini piiratult, nagu korrahoidmist. Tegelikult käsitab nõukogude pedagoogika distsipliini sügavamalt. Käsitab seda kui võitluse ja eneseületamise distsipliini, kusjuures see distsipliini küsimus on tihedalt seotud tahte, mehisuse kasvatusena, võimega taluda ajutisi raskusi ja võidelda takistustega.

Ja selleks, et saavutada autoriteeti, peab ka õpetaja ise pidevalt karastama oma tahet.

Koolipraktikas on õpetaja tahe pidevalt suure vastupidavuskatse all. Tal tuleb ületada mitmesuguseid raskusi, ootamatuid laste käitumisvigu, säilitada võime võtta tarvitusele õiged abinõud ja viia täide oma otsused. Julgus, ledlikkus, isiklik eeskuju, algatusvõime, vastupidavus — kõik need on sellised omadused, mis on tugeva tahte tulemuseks. Igaüks neist eraldi ja kõik koos kindlustavad otsustavalt õpetaja autoriteeti.

¹ Makarenko, Pedagoogiline poem, lk. 543.

Õpetaja autoriteedi omandamises on otsustava tähtsusega asjaolu, kuidas ta suhtub oma töösse, oma kohustustesse.

V. I. Lenin, J. V. Stalin on pööranud kõige tõsisemat tähelepanu küsimusele, kuidas nõukogude inimestel tuleb suhtuda neile usaldatud ülesannetesse.

Nad on piitsutanud igasuguseid töös avalduvaid puudusi, nagu hoolimatust, lohakust, hoolimatust, avantürismi jne.

Uue ajastu inimene ei või jääda uhkustama oma endiste teenetega, ei või jääda põhjendamatu endaveendumusele („mul läheb kõik korda, mul õnnestub kõik“), vaid peab visalt töötama, et omandada uusi töövorme ja meetodeid, peab väsimatult töötama ja saavutama selles tegelikke tulemusi. Ainult sel viisil võib ta saavutada kollektiivi, ühiskonna austuse.

Eriti suurt kohusetruudust ja põhjalikkust peab avaldama aga oma töös inimene, kes on võtnud endale kohustuse kasvatada neid omadusi noorsoos.

Aga nõukogude õpetaja tegevus ei piirdu ainult õpilaste kasvatamisega koolis, ta on aktiivne osaline ka ühiskondlikus töös, ja seega tema autoriteet ulatub kaugemale välja mitte ainult oma kooli, vaid sageli ka oma valla ja koguni oma maakonna ja linna piiridest.

Ühiskondlik töö on orgaaniliselt seotud pedagoogilise tööga. Õpetaja, kes ei võta osa sotsialistlikust ülesehitustööst, ei suuda kasvatada ka selle töö aktiivseid osalisi.

Õpetajaskond on võimsaks agitatsiooni jõuks, millele kommunistlik partei ja nõukogude valitsus vaatab kui tõsisele toele võitluses kommunismi täieliku võidu eest. Mida tihedam on õpetaja side nõukogude parteilise ühiskondlikkusega, seda paremini on ta lülitatud ühiskondlikku töösse, seda kõrgem on tema autoriteet koolis ja kogu elanikkonna ühiskondlikus arvamuses.

Meie maa laialdased töötajate massid on saatnud oma parimaid õpetajaid rahva saadikutena NSV Liidu Ülemnõukogusse ja Liidu ning autonoomsete vabariikide ülemnõukogudesse. Paljud kooli alal töötajad on autasustatud ordenite ja medalitega. Kõik see annab tunnistust elanikkonna suurest austusest õpetajate vastu, nende suurest kõrblisest autoriteedist.

Nõukogude inimesed on uhked oma õpetajate üle, kes kasvatavad kodumaale anduvaid noori, kangelasi, kes on valmis sooritama kuulsusrikkaid retki võitluses meie maa sõltumatuse eest, võitluses kommunismi eest.

Klassijuhataja¹

L. RASKIN.

Klassijuhataja ülesanded. Iga õpetaja teostab klassis kasvatustööd. See toimub ka õpetusprotsessis (tunnis) või klassivälise töö süsteemis, mida organiseerib ja juhatab õpetaja. Selline läbikäimine õpilastega tunnis ja klassivälises töös annab rohkeid võimalusi õpilaste tundmaõppimiseks, kuid kogu klassi ja iga üksiku õpilase igakülgne tundmaõppimine vajab erilist hoolitsemist ja eri võtteid.

Õpetaja kasvatustöö ei lõpe isiklike suhete kujundamisega õpetaja ja õpilase vahel, ta leiab teatavat kajastust lastekollektiivis. Klassikollektiivis areneb lapse kogu tegevus koolis. Seepärast kasvatustöö edu kindlustamiseks on tingimata tarvilik oskuslikult ja õieti organiseerida klassikollektiivi ja seda juhtida. Lõpuks vajab ühtlustamist ja koordineerimist kõikide õpetajate kasvatustöö. Määratu tähtsusega on laste kasvatuses perekond. Seepärast pole võimalik saavutada vajalikku edu kasvatustöös ilma tihedate sidemeteta lastevanematega.

Õpilaste tundmaõppimine, klassikollektiivi organiseerimine, samuti ka klassi õpetajate kollektiivi organiseerimine eesmärgiga saavutada ühetaolisust nende nõudmistes kõikide õpilaste vastu, side perekonnaga — sellised on põhilised tegurid, mis tingivad vajaduse asutada koolis eriline klassijuhatajate instituut. Algkooli nooremates klassides, kus üks õpetaja õpetab kõiki aineid (ainult mõnedes koolides õpetavad laulmist, kehalist kasvatust ja joonistamist üksikud õpetajad-eriteadlased), on ta üheaegselt ka klassijuhatajaks; klassis aga, kus õpetamine on õpetajate kollektiivi käes, üks neist määratakse direktori poolt antud klassi juhatajaks.

Klassijuhataja pole ühekülgseks „eriteadlaseks“ kasvatustöös. Samal ajal on ta ka õpetajaks. Sellises klassijuhataja õppe- ja kasvatustöö ühtsuses peitub ta töö edu pant.

Nõukogude koolis klassijuhataja, kes on laste ja noorsoo tõeliseks kasvatajaks kommunistliku moraali vaimus, on lähedane meie õpilastele ja nende poolt armastatud. Ja nii lastevanemad kui ka õpilased hindavad klassijuhatajaid nende mitmekülgse ja kasuliku tegevuse pärast, hoolitsemise eest, mida nad osutavad iga õpilase kasvamisele ja arenemisele, abi eest, mida nad annavad õpilastele. Just seepärast õpilased, kes lõpetavad nõukogude kooli, tänuga tuletavad meelde klassijuhatajaid, kelles nad näevad oma vanemaid seltsimehi, peenetundlikke kasvatajaid, tõelisi ja omakasupüüdmataid õpetajaid-kasvatajaid selle sõna kõige paremas mõttes.

Õpilaste individuaalne kohtlemine. Klassijuhataja poolt teostatava kasvatustöö edu tähtsamaid tingimusi on õpilaste individuaalne kohtlemine.

¹ Raamatust „Pedagoogika“, prof. P. N. Gruzdevi toim. Moskva, 1940.

Individuaalse kohtlemise ülesanne seisneb selles, et maksimaalselt kaasa aidata õpilase isiksuse arenemisele, et näha mitte ainult seda, mis lapses on olemas, vaid ka seda, mis temas võib välja areneda. Individuaalset kohtlemist vajab iga õpilane, mitte aga ainult see, kes ühel või teisel viisil klassi hulgast välja paistab. Individuaalse kohtlemise puudumine võib põhjustada, et õpilane, kelle eest praegu ei ole vaja rahutust tunda, võib edaspidi tekitada teatavaid raskusi klassijuhataja kasvatustöös.

Individuaalsel kohtlemisel on tarvilik: a) õpetaja oskus hoida õppetöö protsessi vältel oma vaateväljas iga üksikut õpilast; b) õpilase põhjalik ja tõsine tundmaõppimine, õigeaegne reageerimine nendele muudatustele, mis toimuvad tema isiksuses, tema elutingimuste tundmine väljaspool kooli seinu; c) lapse arenemise pidev jälgimine; d) klassijuhataja töövõtete mitmekesisus, ta oskus pöörata õpilase poole mitmesuguseid külgi oma mitmepalgelisest isiksusest.

Õpilaste tundmaõppimine. Klassi tundmaõppimisele tuleb asuda juba enne õppeaasta algust. Esimese klassi õpetajad maikuus koguvad kokku lapsed, kes peavad kooli astuma, näitavad neile koolihoonet, vestlevad nendega, seletavad neile, missugused raamatud, vihikud ja kirjutamistarbed on vaja muretseda õppeaasta alguseks. Teiskordselt on vaja kokku kutsuda kooli sisseastujaid suvise vaheaja lõpul mõni päev enne õppeaasta algust. Siis kontrollitakse, kas lastel on kõik valmis õppeaasta alguseks, antakse vajalikke ülesandeid õppetöö esimeseks päevaks. Augusti lõpus kutsutakse kokku esimesse klassi vastuvõetud laste vanemate koosolek, millel õpetaja tutvustab neid koolikorruga, lastevanemate kohustustega kooli ja laste vastu.

Kui klassijuhataja saab endale klassi esmakordselt, siis tutvumine klassiga alaku vestlusest klassijuhatajaga, kes juhatab seda klassi möödunud aastal, ja klassi teiste õpetajatega, selle klassi nõupidamiste protokollide, õpilaste edukuse raamatu ja õpilaste isiklike toimikute läbivaatamisega. See võimaldab klassijuhatajale saada esimesi vajalikke teatmeid õpilastest ja neid kiirelt, kuigi ainult üldjoontes, tundma õppida.

Milles siis seisneb õpilase tundmaõppimine?

Klassijuhataja peab teadma, kuidas töötab õpilane klassis kõikides ainetes, kuidas ta kuulab seletusi, kuidas ta esineb küsimise ajal, kuidas täidab koduseid ülesandeid, kuidas käitub tunnis ja vahetunni ajal.

Klassijuhatajale on tähtis teada õpilase tervislikku seisukorda, et arvestada seda tegurit õppetöös. Arsti kaasabil ta tutvub arstliku järelevaatuse andmetega, leiab lapse füüsilise seisukorra need iseärasused, mis võivad mõjutada tema õppetööd. Kui õpilasel on puudulik nägemine või puudulik kuulmine, siis on vaja anda temale parem koht; kui õpilasel on eeldusi sagedasteks külmetusteks ja nendest tingitud puudumisteks, tuleb nõuda õpetajailt erilist tähelepanu ja abistamist kohe esimesel mahajäämisel; kui õpilasel on haiguslikke

ebanormaalsusi kõnelemises, on tarvis erilisi meetoodilisi võtteid õppetöös ja erilist ettevaatlikkust küsimisel. Klassijuhataja peab olema kontaktis kooliarstiga, et saada õigeaegset informatsiooni kõikide muudatuste kohta, mis toimuvad lapse tervislikus seisukorras.

Peale selle on vaja tunda lapse psüühilise arenemise iseloomustavaid põhijooni: tema tähelepanu ja mälu, iseärasusi mõtlemises ja emotsionaalses valdkonnas, tahte- ja iseloomujooni. Mõned laste iseloomujoontest takistavad õppe- ja kasvatustööd (hajameelne, mittekeskendatud tähelepanu, kiire unustamine, äkilisus ja solvumine, liigne häbelikkus, vastutuse kartus), teised aga soodustavad kasvatuslike mõjutuste edu (püsivus, algatusvõime, otsustavus, siirus).

Tähtis on samuti tunda õpilase vajadusi ja huvisid. Iga klassijuhataja peab aeg-ajalt külastama teiste õpetajate tunde oma klassis, tutvuma õpilaste koolivälise lugemisega, korraldama koos õpilastega ühiseid kino-, teatri-, näituste külastamisi; siin, reageerimises sellele, mida lapsed näevad või kuulavad, avalduvad nii nende huvid kui ka nende isikupärased jooned.

Õpilase veelgi mitmekülgsemaks tundmaõppimiseks tutvub klassijuhataja ka tema koduste elutingimustega, külastades selleks tema vanemaid nende kodus. Kõik paremad klassijuhatajad täie õigusega loevad sellist külastamist kohustuslikuks. Ei tule ainult teostada külastamisi šablooni järgi ega püüda võimalikult kiiremini „läbi käia“ kõikide õpilaste kodud. Selleks, et perekonna külastamisel oleks vajalik mõju, klassijuhataja ei tohi alustada vestlust vanematega õpilase üle kaebamisega, vaid peab leidma mingi muu ettekäände oma külastusele. See on tähtis selleks, et perekonna külastamist ei võetaks vanemate ja laste poolt omasuguse signaalina karistuse kohta, mis on vajalik õpilasele. Vestluses lastevanematega klassijuhataja püüab selgitada, kuidas laps tavaliselt veedab oma päeva, mida ta armastab lugeda, mis huvitab last, mida ta armastab teha (vaadata kui võimalik tema töid — omatehtud esemeid, väljaõmmeldud suurätikut, joonistatud kavandit jne.), kellega sõbrustab, kuidas suhtub vanematesse ja teistesse perekonnaliikmetesse, kuidas ta rahuldub mõistlikest huvidest, milline kasvatus, distsipliin ja korralduse süsteem on perekonnas.

Selline vestlus vanematega peab toimuma mitte täpselt ettekavastatud küsimuste järgi, vaid sõbraliku jutuaajamise näol. Vanemate vastu-seid vestluse vältel üles ei kirjutata: pärast perekonna külastamist klassijuhataja kirjutab üles oma päevikusse kõige iseloomustavamad andmed, mis on saadud vestlusel, muljed välisest olukorrast, milles elab laps, ja ta ligemast ümbruskonnast.

Õpilaste tundmaõppimine ei piirdu ülalnimetatud võtetega. Klassijuhataja õpib tunda oma õpilasi samuti ka nendega igapäevase koh-tamise ja vestlemise protsessis.

Sellise igakülgse tundmaõppimise tulemustel klassijuhatajal on võimalik koguda rikkalikku ja huvitavat materjali, mida ta kasutab

ära klassiga ja üksikute õpilastega teostatava kasvatustöö konkreetsete võtete valikul.

Klassikollektiivi organiseerimine. Liitunud ja organiseeritud klassikollektiiv omab suure tähtsuse klassijuhataja kasvatustöö süsteemis. Siin kujunevad õpilaste vaated ja veendid, laste ühiskondlik arvamine, mille mõju ei tohi alahinnata.

On hästi teada, et liitunud klass edukalt soodustab üksikute õpilaste ümberkasvatamist, ergutab laisklejaid, aitab mahajäänuid, parandab distsiplineerimatuid. Sellise klassikollektiivi loomiseks peab arendama tööd iga klassijuhataja.

On tähtis saavutada, et kõik õpilased huvituksid iga üksiku õpilase tööst. Ja kui klassijuhataja märgib oma päevikusse: „Kui vastuse eest paned puuduliku, siis tunned ohet kogu klassilt, tunned, et see hinne läheb klassi iga õpilase südamesse“, siis võib öelda, et klassis on tõesti kujunenud seltsimehelik kollektiiv.

Laste kollektiivi organisatsioonilised vormid muutuvad koos õpilaste vanusega, koos nende isiklike ja ühiskondlike kogemuste, nende haridusliku ja ühiskondliku ettevalmistuse suurenemisega. Alates V klassist valitakse klassi üldkoosolekul klassiorganisaator üheks semestriks. Klassiorganisaator peab valvama korra järele klassis, määrama klassi korrapidajaid ja jälgima nende tegutsemist; õpetaja juhataste kohaselt organiseerima mahajääjate seltsimehelikku abistamist; aitama õpetajat kaasa tõmmata õpilasi mitmesugustesse ringidesse, ekskursioonidesse jne. Eeskiri õpilaskomitee kohta näeb ette, et V—X (XI) klasside õpilaste üldkoosolekutel või klasside esindajate koosolekul lahtise hääletamisega valitakse 5—7-liikmeline õpilaskomitee pooleks aastaks.

On täiesti arusaadav, et õpilaskomiteesse valitakse paremad õpilased, kes omavad koolikollektiivi lugupidamise ja armastuse. Õpilaskomitee oma hulgast valib esimehe, asetäitja ja sekretäri. Komitee ülejäänud liikmed täidavad üksikuid eriülesandeid.

Õpilaskomitee töötab kooli direktori juhtimisel (lähemalt vt. „Määrus õpilaskomitee kohta koolis“, mis on kinnitatud VNFSV Hariduse Rahvakomissariaadi poolt 8. augustil 1939¹). Selle eeskirja järgi algkooliklassides ei ole olemas selleks eriti kujundatud, kogu klassi koondavaid laste organisatsioone. Ometi juba siingi peab algama õpilaste harjutamine organiseerimisele ja ühiskondliku töö läbiviimisele klassi piires. Algekoolis klassijuhataja ise määrab klassi korrapidajaid või kavastab nende määramise korra. Korrapidamist, nagu näitavad kogemused, on võimalik organiseerida mitmel viisil. Uhes koolis korrapidajad vahetuvad iga päev, teises — iga nädal. Peale klassi korrapidajate määratakse veel sanitarid, elava nurga eest hoolitsejaid korrapidajaid jt. III—IV klassides õpetaja viib läbi mitte

¹ ENSV Haridusministeeriumile alluvate koolide õpilaskomitee põhimäärus on avaldatud „Nõukogude Õpetajas“ 1945, nr. 40. Toim.

sagedamini kui kord või kaks kuus klassi õpilaste üldkoosolekud selleks, et arutada klassi ja üksikute õpilaste töö parandamise küsimusi.

Klassijuhataja vahetult ja pidevalt juhib klassi laste organisatsioonide tööd.

Klassijuhataja abistab klassiorganisaatorit tööplaani koostamisel (V—VII klassides), ta reguleerib ja kontrollib sanitaride tööd, märgib küsimusi, mis vajavad arutamist klassikoosolekutel. Klassijuhataja õpetab õpilastele, kuidas juhatada koosolekut, kuidas anda sõna, teha ettepanekut, hääletada, otsust vastu võtta.

On väga tähtis kindlustada tihedat kontakti klassijuhataja töö ja pioneeride organisatsiooni vahel. See kontakt väljendub pioneerijuhi ja salga abistamises koonduste läbiviimise plaani väljatöötamisel, koondustest, lõkkeõhtutest, pioneeride tähtpäevadest osavõtmisel, pioneeride aktiivi kaasatõmbamisel aktiivsele osavõtule klassi ühiskondlikust tööst. Lisaks kohtumistele kogu klassiga klassijuhatajal on otstarbekohane, nagu see toimub paremates koolides, perioodiliselt kohata klassiorganisaatorit ja salga nõukogu esimeest, et olla kursis klassi elu jooksvate küsimustega, mis kerkivad üles nii klassi kui ka pioneeride organisatsiooni liinis.

Keskkooli vanemates klassides märgatavalt suureneb õpilaste iseisvus: klassijuhataja vähem segab ennast klassiorganisatsiooni töö üksikasjadesse, kuid siingi temale kuulub klassi töö üldine juhtimine ja vastutus selle töö suuna ja sisu eest.

Klassikollektiivi liitmine on ülesanne, mille lahendamisele rakendub klassijuhataja kasvatustöö kogu süsteem eesmärgiga tõsta õpilaste edukust, distsipliini, ühiskondlik-poliitilist ja kultuurilist arenemist.

Õppetöö kvaliteedi tõstmine. Õpilaste õppetöö süstemaatilisel jälgimisel peab klassijuhataja püüdma tõsta kogu klassi edukust. Selleks on vaja kindlustada iga mahajääva õpilase õigeaegset abistamist õpetaja, klassijuhataja enda ja laste kollektiivi poolt.

Paremate klassijuhatajate praktikas on võimalik leida sellise abistamise mitmesuguseid vorme. Eelkõige on vaja õigeaegselt avastada õpilase mahajäämist kohe selle algusel. Just seepärast õpilase poolt mingis aines saadud puudulik hinne, koduste ülesannete täitmatajätmine peab otsekohe sattuma klassijuhataja vaatevälja. Vestlustes õpilastega ja ta vanematega klassijuhataja selgitab välja õpilase ebaedukuse üldised põhjused ja teeb need põhjused teatavaks õpetajale. On eriti tähtis pöörata õpetaja tähelepanu vajadusele abistada õpilasi, kes haiguse tõttu või muudel vabandatavatel põhjustel on puudunud mitmeid tunde järjest. Paljud õpetajad ei pea silmas niisugust asjaolu ja juhuslik mahajäämine hakkab suurenema, muutudes krooniliseks ebaedukuseks.

Koos õpetajaga klassijuhataja kavastab rea praktilisi abinõusid õpilase abistamiseks: konsultatsioon, tunnisarusaamatuks jäänud materjali täiendav seletamine, koduste ülesannete ühise ettevalmistamise organiseeri-

mine koos mõne hästi edasijõudva õpilasega samast klassist. Keskmiste ja vanemate klasside õpilastele, kelle ebaedukus on tingitud laiskusest, hooletusest või vastutustundetust suhtumisest õppeülesannetesse, on kõige kohasemaks abistamisviisiks kontrolli tugevdamine kooli ja vanemate poolt, valjud karistused töödistsipliini rikkumise eest ning sellega kooskõlastatud abinõude süsteem huvi tõstmiseks õppimise vastu koos ergutuste kasutamisega saavutatud edusammude eest.

Erilist tähelepanu klassijuhataja töös väärib õpilaste poolt koduste ülesannete hoolika ja süstemaatilise täitmise küsimus. On kasulik aeg-ajalt toimetada õpilaste koduste vihkute seisukorra üldist kontrolli, jagades ergutusi parematele õpilastele hoolsuse, korra ja süsteemikindluse eest. Klassijuhataja mitte ainult ise kontrollib perioodiliselt klassis koduste ülesannete täitmist, vaid kasutab ka eriabinõusid, mis on vajalikud selleks, et õpilastele õpetada iseseisva töötamise võtteid. Ühe kooli V klassis klassijuhataja kutsus kooli kokku 15-ne inimeselise õpilaste rühma kahe nädala vältel kella 5-st kuni kella 7-ni tundide ettevalmistamiseks. See osutus väärtuslikuks ürituseks, mis aitas selgitada päevaste ülesannete üldist ulatust, selle jõukohasust õpilastele ja üksikute õpilaste töövõtteid. Neid töövõtteid mitte tundes pole võimalik õpetada õpilastele paremaid võtteid, parandada ebaõigeid võtteid.

Paremad klassijuhatajad instrueerivad õpilasi, millised on üldised võtted iseseisvaks töötamiseks raamatu abil, kuidas tuleb pähe õppida luuletust, lahendada ülesannet, õppida maateadust jne. Muidugi iga õpetaja peab andma selliseid instruktiivseid juhatusi oma aines. Ometi aga, kuna seda ei tee kõik õpetajad ja kuna töötamise oskuse puudumine osutub õpilaste ebaedukuse üheks kõige tõsisemaks põhjuseks, klassijuhataja organiseerigu ise sellist instruktööri. Häid tulemusi annavad paremate õpilaste aruanded klassi koosolekul selle kohta, kuidas nad kodus töötavad, kuidas nad korraldavad oma päeva, kuidas kooskõlastavad süsteemikindla töö puhkusega ja meelelahutustega. Mõnikord on kasulik võtta koosoleku päevakorda ettekanne oma töö kohta õpilaselt, kes märgatavalt on parandanud oma edukust.

Klassijuhataja ülesannetesse kuulub ka õpilaste abistamise organiseerimine sügisesteks järeleksamiteks. On vaja õigeaegselt teatavaks teha vanematele õppeaasta tulemused, kavastada koos nendega õpilase suvise töö plaan ja sisu, samuti aga ka hoolitseda, et õpilane võtaks osa suvise vaheaja lõpul kooli poolt korraldatavatest järeלטamistundidest. Selleks, et tungida õppetöö olemusse igas aines, et organiseerida õpilaste abistamist, klassijuhataja peab ise küllaldaselt orienteeruma selle õppematerjali põhilises sisus, mida käsitletakse kõikides ainetes tema klassis, peab tundma õpikuid ja õpetamise meetodika tähtsamaid küsimusi.

Teadliku distsipliini kasvatamine. Klassijuhatajale kuulub tähtis osa teadliku distsipliini sissekaasvatamises oma klassi õpilastele. Distsipliini

süsteemaatiline sisendamine ja õpilase huvide rahuldamine, kahjulike huvide ümbersuunamine, õpilase ergutamine, kes on hakanud parandama oma käitumist, karistuste määramine distsipliini rikkumise eest, järelevalve, see töö kuulub eelkõige klassijuhatajale.

Klassijuhataja konkreetsed töövõtted osutuvad väga mitmekesis- teks.

Toome näite koolipraktikast.

VI klassi tuli õpilane teisest koolist õppeaasta keskel. Temal on keskpärane hinne distsipliinis, sageli saab ta märkusi: kord kasutab ta tunnis kadapulka, kord laulab, kord ajab juttu. Puudulik hinne on tal neljas aines. Enne õpilase kohale ilmumist jutustas klassijuhataja õpilastele nende uuest seltsimehest, ei hakanud ilustama ta iseloomustust, kuid rõhutas oma veendumust, et hea kollektiiv on suuteline ümber kujundama iga õpilast.

Õpilased avaldasid kartust, kas nende uus seltsimees viimati ei mõju halvasti mõ- nele õpilasele (klassijuhataja märgib oma päevikusse: „Pean tunnistama, et minulgi olid samasugused kahtlused, seda enam, et klassis leidus õpilasi mitte küllalt kindla distsipliiniga“). Aegsalt valmistati koht uuele õpilasele, lepiti kokku, et tuleb teda hästi vastu võtta.

Kui järgmisel päeval õpilane ilmus klassi klassijuhataja saatel, kogu klass tõusis püsti ja tervitas uut seltsimeest käteplaksutamiseega. Temale selgitati, et nad selliselt avaldavad oma rõõmu uue seltsimehe tuleku puhul. Klassijuhataja samal ajal kinnitas oma veendumust selles, et K. hakkab hästi õppima ja hästi käituma, et olla väärtiline sellele heale klassile, kuhu ta on sattunud.

Uustulnuk oli liigutatud: „Esmakordselt elus peetakse sind inimeseks. Kodus aga aina torgitakse — sina ei tule millegagi toime; niisamuti õpetajad ja isegi ka kaas- õpilased alatasa aina sind sõimavad.“

Klassijuhataja ja õpilaste tähelepaneliku suhtumise tulemustel K. järk-järgult pa- randas kõik halvad hinded, mõnedes ainetes saab nelja ja viie, vihikuid peab eriti hoolikalt, distsipliinilt on eeskujulik. On tõsi, et esines eksimusi käitumises. Kord tundidest lahkumisel ta lõi koridoris tütarlast teisest klassist. Ta kutsuti klassi tagasi, kõikide juuresolekul tehti temale märkus, seletati temale, et on vaja hästi käituda mitte ainult tundides, vaid ka pärast tunde. Uusi märkusi K. enam ei saanud.

Selles episoodis pälvib tähelepanu klassi ettevalmistamine klassi- juhataja poolt uue õpilase vastuvõtuks, temale usalduse avaldamine, kollektiivi tõeline hoolitsemine iga oma seltsimehe eest, klassijuhataja poolt organiseeritud pidev ja hoolikas järelevalve. Loomulik, et sel- line põhjalik töö andis positiivseid tulemusi.

Õpilase mõjutamise viisid on väga mitmekesised. Mõnel juhul klassi- juhataja võib piirduda vestlemisega.

Mitte alati ja mitte iga eksimuse eest pole vaja lapsega pahandada. Mõnikord piisab naljatamisest. Mõnikord on vaja noomida, valjult kar- ristada, teine kord aga häbistada, paljastada kelkimist, mõnele aga mõjub juba etteheitev pilk.

Klassijuhataja võib kohata ka niisuguseid õpilasi, kes süsteemaatili- selt rikuvad distsipliini, olles mõjustatud lähikäimisest kahtlaste seltsi- meestega või täiskasvanutega väljaspool kooli. Need õpilased mõni- kord langevad kriminaalset liiki korrarikkumisteni: kisuvad maha õpi- lastelt müts ja võtavad neilt ära asju, norivad tüli uulitsal möödujatega, käituvad huligaanidena. Selliste õpilaste mõjutusvahendina kasuta- takse paremate koolide praktikas nende kutsumist klassijuhataja

juurde avameelseks ja südamlikuks vestluseks, mõnikord koguni enda juurde koju kutsumist, nende õpilaste jaoks süstemaatilise õppealalise abistamise korraldamist, nende kaasatõmbamist klassivälistesse üritustesse või koolivälise asutuse töö süsteemi.

Õpilaste ühiskondliku töö organiseerimine. Koos pioneerijuhiga peab klassijuhataja kavastama rea huvitavaid, kasvatuslikus mõttes kasulikke ja lastele jõukohaseid ühiskondlikke üritusi. Kooli noorematel ja keskmistel klassidel selline ühiskondlik töö peamiselt jäägu kooli piiridesse. Siia kuuluvad esimeses järjekorras ühiskondliku töö mitmekesised liigid klassiväliste ürituste näol: peoõhtute ettevalmistamine, näituste korraldamine, osavõtt koolis korraldatavatest võistlustest, turniiridest, kaastöö kooli- ja klassiajalehele, koolibülletääni väljaandmine. Praktikas on kogunenud ulatuslikke kogemusi ka teissugustest ühiskondlik-kasuliku töö liikidest. Siia kuulub lilleaia korraldamine koolimaja juures, mänguasjade valmistamine lasteaiale, lihtsamate õppeabinõude valmistamine noorematele klassidele, praktiline abi asjaarmastajate laboratooriumile, kollektiivse abi organiseerimine haigele seltsimehele, kingituste valmistamine teiste vabariikide kooliõpilastele, albumite valmistamine näitus-tele, noorte katsetajate töö organiseerimine.

Vanemates klassides on vaja laiemalt arendada õpilaste ühiskondlik-kasulikku tööd väljaspool kooli. Siia hulka esimeses järjekorras tuleb arvata kultuurharidusliku töö organiseerimist täiskasvanute hulgas, ettelugemisi, tööd teatmete kogumisel, abi Osoaviahimi töö organiseerimisel, abi ühiskondlikele organisatsioonidele massürituste läbiviimisel (valimised Ülemnõukogusse, loendused jne.). Erilist tähelepanu väärib vanemate klasside õpilaste koostöö noortega sellest tehasest, sovhoosist, kolhoosist, kellega kool on seotud. Töölis- ja kolhoosinoorte kutsumine koolis korraldatavatele loengutele, koolipidudele, ühiste ekskursioonide, sõjaliste retkede, võistluste, näituste organiseerimine on suure kasvatusliku tähtsusega. Tihedam kontakt käitiste noorsooga soodustab vanemate klasside noorsoo lähenemist käitistele endile, aitab kasvatada õpilastes austust ja armastust töö vastu, mis osutub meie kooli üheks kõige tähtsamaks kasvatuslikuks ülesandeks.

Selline ühiskondlik töö soodustab klassikollektiivi konsolideerumist, kasvatab vastutustunnet ühiskondlike kohustuste täitmise eest ja osutub eeskujulikuks vahendiks teadliku distsipliini kasvatamisel.

Kultuurhariduslik ja poliitkasvatuslik töö. Kultuurhariduslikku ja poliitkasvatuslikku tööd organiseerib klassijuhataja, tõmmates selleks kaasa keskmiste ja eriti vanemate klasside klassikollektiive. Õpilaste poliitilise kasvatus üheks kõige tähtsamaks vahendiks osutub õieti korraldatud poliitiline informatsioon. Enne seda kui ette valmistada õpilasi iseseisvaks perioodiliseks informatsiooniks rahvusvahelise ja sisemise elu jooksvate küsimuste kohta, klassijuhataja ise kahelkolmel koosolekul (mis teostuvad ligikaudu iga 6—10 päeva tagant)

juhib õpilasi arusaamisele ajalehe sisust, teeb lühikesi ülevaateid tähtsamatest poliitilistest sündmustest rahvusvahelise ja sisemise elu üksikute sõlmküsimumste järgi, õpetades neid jagu saama sellest materjalist.

Pärast sellist ettevalmistust informatsiooniliste ettekannetega möödunud ajajärgu eest esinevad üksikud õpilased. Ettekannete temaatikat VIII—XI klassides võib laiendada ja võtta käsitlusele mitte ainult poliitilisi küsimusi, vaid ka põhilisi kultuuriküsimusi (teadus, kunst, kirjandus).

Klassijuhataja ei tohi mööduda õpilaste klassivälise lugemise küsimustest. Koos raamatukoguhoidjaga, kes samuti juhib laste lugemist, valib klassijuhataja täiendavalt välja poliitilise kasvatuse mõttes kõige paremad, huvitavamad ja väärtuslikumad raamatud, tutvustades eelnevalt õpilasi nende lühikese sisuga.

Massürituste organiseerimine (ekskursioonid, näitused, klassiõhtud, arutlused) vajab erilist hoolitsemist klassijuhataja poolt. Nii näiteks enne Levitani maalide näitust ühes Leningradi koolis klassijuhataja tutvustas eelnevalt õpilasi Levitani loomingu üldise suunaga ja mõningate episoodidega ta eluloost, millega kindlustas õpilaste tähelepanelikku suhtumist maalide vaatlemisele ekskursiooni vältel.

Üldklassiliste arutluste, vaidluste ja vestluste teemade plaanis keskmistes klassides on otstarbekohane esile tõsta küsimusi distsipliinist, laste suhtumisest täiskasvanutesse ja noorematesse, vanemates klassides aga — kommunistlikust moraalist, siirusest, kodusest elust, tütarlaste ja poiste vastastikusest suhtumisest.

XI klassi klassijuhataja tööplaanis peab omama erilise koha küsimus elukutse valikust lõpetajaile. Selleks, et hõlbus-tada õpilastele elukutse valikut, klassijuhataja organiseerib informatsioonilist-konsulterivat abistamist. Ta tutvustab õpilasi õppetöö sisuga ja profiiliga kõrgemates õppeasutustes, kogudes selleks kõrgemate õppeasutuste poolt väljaantavaid teatmikke, organiseerib ettekandeid õpilasvanematelt (inseneridelt, arstidelt, mitmesuguste erialade teaduslikelt töötajatelt, agronoomidelt, õpetajatelt jt.), korraldab kohtamisõhtuid mitmesuguste kõrgemate õppeasutuste üliõpilastega — kooli vilistlastega, kutsub kõrgemate õppeasutuste esindajaid ettekandeid tegema või organiseerib õpilastele kõrgemate õppeasutuste külastamist nende tööga tutvumiseks.

Kõik keskkooli lõpetajad aga ei siirdu kõrgematesse õppeasutusesse. Klassijuhataja peab organiseerima õpilaste tutvustamist ka praktilise tegevuse iseloomuga rahvamajanduse mitmesugustes harudes. On vaja selgitada õpilastele igal viisil, et praktilises tegevuses on samuti võimalik jätkata oma haridust iseõppimise teel, mittetatsionaarse õppimisega, et iga elukutse meie maal on veetlev, auväärne ja kasulik ning avab tee loovaks tööks ja edasiliikumiseks.

On isendast mõistetav, et klassijuhataja ei tohi peale sundida mingit üht elukutset, vaid vastupidi peab alla kriipsutama kõikide elu-

kutsete võrdväärset tähtsust. On tähtis korraldada sellist kutsevaliku nõuande tööd nii, et ta jääks kasvatustööks, et õpilase ettevaatlikul suunamisel ühele või teisele alale klassijuhataja arvestaks õpilase edukust, ta huvide ja kalduvuste suunda, ta praktilist tegevust koolisviibimise vältel, eriti viimase aasta jooksul. Nende õpilaste suhtes, kellel pole olemas selgelt silmapaistvaid kindlasuunalisi huvisid, klassijuhataja peamine ülesanne seisneb selles, et kõikide õpetajate kaasatõmbamisel stimuleerida selliste huvide tärgamist. Ilma sellise toetumiseta poiste ja tüdrukute huvidele pole võimalik õieti organiseerida kutsevaliku nõuannet.

Vanemates, IX—XI klassides on õpilaste küsimused sedavõrd mitmekesised, et klassijuhataja, kui eriteadlane ühes aines, ei suuda ise alati vastata õpilaste küsimustele. Nendel juhtudel peab klassijuhataja oskama kaasa tõmmata ka teisi õpetajaid, mõnikord aga ka kompetentseid isikuid väljaspoolt, õpilaste vanemate hulgast, või teistest organisatsioonidest ja asutustest. On vaja selgitada õpilastele, et isegi täiesti kultuurne ja intelligentne inimene pole suuteline täielikult teadma kõiki küsimusi, kuid et temal on küllalt eeldusi selleks, et iseõppimise teel selgitada ja tundma õppida kõike teda huvitavat.

Suur tähtsus klassikollektiivi liitmiseks on isetegevuslike klassiõhtute organiseerimisel kooli keskmistes ja vanemates klassides. On tähtis kindlustada selliste õhtute ettevalmistamisel õpilaste laiaulatuslikku algatust ja isetegevust, jättes klassijuhataja kätte ainult üldise juhtimise, järelevalve ja kava sisu valiku. Kasulik on mõnikord korraldada selliseid õhtuid lastevanemate osavõtul nii, et õhtu kava üksikute numbrite täitjatena esineksid nii õpilased kui ka vanemad. Sellised õhtud soodustavad laste ja vanemate lähenemist ja annavad väärtuslikke kasvatuslikke tulemusi.

Klassijuhataja organiseerib õpilaste vaba aja veetmist ja kultuurseid meelelahutusi. Suusaretk, kino, teatrite, näituste, huvitava spordivõistluse kollektiivsed külastamised, linnalähedased ekskursioonid puhkepäeval, klassi õpilaste kohtumine tööliste-stahhaanovlastega, kirjanikega, õpetlastega, vana vilunud õpetajaga — need ja paljud muud meelelahutuste ja vaba aja organiseerimise vormid leiavad laiaulatuslikku kasutamist klassijuhataja praktikas. Mõnikord sellised üritused võivad kujuneda ülekoollisteks, kuid ka klassi raamides on nad igal juhul otstarbekohased. Oskus teha õpilase elu, ta vaba aega lõbusaks, sisukaks ja huvitavaks — see on klassijuhataja suureks ja vastutusrikkaks ülesandeks.

Klassijuhataja ülesannetesse kuulub ka niisuguste õpilaste abistamine, kes tahaksid rahuldada oma huvisid, arendada oma kalduvusi ja andeid teaduse, kunsti või spordi mingil alal. Seepärast peab ta igal viisil hoolitsema ringide asutamise eest, looma kontakti kooliväliste organisatsioonidega, süstemaatiliselt jälgima õpilaste tegutsemist nendes ringides ja asutustes.

Side lastevanematega. Eelpool räägiti sellest, et side perekonnaga, õpilase perekonna külastamine nende kodus osutub tingimuseks, ilma milleta pole võimalik tundma õppida õpilast ega kujundada kasvatuslike mõjutuste õiget suunda. Kõrvuti õpilase perekonna külastamisega klassijuhataja mõnikord kutsub vanemaid kooli. Tuleb kooli kutsuda mitte ainult nende õpilaste vanemaid, kes edasi ei jõua või kes rikuvad distsipliini, vaid ka nende vanemaid, kes hästi õpivad ja on distsiplineeritud, pöörates vanemate tähelepanu laste saavutustele ja seletades neile, kuidas kodus tuleb suhtuda lastesse ja neid kasvatada, millele tuleb pöörata tähelepanu. On loomulik, et selliste vestluste sisu peab olema erinev ning vastav lapsevanema kultuurilisele tasemele ja lapse elamistingimustele perekonnas.

Lastevanematega side pidamise vahendiks klassijuhataja kasutab õpilase päevikut, mille kaudu ta saadab vanematele mõningaid teateid õpilaste tööst ja käitumisest ja kutsub vanemaid kooli.¹

Klassi õpetajaskollektiivi juhtimine. Kogu õppe-kasvatustöö edukuse üheks tähtsaimaks tingimuseks osutub pedagoogilise kollektiivi poolt õpilasele esitatavate nõudmiste ühtsus, iga üksiku õpilase kohtlemise ühetaolisus. Klassijuhataja peab ühtlustama antud klassi õpetajate tegevust.

Kui üks või teine õpilane klassijuhataja andmetel vajab erilist kohtlemist (sagedast kontrolli, sagedast ergutust saavutatud edu eest, erilist ettevaatlikkust seoses lapse haiglase enesearmastusega, pidevat ja eriti sagedat abistamist jne.), siis klassijuhataja, ilma et ta igakord kutsukski kokku klassi-nõupidamist, peab seda teatavaks tegema oma klassi õpetajatele, et saavutada ühetaolist käitumise joont nende poolt.

Klassijuhataja on klassi-nõupidamiste eesistujaks ja juhtijaks. Tundes oma klassi õpilasi paremini kui teised õpetajad, peab ta saavutama, et nendel nõupidamistel kavastataks õigeid abinõusid, mis on vaja läbi viia antud õpilase suhtes ta edukuse ja distsipliini tõstmiseks. Sellistel klassi-nõupidamistel tuleb praktiseerida suulisi iseloomustusi kõikidelt õpetajailt iga õpilase kohta ja teatavaks teha need õpilaste vanematele.

Klassijuhataja töö organisatsioonilistest küsimustest. Selleks, et igaükselt tunda oma klassi õpilasi, koostada nende pedagoogilisi iseloomustusi, on vaja nendega töötada mitu aastat. Just seepärast tuleb püüda, et klassijuhataja viiks oma klassi I kuni IV, seejärel V kuni VII ja VIII kuni XI klassini.

Ometi pikemaajalises töötamises õpilastega mitme aasta vältel võib peituda hädahoht, mis seisneb selles, et klassijuhataja, kellel puudub vajalik paindumus, harjumuse tõttu hakkab kohtlema VIII—IX klassi õpilasi samasuguselt nagu V—VI klassi õpilasi, säilitades nende poole pöördumisel samasuguse, mõningal korral hooldava tooni ja jättes

¹ See osa artiklist on lühendatud. Vt. „Nõukogude Kool“ 1947, nr. 1, lk. 43 jj. Toim.

arvesse võtmata õpilase suurenevat iseseisvust ja sõltumatust. Seejärel on tähtis pöörata klassijuhataja tähelepanu oskusele muuta oma võtteid ja õpilastega töötamise meetodeid, ümber kujundada neid meetodeid sel määral, kuidas õpilased kasvavad noorematest aastatest keskmistesse ja keskmistest vanematesse.

Klassijuhataja ei saa töötada ilma igasuguse plaani ja süsteemita. Klassijuhataja tööplaan tuleb koostada ligikaudu ühe õppeveerandi peale ette. Nendes klassides, mis antud aastal läksid klassijuhataja kätte esmakordselt, tuleb anda plaani koostamiseks aega mitte alla ühe kuu, arvates õppeaasta algusest, eesmärgiga võimaldada klassijuhatajale esialgset tutvumist klassiga, selle vajadustega ja huvidega, üksikute õpilastega. Klassijuhataja plaanis peavad sisalduma konkreetsed kasvatuslikud ülesanded eelseisvaks ajajärguks ja need põhilised üritused, milliseid klassijuhataja selle aja vältel kavatses läbi viia. Nii näiteks võib plaani võtta järgmisi punkte: teostada klassis süsteemaatilist ajalehtede ülevaadete andmist, organiseerida ekskursioon tehasesse või muuseumi, korraldada koosolek koduste ülesannete täitmise tehnika asjus, korraldada klassiõhtu, vaidlusõhtu, teha ettekanne lastevanemate koosolekul, korraldada klassi bülletääni väljaandmist jne. Klassijuhataja tööplaanis peavad kajastuma ka praktilised ülesanded üksikute õpilaste kohta klassis, — tuleb kavastada perekonna külastamist, vanemate väljakutsumist, organiseerida mõnedele õpilaste koduste ülesannete ettevalmistamist klassis, näidates, kellele nimelt. Ometi ei saa klassijuhataja tööplaan haarata kogu tema mitmevalgelist tööd, kuna kasvatustöö praktika alati tõstab esile kümneid uusi üksikülesandeid.

Kord poolaastas klassijuhatajal tuleks koostada aruanne oma tööst, mida tuleb esitada mitte standardsel kujul, vaid sellisena, et see aruanne kirjeldaks klassijuhataja poolt antud ajavahemikuks ülesseatud pedagoogilisi ülesandeid ja annaks nende täitmise analüüsi. Sellises aruandes on vaja anda klassi üldine iseloomustus, esile tõsta üksikuid õpilasi, nende saavutusi ja puudusi, kavastada ülesandeid järgmiseks poolaastaks või uueks õppeaastaks nii kogu klassi kui ka üksikute õpilaste suhtes.

Klassijuhatajate töö süstemaatiline suunamine, juhtimine ja kontrollimine peab toimuma administratsiooni, koolidirektori ja õppeala juhataja poolt. Klassijuhatajate töö perioodiline kontrollimine, vestlused nendega, nende aruannete võtmine kooli pedagoogikanõukogu päevakorda, kogemuste vahetuse organiseerimine eesmärgiga abistada noori klassijuhatajaid, kes hiljuti on lõpetanud kõrgema õppeasutuse või pedagoogilise kooli, — kõik need juhtimisviisid peavad esinema kooli juhtkonna tööplaanides.

Nõudmised klassijuhataja suhtes. Õpilaste kasvatamine, nende puuduste parandamine — see on keeruline asi, mis nõuab suuri pingutusi, tarkust, takti, julgust loovvõimeid klassijuhataja poolt. Tema töö ei anna kohe tulemusi. Siin võivad aset leida ka ebaõnnestumised ja aju-

tised lüüasaamised. Ainult selline klassijuhataja võib loota edu oma tööle, kes ei karda raskusi, oskab ületada takistusi, parandada oma vigu, täiustada oma võtteid ja õpilase pedagoogilise mõjutamise viise, kasutada teiste õpetajate parimaid kogemusi.

Eriti on vaja märkida klassijuhataja töö keerulisust kooli vanemates klassides. Klassijuhataja VIII—XI klassides peab arvestama õpilaste iseloomulikke iseärasusi. Suur hulk omandatud teadmisi põhjustab mõnikord neis aastates teatavat liigset enesekindlust. Koos sellega see vanus osutub erakorraliselt tundelikuks, sõpruse, armastuse ja südamlike vestluste vanuseks. Selles vanuses toimub õpilase isiksuse sügav ümberkujunemine, kujuneb ta maailmavaade. Seepärast vajab noormeheks kujunev poisike, neiuks sirguv tütarlaps kindlat tuge, hoolitsejat nõuandjat, kellele oleks võimalik avada hinge, kõigest rääkida ja kõike küsida. Sellist juhtimist, mis aitab anda vajalikku suunda noores inimeses peituvatele jõududele ja võimalustele, peabki kindlustama klassijuhataja. Kui ta seda ei suuda, võivad seda teha tema eest teised, juhtides õpilases peituvate jõudude ja võimaluste arenemist mitte selles suunas, kuhu neid oleks tulnud juhtida.

Klassijuhataja, nagu ka iga õpetaja peab palju ja püsivalt töötama enda kallal oma poliitilise ja pedagoogilise taseme tõstmiseks. Ta peab olema võimalikult igakülgsest haritud inimene. Ainult pidev enesetäiustamine tagab klassijuhatajale sellise autoriteedi, ilma milleta temal pole võimalik saavutada edu oma auväärse ja vastutusrikkas töös.

Eesti keele õpetuse tasemest üldharidusliku kooli VI klassis.

J. LOHK.

Kommunistliku kasvatuses teostamine koolis peab toimuma kõigis õppeainetes. Eriti häid võimalusi kasvatustööks pakub emakeeleõpetus. Lapse keel areneb seoses tema mõtlemise, tundeelu, kujutlus- ja vaatlusvõime kujunemisega, sellepärast on emakeele õpetajal piiramatud võimalused õpilase arenemise suunamiseks kommunistliku moraali, bolševistliku ideelisuse ja marksistlik-leninliku maailmavaate vaimus.

Ka keeleõpetusele esitab sotsialistliku ülesehituse tänapäev suuri nõudeid. Nõukogude inimene peab oskama selgelt mõelda, kergesti mõistetavalt ja veenvalt oma mõtteid väljendada; selleks peab ta omama vaheda sõnareelva. Meie õpetajaile on antud vastutusrikkas ülesanne tõsta emakeeleõpetus nende nõuete tasemele.

Ülevaate saamiseks emakeeletundides teostatavast kasvatustööst ja õpilaste emakeele oskusest vaadati Haridusministeeriumi ülesandel

allakirjutanu poolt läbi keskkooli VI klassi õpilaste 131 emakeelevihku ja 80 emakeelset eksamitööd 1945/46. õppeaastast.

Vihud ja eksamitööd olid saadetud juhusliku valiku järgi 8 maakonna (Harjumaa, Läänemaa, Saaremaa, Tartumaa, Valgamaa, Viljandimaa, Virumaa ja Võrumaa) 20 eri koolist ja kuulusid 88 õpilasele.

Alljärgnevas käsitellakse tüüpilisemaid nähteid ja sagedamaid vigu, alla kriipsutades puudusi, mis VI klassis peaksid olema välditavad.

I. Vihkude korrastamine.

Igal vihul peaks olema täpne pealkiri, kas kaanele kleebitud sedelil või vastavalt raamistatud. Pealkiri peaks sisaldama aineala, vihu järjekorranumbri, õppeaasta, kooli, klassi, õpilase ees- ja perekonnanime, näit.:

Kirjandite vihk 2.
1945/46. õppeaasta
Haapsalu Keskkool
VI klass
Helga Kanep

Uhelgi läbivaadatud vihkudest ei olnud täielikku pealkirja. Harilikult on vihul märgitud ainult klass ja õpilase nimi; esineb ka vihke, millel on ainult õpilase nimi (Jõgeva KK), või ei ole üldse midagi (Risti MK).

Leheküljed on kõigis vihkudes nummerdamata, olgugi et seda on ammu nõutud.

Vihu sisukord esineb ainult ühes koolis (Nabala MK), kuid sealgi puuduvad sisukorras leheküljenumbrid.

Punaste äärte nõue vihkudes kuulub samuti algeliste nõuete hulka. Ometi leidub ainult mõnes üksikus koolis vihkudel enam-vähem korralikke ääri (Haapsalu KK, Juuru MK, Peresaare MK). Harilikult on välised ääred kitsad (1—1,5 cm) ja ebaühtlased või puuduvad üldse (Laanemetsa MK, Leisi MK, Paju MK). Kõige halvem seejuures on õpetajate ükskõiksus sellise lohakuse vastu, ainult harva mõnes üksikus vihus juhitakse õpilaste tähelepanu sellele puudusele. Korralikke seesmisi ääri (nõutav laius 1 cm) leidis ainult mõnel eksimitööl (Haapsalu KK).

Risti MK-s raamistatakse lehekülg pliiatsiga igast küljest. Selline talitusviis ei kõlba enam VI klassile, küll on lubatav nooremates klassides (kuni III kl.) välis- ja siseääre pliiatsiga piiristamine. Vanemates klassides oleks parem väline äär kergelt murda, seesmist pidada silmamõõdu järgi.

Halvasti täidetakse ka nõuet märkida välisäärele töö täitmise kuupäev. Korralikult on kuupäevad märgitud ainult 2 koolis (Juuru MK, Peresaare MK), osal on dateeritud ainult mõni üksik töö (Võhma MK, Paju MK), osal puuduvad kuupäevad täielikult (Saulepi MK, Risti MK jt.).

Pealkirja alla peaks jäetama tühi rida; kahjuks ei peeta ka sellest nõudest kinni. On ilmne, et õpetajad ei ole seda nõudnud, kuna joonelistes vihkudes ei leidu pealkirja alla vaba rida üheski vihkus. Joonteta vihkudes on õpilased paljudel juhtudel omal algatusel jätnud pealkirja ja esimese rea vahele suurema vahe. Õpetaja korraldavat ja juhtivat kätt ei ole siin tunda.

Õpilastel ei puudu tahe vormistada töid ilunõuete kohaselt. Seda tõendab hulk kunstipäraselt kujundatud pealkirju ja initsiaale.

Sageli oleks tarvis pealkirja alla märkida töö liik, näit.: ümberkirjutus, etteütlus, harjutus jne. Seda tehakse aga kahjuks väga harva. Võhma MK-s on eksamiteemaks „Lembitu võitleb raudrüütlitega“. Esialgusel lugemisel ei saa aru, kas see on kirjand või ümberjutustus; alles kõiki töid võrreldes selgub, et tegemist on ümberjutustusega.

Käekiri on üldiselt puudulik, vähesed erandid välja arvatud (Võhma MK). Õpilased ei näi tundvat õiget kirjatähtede kuju, eriti halvad on suured tähed. Sellepärast ei ole ka ilmselt hoolsa ja püüdliku töö tulemused kuigi head, puudulikult omandatud kirjatehnika vajaks süstemaatilist ravi. Tähtede kallak on ebaühtlane, mõnes kirjandis esinevad püstkirja ja mõlemapoolsed kaldkirjad segamini. Tähtede sidumine ei ole samuti küllaldaselt välja kujunenud. Läbivaadatud vihkudes ei peegeldu õpetaja nõudlikkus õpilaste käekirja suhtes, ei ole näha ka õpetaja abi selle parandamiseks, veel vähem süsteemikindlat tööd sel alal. Märkimisväärselt halb on õpilaste käekiri Saareküla, Nabala ja Saulepi MK-s.

Kirjandid on kirjutatud tindiga, etteütlused ja harjutused tindiga ja pliiatsiga segamini. Keeleõpetuse vihkudes on kiri üldiselt räpakas ja hooletu.

VI klassis peaksid olema kirjandite ja keeleõpetuse jaoks eri vihud. Paljudes koolides on aga ühes vihkus segamini klassikirjandid, kodukirjandid, etteütlused, harjutused ja isegi klassis tehtud grammatilised märkmed (Vastse-Kuuste MK, Nabala MK, Saulepi MK jt.).

Peresaare MK on ainuke kool, kus on eri vihud kirjandite, keeleliste harjutuste ja talituskirjade jaoks.

Joonteta ja joonelisi vihke on tarvitusel umbes võrdselt. Puhtamad kirjandid on joonteta vihkudes.

Kokkuvõttena peab ütleva, et õpetajad ei oska küllaldaselt hinnata korra, puhtuse ja ilu suurt kasvatuslikku ja praktilist väärtust. Liiga vähe tähelepanu on osutatud ka käekirja arendamisele, selle ravimisele ja otstarbekale ning maitsekale ruumikasutusele.

II. Teemaatika ja sisu.

Kirjandita ja harjutuste ainevalik ei saa olla juhuslik, ta peab vastama kindlaile pedagoogilisile nõudeile.

1. Teema peab olema õpilastele arusaadav ja jõukohane.

2. Ta peaks olema ka võimalikult elulähedane ja aktuaalne ning harrama õpilaste elu- ja huviringi, millest neil on küllaldaselt kogemusi, muljeid ja elamusi.

3. Kirjandite ja harjutuste teemaatika peab hõlmama nõukogude ühiskonnale omase ja teda iseloomustava ainevalla, mille õige käsitlemise kaudu teostatakse kommunistliku kasvatusõilsaid ülesandeid — kasvatada sihiteadlikke sotsialismi edasiehitajaid ja sotsialistliku kodumaa sügavalt veendunud kaitsjaid.

Õpilastele antud kirjandite teemad ei vasta alati neile nõudeile.

Paju MK-s on kirjandite teemaks antud „Muusika ning tema tähtsus“. See teema oleks mõeldav vahest konservatooriumi muusikateaduse või muusikapedagoogika üliõpilastele, kuid VI kl. õpilastele käib arutlev kirjand sellisele abstraktsemale täiesti üle jõu. Tulemus on järgmine:

„Mis on muusika? Muusika on väike haridus, mida inimene võib omada väiksel kujul. Muusikal on suur tähtsus, sest kes oskab seda, see võib uhke olla, et ta oskab mängida. On praegugi olemas niisugusi inimesi, kes oskavad mängida ja omavad muusika haridust suurel arvul.“ (Õpetaja ei ole midagi parandanud, hinne „4“).

Eksamitöö teemaks samas koolis oli „Noori kangelase Isamaasõja päevilt nõukogude kirjanduses“. Kirjandid kujunesid samasuguseks sõnade tegemiseks ja lapse-likult ebareaalsete piltide maalimiseks, näit.: „On hävind sõja tagajärjel palju inimesi ja väikesi sangareid. Mõningaid on leitud v agude v a h e l t, puruks rebitud riietega, r a a m a t u d k ö r v a l, ja paar täägi jälge otsaesisel“ (õpetaja redaktsioonis).

Nõukogude ühiskonna tänapäeva käsitlevaid kirjandeid leidub vaid mõnes üksikus koolis.

Võhma MK VI kl. kirjandite aastateemaatika on järgmine: *Mälestusi suvest. Minu kodu. Suure Oktoobrirevolutsiooni aastapäev. Mälestusi sõjapäevist. Uude aastasse NSVL Ülemnõukogu valimiste tähe all. Punaarmee ja Merelaevastiku 28. aastapäeval. Punavoord talvisel teel. Lembitu poja Meelise iseloomustus. Kevade võit talve üle.*

Klassi keeleline tase ei ole kuigi kõrge, kuid sisulise käsitlemisega võib täiesti rahule jääda. Ilmselt on kirjutamisele eelnenud aine korralik läbitöötamine klassis.

Vastse-Kuuste MK VI klassi õppeaasta kirjandite teemaatika on järgmine: *Põllumehe sügis. Töö ei teota kedagi, laiskust laidab iga mees. Muljeid 28. Oktoobriaastapäeva pühitsemisest. Põllumajanduse tugevdamine on tähtsaks majanduspoliitiliseks ülesandeks. Ettevalmistusi kevadkülviks. Eduard Vilde. Romaan kontrabassiga. Eksamiteema: Noorte ülesanded riiklikus ülesehitustöös.*

Teemaikat võiks aktuaalseks ja sisult vastuvõetavaks nimetada, olgugi et mõni teema (ka eksamitöö) on VI kl. õpilastele raskelt sõnas- tatud. Aga tegemata on jäänud ettevalmistav töö. Teemat ei ole aruta- tud ega kavastatud, õpilaste tähelepanu ei ole juhitud olulisele selle

esiletõstmiseks, ja seetõttu õpilaste mõttekäik kulgeb mööda isevoolu juhuslikke radu.

Eksamitöös „Noorte ülesanded riiklikus ülesehitustöös“ maaõpilased kirjutavad linnade ja tehaste ehitamisest, kuid kultuurse külaelu ülesehitamisest ei tule kellegi meelde sõnakestki poetada. Noorte ülesanne on õppida, sest „noored, kes on lõpetanud ülikooli saavad h e a d k o h a d linnas kui ka maal“.

On ka tabavaid arutlusi. Kirjandis „Tõe põhi on kindel, vale vall variseb maha“ analüüsib õpilane huvitavalt kulakliku perekonna „kasvatavat“ mõju noortele:

„Mõned õpilased valetavad õpetajale. Tekib küsimus, kust saavad nad selleks eeskujuks? Eeskujuks võivad olla halvad sõbrad ja, paraku, tihti ka vanemad. Vanemad näitavad eeskujus sellega, et nad valetavad riigile normidest, laadimistest, metsa ülestõttamisest ja metsaveost pääsemise otstarbel, mis aga neile muidugi pääsu nendest töödest ei too, vaid toob tihti ka lisaks trahvi. Kõik inimesed, eriti aga lastevanemad, peaksid täitma õiglaselt oma kohustused riigi vastu, et anda lastele sellega eeskujus: täita neile usaldatud ülesanded.“

Teiste koolide kirjandeile ja harjutuste tekstidele on iseloomustavad elukaugus ja rangelt apoliitiline käsitlus.

Näitena paari kooli aastatemaatika.

Leisi MK: Minu kodu. Sügis. Pardipoe. Kadripäev. Esimene lumi. Vana koolipingi jutustus. Talveõhtu kodus. Näljased linnukesed. Torm.

Saulepi MK: Sügistorm. Olin mardisant. Meie Oktoobrirevolutsiooni aastapäev. Suveõhtu. Ilus mälestus. Kuidas veetsin koolivaheaja. Lehekülg päevikust. 1946. a. (õnnevalamine). Uhel õöl, kui magasin... (tulikahju). J. Liivi „Vari“. Villu karakteristika. Uks meeldiv raamat. T a n j a (!) Kosmodemjanskaja.

Suure Oktoobrirevolutsiooni aastapäeva puhul kirjeldatakse üksikasjalikult koolipidu ja sellel esinenud tegelasi, kirjandis ei räägita sõnagi Oktoobrirevolutsioonist ja selle saavutustest. Õpetaja kirjutab ühele sellisele kirjandile alla: „Hästi! Puudub tantsu kirjeldus ja peo lõpp.“

Juhan Liivi „Varju“ ainekul on koolides kirjutatud palju kirjandeid, kuid üheski neist ei räägita pooltki sõna klassivõitlusest ja halastamatust ekspluatatsioonist.

Risti MK õpilane lõpetab oma kirjandi „Villu lapseõlv“ nii: „Villu karjas püüdnud jänese. Sellepärast kutsuti ta mõisa. Seal oli kõik tore ja uhke. Ta ei pannud tähelegi ja oli kõike seda ilu vaatama jäänud. Seal seismas nägi teda mõisa noorhärä. Kuuldes Villu käest, mis põhjusel ta mõisa oli kutsutud, päästis ta Villu karistusest. Nii möödus Villu lapseõlv.“

Lühidalt: küll olid aga ilusad ajad, kui olid veel uhked mõisad ja toredad lossid, kus elasid nägusad armulised preilid, lahked härrad ja noorhäräd!

Jääb mulje, et ideoloogilisest kasvatuses koolis katsutakse mööda hiilida. Kui mõni õpilane kirjandis juhtubki „poliitikat tegema“, õpetaja ei reageeri sellele, ei näe seda, ei paranda ka õpilase sisulisi vigu, lihtsalt ei taha sellega tegelda.

Juuru MK õpilane kirjutab: „1. mai on tööliste püha ja nad saavutasid sellel päeval vabaduse tsaari valitsuse ajal.“

Vastse-Kuuste MK õpilane kirjutab lootusetus meeleolus: „Juba kaks korda on Eestimaad läbinud sõda... Oli aeg, mil eestlased elasid õnnes ja töötasid rõõmsalt kodumaa hüveks. Kuid siis kui laastasid Eestimaad mitmed sõjad, purunes eestlaste tööhuvi ja hävis õnn.“

Nabala MK õpilased arvavad, et kulakuid praeguse riigikorra juures ei olevatki.

Edasi: „Nüüd on meil kolhoosid (masina-hobulaenutuspunktid?), kust saame igakord tööriistu.“ „Tööd tuleb meil teha meie suurele kodumaale Nõukogude Liidule. Sest kui me Nõukogude Liitu aitame, aitab ta ka meid.“

Mõnes kirjandis (harva küll!) peegeldub ka koolielu. Vastse-Kuuste MK õpilastele ei meeldi kooli allüürnik — rahvamaja. Õpilane K. kirjutab: „Rahvamaja ja koolimaja on ühte ruumi tuubitud... Meie tegime ilusasti lava valmis ja mõtlesime, et selsamal laval peame oma peo. Aga võta näpust! Rahvamaja „artistid“ lõhkusid meie töö ära.“

Juuru MK õpilane kirjeldab „hoogsat“ õppetöö algust: „Esimene tund oli loodusteadus. Selle tunni ajal loeti meile muinasjutte. Viimane tund oli ajalugu. Selle tunni ajal me ei õppinud, kuulasime niisama, mis õpetaja meile rääkis.“

Saareküla MK õpilane kirjeldab kirjandis „1. mai koolis“ ettevalmistusi maipidustusteks: „Koolis oli midagi iseäralikku, sest saalis oli laud punase lipuga ja lilledega. Pärast saime teada, et pidi olema maiaktus. Ja hommikul anti mõnele ilulugemisi ja luuletusi aktuse ajaks ette kanda... Kuulasime, kuidas õpetaja kõneles. Ta katsus õpilastele selgeks teha, millest on tulnud 1. mai püha. Oma kõnes ta tõi ette palju uuendusi.“ Seesugused „uuendused“ suurte tähtpäevade pühitsemises kahjustavad tõsiselt kasvatustööd.

Harjutuste materjale on õpetajad õpiku puudumise tõttu hankinud vanadest allikatest; nende valikut ei saa õnnestunuks pidada.

Mõningaid näiteid ebasobivaist harjutuslauseist:

„Kaks paksu härrat ootasid autot.“

„Rikas perekond vajas korralikku passijat.“

„Talukohta vajati kahte teenijat.“

„Eestlaste alandlikkust on imestatud.“

„Köster pidas pikema vaimuliku kõne.“

„Levisid senitundmatud jõud laante ja legendikkude üle.“

„Itaallased kandsid rünnakul vaskkiivreid.“

„Lipkond tervitas juhti, kes oli itaallane.“

(Reegoldi MK: „Lipkonna juhiks valiti tubli pioneer.“).

Talituskirjade koostamist on harjutatud ainult Peresaare MK-s.

Tõsi küll, ka Saulepi MK õpetaja on õpilastele andnud ühe talituskirja vormi. See on protest varumisvolinikule liiga suure viljanormi määramise pärast.

III. Vigade parandamine.

Vigade parandamise mõte on anda õpilasele kätte õiged vormid ja kirjaliku väljenduse õige tehnika, panna ta mõtlema ja väljenduma nendega. Õpilast on tarvis juhtida teadlikule vigade parandamisele. Sellepärast on tarbetu ja kahjulikki kirjutada parandamisel õigeid vorme õpilase vihku, kui õpilane on vigu teinud vaid laiskuse või lohakuse tõttu. Sellise vigade parandamise tulemus võib olla õpilase teadvuse uinutamine, tema asetamine passiivse vaatleja ossa. Õpilane parandab vea mehaaniliselt, korrates õpetaja poolt antud vormi jõudmata selgusele, miks parandatud vorm on õigem või parem. Järgmisel korral, sageli isegi sama vea parandamisel kordab ta uuesti seda viga. Parandusi on ainult siis vaja täpselt välja kirjutada, kui õige vorm on õpilasele tundmatu (võõrsõnad, murdevead, kongruentsivead jne.) ja õpilane parandamisel võiks teha uuesti vigu.

Õpetaja peab teadma, missuguseid vigu tuleb tekstis parandada ja missuguseid võib ainult märkida, jättes nende parandamise õpilase ülesandeks.

Igas koolis peaks olema ühtne, kõigi selle kooli õpetajate poolt tarvitav parandamissüsteem.

Paljudes koolides parandatakse vigu liiga mehaaniliselt, harilikult parandab õpetaja tekstis kõik vead, ka pisemadki hooletusevead.

Nii parandab Võhma MK eesti keele õpetaja tekstis *ettütillus* (pro *etteütillus*), *kingti* (pro *kingiti*), *mitmes sõna* (pro mitmes sõnas), *väed olid vast pannud* (pro vastu pannud), *hikka* (pro ikka); Vastse-Kuuste MK-s parandatakse samuti tekstis *lahen-tada*, Eduart Vilde, *pimetate*, *rüütada* (pro rüüstata), *metsgi*, *tük*, *tuli paksud* (pro praksud) jne.

Paindlikumalt ja sihikindlamalt on vigu parandatud Põlva ja Saulepi MK-s.

Vigu tuleb parandada sisu- ja keeletehnikus, s. t. õigeid (parandatud) vorme tuleb tarvitada kontekstis. Tuleb ümber kirjutada terve lause, milles viga esines. Ainult puhtvormivigu ja eksitusi võib parandada üksikõnadega.

Võib leppida, kui õpilane vea parandusena kirjutab „Želatiin, želatiin, želatiin. Eduard Vilde, Eduard Vilde.“ Vihkudes esineb aga hoopis mõttetumeid vigade parandusi.

Nabala MK õpilane kirjutab: „Lõuna-Eesti murre on sarnane soome keelega“, õpetaja parandab: „Lõuna-eesti murre“. Vea parandab õpilane nii: „Lõuna-eesti, Lõuna-eesti, Lõuna-eesti“. Arusaadavalt võiks see õpilane kirjutada järgmises kirjandis: „Lõuna-eesti on mägin ja rikas järvedest“.

Samas harjutuses kirjutab õpilane „suur isamaasõda“, õpetaja parandab „Suur Isamaasõda“. Viga parandatakse järgmiselt: „Suur, Suur, Suur. Isamaasõda, Isamaasõda, Isamaasõda“.

Sama kooli teine õpilane kirjutab: „Oktoobrirevolutsiooni võidud on *andunud* eesti töörahvale vabaduse.“ Õpetaja parandab tekstis „andnud“ ja õpilane vigade paranduses „andnud, andnud andnud“.

Selliseid kasutuid mehaanilise vigade parandamise juhte esineb teisteski koolides.

Ei saa märkimata jätta mõne õpetaja sügavale juurdunud kommet lasta õpilasil vigaselt kirjutatud sõnu panna sulgudesse. Võhma MK VI kl. õpilane kirjutab: „Kuid Lembitu ei (võtt) võtnud seda kuuldagi. Lembitu (poeg) karjane Ivo tuli joostes metsast.“ Sama võtet praktiseeritakse ka Nabala MK-s.

Eesti keele õpetajad peaksid ometi teadma, et sulgudesse pannakse vaid seletavaid ja täiendavaid märkusi ning lausega vähem seotud kiillauseid. Ent ometi kestab selline sulgude väärarvitamine veel praegugi paljudes koolides edasi.

Sageli jäetakse õpilaste töid parandamata või parandatakse oskamatult. Eriti kannatab vigade parandamise täpsus keeleharjutuste vihkudes.

Oskamatusega kaasnevad hoolimatus, hooletus ja lohakus.

Saulepi MK-s keelevihke ei parandata.

Jõgeva keskkoolis on õpilase neljast vihust parandatud ainult üks, kolm vihku on jäetud täiesti parandamata.

Risti MK-s on terves harjutuste vihhus parandatud ainult 3 viga. Ometi on väikeses neljarealises umbisikulise tegumoe kindla kõneviisi lihtmineviku moodustamise harjutuses üksi jäänud parandamata 6 viga: *pelgati*, *algati*, *hülgati*, *kaebeldi*, *lendleti*, *liugleti* pro *peljati*, *alati*, *hüljati*, *kaeveldi*, *lenneldi*, *liueldi*. Vihu keskkohal ilutseb hinne „5“. Jääb arusaamatuks, mille eest nii kõrge hinne on pandud. Vihk on üldiselt korratu, puuduvad pealkirjad ja kuupäevad. Võhma MK-s teeb õpilane kaheleheküljeli-

ses kirjandis 32 viga, õpetaja parandab neist 15 ja hindab töö „4“-ga. Ka teistes töedes on palju viga jäetud parandamata. Parandusedki on kohmakad ja ebatäpsed. Õpilane kirjutab: *Berliin kuulub nüüd Punaarmeele ja muist ka Inglismaale*, õpetaja parandab: *Seega oli Saksamaa vastupanu murtud ja sai jagatud Liitlaste vahel*.

Leisi MK-s on üheleheküljelises kirjandis parandatud 7 viga, parandamata on jäänud 10 viga (*lendanud, kartuled, puud on muutnud kollaseks, sügistel aegadel, 4 punkti- ja 2 komaviga*). Lühikeses vigade paranduses kordab õpilane 4 viga, õpetaja vigade parandamist ei kontrolli.

Teises lühikeses kirjandis on parandatud 17 viga, parandamata on jäänud 14 viga. Töö on hinnatud „3“-ga. Õpilane vigu ei parandanud, nähtavasti ei ole seda nõutudki, ühtegi sellesisulist märkust ei leidu vihus. Õpilase kuuest kirjandist on kaks jäetud täiesti parandamata.

Juuru MK-s moodustab õpilane omastavalise ja osastavalise mitmuse *viimastest sõnadest — viimseist sõnust* (pro *viimaseist sõnust*). Edasi kääneb õpilane (*vaesteil kodanikel*) pro (*vaeseil kodanikel*) ja kompareerib (*palju*): (*palju — rohkem — kõige rohkem e. rohkeim*) pro (*palju — enam — kõige enam e. enim*).

Ühtegi neist vigadest ei ole õpetaja parandanud.

Paju MK-s on olukord veel halvem. Vihus pealkirjaga „Eestikeele kodutöid“ on kirjandeid ja harjutusi. Neist on parandatud ainult esimene kirjand, kõik teised tööd on jäänud parandamata.

Õpilase õigekeelsuslik tase on madal, tema stiil arenematu ja vigane. Kirjutatud kirjanditega ja harjutustega on õpilane vaid süvendanud vigaseid õigekeelsuslikke harjumusi ja halba stiili.

Teise õpilase vihulehe ulatusega kirjandis „Vari“ on parandatud 4 viga, parandamata on jäänud 29 viga, nende hulgas (*üüdsid*) pro (*hüüdsid*), (*peal kiri*), 22 kirjavahemärgi viga ja vigased laused nagu (*Hugo ütles et loe nüüd teine luuletis ka*).

Kolmanda õpilase samale teemale kirjutatud kirjandis ei leia õpetaja ühtegi viga ja hindab töö „5“-ga. Ometi on kirjandis 15 viga. On ilmne, et õpetaja ei oska parandada.

Õpilane tarvitab sõnu (*niisuguseid*) ja (*kõiksuguseid*), õpetaja parandab (*niisugusi*) ja (*kõiksugusi*). Vigade paranduses õpilane siiski ei korda õpetaja viga.

Tarbetuid ja vigaseid parandusi esineb teisteski koolides. Sellest mõned näited.

Õpilane kirjutab:

Õpetaja parandab:

Nabala MK

Puud on lehtes.

Puud on lehis.

Juuru MK.

Ants andis Sädelele kõike, mida ta koduümbrusest leidis, ristikut ja timutit. Ulagust tegema.

Ants andis Sädelele kõiki, mis ta... tiimutit. Hulakust tegema.

Vastse-Kuuste MK.

Laiseim.

Laiseimaid (pro laisim — kahekordne viga).

28 aastat tagasi.

28. aastat tagasi.

Kooperatiiv.

Koperatiiv.

Tugevdama.

Tugvendama (pro tugevdama).

Teine neiu, teist neiu, teiste neiude.

Teine neiu, teist neidu, teiste neidude (õpetaja on ära vahetanud sõnad „neid“ ja „neiu“).

Juurde (adv.).

Juure.

Pikakannu MK.

Laadaliste möödumisel käskis isa pojalt Laadaliste möödudes käskis isa... (pro enda selja taha istuda. „Laadalisel möödunud käskis isa...“).

Leisi MK.

Pärast selgus, et see oli vale.
Minu koduks on vaid paar tuba.

Pärast selgus et see oli vale.
Minu koduks on, vaid paar tuba.

Õpilased parandavad vigu äärmiselt puudulikult, seda nähtavasti ei nõuta küllaldase järjekindlusega ja enamjaolt ka ei kontrollita.

Võhma MK-s teeb õpilane kirjandis 33 viga (õpetaja hinne „3+“!), ühtegi neist vigadest õpilane ei paranda, ja õpetaja ei reageeri kuidagiviisi sellele, vähemalt ei leidu vihus sellekohast märkust.

Risti MK õpilase vihus on 15 kirjandit, mis kõik on õpetaja poolt parandatud. Õpilane on jättnud 8 kirjandi vead parandamata, ja õpetaja ei pane seda tähelegi. Üks selle kooli õpilasi kirjutab: „Koolis on nii lõbus, et esimese, teise ja kolmanda klassi õpilased käivad meil tundide aeg akendest vaatamas.“ Sel õpilasel näib olevat õigus: tunnid on seal nähtavasti rohkem lõbusaks ajaviiteks kui tõsiseks tööks.

Vigu ei ole parandatud ka Vastse-Kuuste ja Leisi MK õpilased.

Jääb mulje, et õpetaja korrigeeris vihke alles Haridusministeeriumi saatmise eel. Tahtmatult kerkib küsimus, miks ei näe seda koolide direktorid ja haridusosakondade inspektorid.

Reegoldi, Põlva ja Nabala MK-s parandavad õpilased vigu enam-vähem korralikult, samuti korralikult on vigade parandused õpetajate poolt kontrollitud.

Seli-Hagudi MK-s on õpetaja jättnud eksamitöös parandamata 8 kirjavahemärgiviga. Töö esialgne hinne on olnud „väga hea“, see hinne on välja radeeritud ja „hea“ pandud. Kirjandeis esineb silmatorkavalt vähe ortograafilisi vigu, küll aga päris jämedaid interpunktsioonivigu. Võib kahelda, kas õpetaja ei ole olnud eksamil liiga „liberaalne“, täpsemalt öeldult, aidanud mustandis vigu parandada.

Peresaare MK-s on vihud enne Haridusministeeriumi saatmist õpilaste poolt ümber kirjutatud.

IV. Ortograafia.

Kõige rohkem vigu esineb võõrsõnade ja hilisemate laensõnade tarvitamisel.

Nii kirjutatakse: *režiim, gritiseerida, presint pro president, konsultatsioon* (Vastse-Kuuste MK), *looz pro loož, teadrill*, (Võhma MK), *bobolaarne pro populaarne, mitingud, bardisanid, krokotill* (Juuru MK), *kondrolttöö, gramatika, proletarjaat* (Reegoldi MK), *materjaal, oiltser* (Paju MK) jne.

Parandamata on jäänud jämedaid vigu; *astaldtee, propakanda* (Vastse-Kuuste MK), *konsert pro kontsert* (Saulepi MK), *keemika pro keemia, rapoteerida pro raporteerida, sanidaarsed pro sanitaarsed* (Risti MK), *alee pro allee, referaator pro referent, teem pro teema* (Paju MK), *Brauning pro brauning, propleem, perjood* (Jõgeva MK) jne.

Ka pärisnimede tarvitamisel esineb vigu, näit. *A. H. Tamsaare* (Võhma MK), *Tallin* (Saareküla MK) jt. Õpetajad on parandamata jättnud: *Lehola vanem Lembit pro Lembitu, Kreuzwald* (Võhma MK), *Titilisi pro Tbilisi* (Leisi MK), *NSV pro NSVL* (Reegoldi MK), *Lõuna-estis, Põhja-estis* pro *Lõuna-Eestis, Põhja-Eestis* (Paju MK) jne.

Mõnes koolis tehakse rohkesti vigu pikkade konsonantide kirjutamisel teise konsonandi kõrval, näit. *mõttlesid, hüpplesid, vastuvõttlik, võttmine, lõppmatu* (Juuru MK), *tunnidis pro tundis* (Kaagjärve MK) jt.

Ka b ja d kirjutamine s ees mitmesuguseis muitevormes on komfistuskiviks paljudele õpilastele, nii kirjutatakse näit.: *kantku, kärpsed* (Saareküla MK), *hoitsime, jõut-sime* (Juuru MK), *iitsed pro iidsed, sootsa pro soodsa, multse pro muldse, leitsid pro leidsid* (Jõgeva KK) jpt.

Kõigis koolest ei ole küllaldaselt harjutatud h-ga algavate sõnade kirjutamist, mistõttu õpilased kirjutavad: *arva pro harva, abemega pro habemega* (Vastse-Kuuste MK), *arisd pro harisd, äda pro häda, alb pro halb* (Saareküla MK), *ais pro hais* (Kaagjärve MK) jt. vigu. Parandamata on jäetud *ädine* (Saulepi MK) ja *hinnugu* (Juuru MK).

Parandamata on jäänud ka vigased lühendid sms. (Nabala MK) ja *sep.* pro sept. (Juuru MK).

Veel mõningaid vigade näiteid: *vigadebarandus* (Saareküla MK), *vaendlane*, (Juuru MK), *rautee* (Reegoldi MK), *seldsimees* (Paju MK), *kuntsnik* pro *kunstnik* (Jõgeva MK); parandamata jäänud vigu: *üksiainus, kograd* pro *kogred, esimised* (Leisi MK), *sõpranna* (Risti MK), *lumerätsakad* pro *lumerätsakad* (Juuru MK), *koond-lad* pro *koonlad* (Reegoldi MK), *varsi* pro *varsti* (Paju MK) jne.

Suurema osa murdevigadest peaks kool suutma õpilase kirjakeelest kuue õppeaasta kestel välja rookida. Ent palju koole ei ole murdevigade parandamisele osutanud küllaldast tähelepanu. Kõige rohkem murdevigu esineb Saaremaa, Harjumaa ja Läänemaa koolides.

Õpilased kirjutavad: *ooledada* pro *hõöveldada, krikseldada* pro *kritseldada, teind*, *põhukuul* pro *põhukuur* (Leisi MK), *ööлта* pro *öelda, lauldsime* (Saareküla MK), *tundis* pro *tunnis, kõnesi* (Kahtla MK), *tahvad, ammet, tallitama* pro *talitama, juurdes* pro *juures, aegas* pro *ajal, äärdes* pro *ääres, piale* (Juuru MK), *truuvile sõbrale* (Nabala MK), *kirjandik* pro *kirjanik, käskusi, kujusi* (Risti MK) jps. Võrumaal kirjutatakse *vemmald* ja *vaevald* (Pikakannu MK), sageli esineb ka s -lõpuline translatiiv: (*Nad koguvad jõudu eelolevas õppeaastas*) pro (... *eelolevaks õppeastaks*) (Põlva MK).

Saaremaa õpetajaile on murdevead nähtavasti nii omaseks saanud, et õpilastelgi lubatakse kirjutada: *laupäiviti, pühapäiviti, lendanud, kartuled, enamalt* pro *enne* (Leisi MK), *müllama* pro *möllama* (Saareküla MK) jne.

Suure ja väikese algustähe tarvitamisega on raskusi nii õpilasil kui õpetajailgi ja seda eriti sõnade *Nõukogude* ja *nõukogude* kirjutamisel. Teatavasti kirjutatakse eesti keeles maade ja riikide nimed suure algustähega, samad nimetused adjektiivses tähenduses aga väikese algustähega. Niisiis, kui *Nõukogude* tähendab riiki, s. o. *Nõukogude Liitu*, tuleb tarvitada suurt algustähte: *Nõukogude territoorium, Nõukogude riigivõim* jne., tarvitatakse seda sõna aga omadussõnana tähenduses „nõukogulik“, on õigem kirjutada väike algustäht: *nõukogude noored, nõukogude kirjan-dus, nõukogude kasvatus* jne.

Nabala MK-s kirjutab õpetaja *nõukogude kangelane* pro *Nõukogude Liidu kange-lane*, Vastse-Kuuste MK-s jätab õpetaja parandamta (teistes nõukogude liiduvabariikides) õige: (teistes Nõukogude Liidu vabariikides) jne. Juuru MK-s kirjutatakse *Pioneerlaager* ja *Punaarmee-lane*, Risti MK-s kirjutatakse isegi kõik õppeained suure algustähega: *Ajalugu, Matemaatika, Eesti keel* jne.

V. Semantika.

Sõnade tähendusliku õigekeelsuse osas võiks esijoones märkida sõnade *taastama* (endisse seisukorda tagasi viima), *oma* ja *enda* vales või ebatäpses tähenduses tarvitamist.

Vastse-Kuuste MK õpilane kirjutab eksamitöös: (*Suur Isamaa Sõda lõi meie kodu-maale palju haavu ja haavakesi, need tulevad kõik taastada.*) Nabala MK õpilane

kirjutab: *Igaüks püüab teha rohkem, et taastada kiiremalt fašistide purustusjäljed.* Õpetajad ei ole leidnud kummalgi juhul midagi parandamisväärset.

Oma ja enda tarvitamise tehakse kõikides koolides vigu: *(Tuleb ehitada oma leuus kodumaa)* (Vastse-Kuuste MK), *(Pinginaaber valis oma leuise tütarlapse)* (Reegoldi MK), *(Paljud ohverdasid isamaa eest enda elu)* (Haapsalu KK) jne.

Esineb ka teisi samalaadilisi vigu: *(Puud on muutnud pro muutunud kollaseks)* (Leisi MK), *(On ilusaid sadamaid ja linnu tuhandeid, kuid ükski ei suuda oma kaudusega meid sääraselt kõita kui minu kodukoha rahuldavalt)* (rahustavalt?) mõjuv ilu (Nabala MK). Mõlemate lausetega on õpetaja rahul.

VI. Morfoloogia.

Käänamises on õpilasil kõige enam raskusi astmevahelduslike sõnade mitmuse käänete moodustamisega. Eriti raske on õpilasil vahet teha ik-lõpuliste sõnade lühema nimt. genitiivi ja mitm. partitiivi vahel.

Nii kirjutatakse: *vabatahtlikke salgad, linn on kuulus teaduslikke õppeasutiste poolest, üle lagendikke, sangarlike sõdureid* jne.

Ka teiste käändsõnade mitmuse partitiivi tarvitamisel esineb palju vigu, näit.: *värveis, õhtuseid* pro *õhtusi*, *õiseid* pro *õisi*, *aktuseid* pro *aktusj ilmi* pro *ilmu, kartulaid, (sauna-) vihte* pro *vihtu* jne.

Kõik õpetajadki ei ole käänamises kindlad. Juuru MK eesti keele õpetaja parandab *peenar* — *peendra* ja jätab parandamata ta *palus isat*. Vastse-Kuuste MK õpetaja parandab *meele* pro *meelde*, Risti MK õpetaja jätab parandamata *aktuseid* ja *ilmi*.

Pöördõnust osutuvad õpilasile raskemaiks samuti astmevahelduslikud sõnad. Mõningaid sagedamaid vigu: *kipunud, õpinud, hakasin, kukusin, lõppeb, õppetatakse, hakkatud, lükkata, loesin pro lugesin* jpt.

Parandamata jäetud vigu: *annud, peanud* pro *pidanud* (Saareküla MK), *(meie) lähme* pro *läheme* (Põlva MK), *jookstes, mina oleks tahtnud* (Juuru MK), *lõppenud* (Jõgeva KK) jt.

Risti MK õpilane kirjutab harjutuses: *(olivad, oleksivad, tulivad, tuleksivad)*, õpetaja sanktsioneerib need vormid hindega „5“.

VII. Sõnade kokku- ja lahkukirjutamine.

Kokku- ja lahkukirjutamine on eesti keele õigekeelsuse raskemaid küsimusi, mispärast sel alal esineb kõikides koolides palju vigu. Nii õpilased kui ka õpetajad on sõnade kokku- ja lahkukirjutamises kaunis ebakindlad.

Õpilased kirjutavad kokku: *külapoolt, niisuure hoolega* (Leisi MK), *vald on varumisel mahajäänud, kaasaaitama* (Vastse-Kuuste MK), *lahtilõikama, tagasitulles, laudajuurde, päevläbi, hambaallagi, selleest* (Reegoldi MK). Viimase kooli õpilane kirjutab: *(Eemalt maanteelt kostis hobusekabja plaginat)* pro *hobuse kabjapluginat*.

Lahku on kirjutatud: *lume vaip* pro *lumivaip*, *magamiše tuba* pro *magamistuba*, *lume räitsakad, rahe hoog* (Leisi MK), *vette hüpped, sõudmis harjutused* (Põlva MK), *tolmu pilv, pikka mööda* (Juuru MK) jps.

Liigse kokkukirjutamise vigu esineb rohkem verbide juures liigse lahkukirjutamise tendents on suurem noomenite juures.

Õpetajad jätavad valesti kokkukirjutatud sõnu parandamata või parandavad kokku: *eesti keel, sellajal*, (Võhma MK), *kakskorda* (Vastse-Kuuste MK), *kapipääle* (Nabala MK), *vigadeparandus, kodupoolle, noorrohi* (Saareküla MK) jts.

Lahkukirjutamine arvatakse õigem olevat: *ühaksa aastane, põrgu piin* (Võhma MK), *kadri päev, marja põõsad* (Leisi MK), *iga üks* (Vastse-Kuuste MK), *kodu koh* (Nabala MK), *haaviku emand* (Saareküla MK), *hilis sügis* (Risti MK) jt.

Mõningaid lauseid õpetajate redaktsioonis: *Rukki oras lainetab sügis tuulte käes. Õunad ootavad ära korjamist* (Saulepi MK). *Neil on palju sõja sündmusi jutustada. Jänesed jooksid õunapuu aias* (Juuru MK).

VI kl. õpilaste keeles esineb veel palju algelisi väärtuletusi ja tuletusvigu, näit.: *sügistel aegadel pro sügisestel aegadel, tuulesed ilmad pro tuulised ilmad, rongikäik pro rongkäik, papkarp, metallne, kasslane, kristalsele* jne.

VIII. Süntaks.

1. Kongruents.

Kongruentsivigu esineb õpilaste keeles kõige ohtramalt lauseis, mille aluseks on mõni hulka, määra või mõõtu tähendav sõna ja arvsonaliste alustega lauseis.

Näiteid:

Kari mehi *käisid* minu ümber. Külarahvas *olid* juba sinna kogunemas (Leisi MK).

Pererahvas *olid* *ihned* (Jõgeva MK).

Salkkond töölisi *hakkasid* kohe hurjutama (Pikakannu MK). Kaks tütarlast *istusid* pingil (Leisi MK).

Vastse-Kuuste MK-s nõutakse täiendina tarvitatava tud-partitsiibi ühildumist põhisõnaga: *langenuid kangelasi, laastatuid linnu, harituile töötajale* jne.

2. Rektsioon.

Rektsioonide tarvitamises õpilaste tõis valitseb meie kõnekeelele omane ebakindlus; ka õpetaja keelevaist peaks sagedamini olema häiritud silmatorkavaist rektsioonivigadest.

Sagedamaid vigu: arvestama *millegagi* pro *midagi*, jagama *millelegi* pro *millegagi*, teadlik olema *milleski* pro *millestki*, uhke olema *millegagi* pro *millegi peale*, *millegi üle* või *millelegi*, võrduma, võrdne olema *millelegi* pro *millegagi*, veenduma *millestki* pro *milleski*, sarnanema *millelegi* pro *millegagi*.

Esineb palju teisigi vigu, näit.:

Võhma MK: Ivo õpetas tal (pro teda) vilepilli tegema (parandamata). Kõige enam meeldis tal (pro talle) see (parandamata). Vaenlane nõudis Lembitul (pro Lembitul) allaandmist (parandamata). Ta nägi odade metsa üles kerkimas (õpetaja parandab „kerkima“).

Vastse-Kuuste MK: Isa sõitis nurme (pro nurmele, parandamata).

Saareküla MK: Ja see päev oligi õhtus (pro õhtul).

Juuru MK: Unistan sageli sedagi (pro sellestki).

Reegoldi MK: Minu meeoleolu nakatas ka temasse (pro teda) jne.

3. Interpunktsioon.

Nii kirjavahemärkide tarvitamises kui ka interpunktsioonivigade parandamises ollakse lihtsalt lohakas. Sageli jäetakse parandamata isegi sellised vead, mida ka nõrgim õpetaja oletatavasti peaks oskama parandada. Leisi MK õpilane jättis ühel leheküljel 6 lause lõpust punktid ära, õpetaja ei märkinud (või ei märganud?) ühegi punkti puudumist.

Kõige enam esineb muidugi komavigu. Koma ei tarvitata ka kõige selgemais lausepöimes: *Ma nägin kuidas inimesed sõitsid. Ma arvasin et jalgrattal püsida on päris kunst* (Reegoldi MK). Võhma MK eesti keele õpetaja nõuab koma ainult kõrvallause järel, kui õpilane paneb ka kõrvallause ette koma, satub see halastamatult õpetaja punase pliiatsi alla. Õpetaja redaktsioonis on lausepöimi interpunktsioon järgmine: *Teed mis linna viisid, olid valvatud. Ühel päeval kui Meelis oli karjas, ronis ta kõrge kase otsa.*

Õpilastel ei ole selge koma tarvitamine sidesõna „kui“ ees. Koma pannakse võrdlust alustava „kui“ ette, sama sidesõnaga algav kõrvallause jääb sageli komaga eraldamata, näit.: *Sügisel tahaksin rohkem toas olla, kui väljas* (Leisi MK). *Olin alles väike kui tahtsin õppida jalgrattaga sõitma* (Reegoldi MK).

Koma tarvitamine lauserinnas on juhuslik ja rohkem intuiitiivne kui teadlik. Sellest juhtub sageli, et lauserinnas jäävad komad hoopis ära: *Oli õhtune aeg kuu paistis tähed särasid* (Juuru MK).

Teiseks komistuskiviks õpilastele sellel astmel on kirjavahemärkide tarvitamine otseses kõnes. Neid 1) kas üldse ei tarvitata: *Poiss jooksis kiiresti klassi ja teatas juba tuleb õige; Poiss jooksis kiiresti klassi ja teatas: „Juba tuleb!“* (Reegoldi MK) või 2) katsutakse läbi ajada sidesõnaga „et“: *Hugo ütles et loe need luuletised minule ette* (Paju MK) või 3) tarvitatakse ebakohaselt: *Ivo ütles: „et kari on tarvis koju ajada“* (Võhma MK).

4. Lauseehitus ja stiil.

Lausestusoskuse ja stiili arendamine on koolis jäänud sõõti.

Õpilaste keeleravi aluseks on püsiv suulise väljenduse arendamine, jälgimine ja parandamine, mida tuleb nõuda kõigi õppeainete õpetajailt. Emakeele tundides peaks harjutatama kõige õpitu sünteserimist, s. o. korrapäraste, keele- ja stiilinoudeile vastavate lausete ehitamist, et õpilased harjuksid kasutama uusi keelendeid, iga päevaga rikastuvat sõnavara, õpitud stiilielemente jne. Edasi võiks sõnastusõpetuse vahendina kasutada lühikesi kompositsiooniharjutusi, mis õpetaks õpilasi töid sisukalt ja stiililiselt üles ehitama.

Haridusministeeriumile esitatud vihkudes seesuguseid harjutusi peaaegu ei leidugi. Nähtavasti neid koolides ei korraldata.

Sellepärast on ka õpilaste kirjalik väljendusoskus algeline, lauseehitus konarlik, sõnajärjestus lauseis juhuslik. Sageli ei ütle paberile pandud lause pooltki seda, mis õpilane ilmselt tahtis öelda. Veel enam, kirjutatud lause moonutab õpilase oskamatus tõttu mõtte hoopis ära, tekivad katkelisus, sidemetus mõttekäikudes ja sisult segased laused.

Näiteid: „Teel oli Juhan Rummelgas õpetaja valimisele. Minnes vestsid talle suurt õhulossi muinasjuttu. Oli päris pime, kui ta nägi teel kandimeest heinakoor-maga. Mis paistis kuuejalgsel koguna. Aeg oli hiline näiteks“ (Risti MK).

Katkend on võetud kirjandist „Higemaa“ („Hingemaa“); õpetaja ei ole osanud siin midagi parandada, isegi vigane pealkiri on jäänud parandamata.

Siis vanaisa vene keele oskamatusel pärast kooliõpetaja ametist vabastati. — Õpilased kannavad ette laule ja isegi üks õpilane peab kõne pro... üks õpilane peab isegi kõne (Reegoldi MK). — Mõne õpilase kirjandid olse kubisevad liigsetest sõna-dest „et“ ja „siis“. Paar näidet sellest: *Tõmbasime siis liisku, et kes peab vett tooma. Küsisin emalt, et kas ei ole vahest lõuna. Saabus siis pulmapäeva hommik, tädi pani siis uued riided selga, hakkasime siis minema.* (Saulepi MK).

Esineb ka niisuguseid lauseid:

Nurgas asetses suur ahi. Mille kõrval oli lava. (Risti MK). *Tööõlispühäl korralda-takse rongkäike. Kus kantakse punaseid lippe ja loosungeid.* (Reegoldi MK).

Järgmiste lausete mõtet on raske mõista ebatäpse sõnastuse tõttu:

Metsad olid suured ja mühavad tammikud. Niisugune mees oli Lehola küla Lem-bitu karjus Ivo. Eriti kui on tulemas mõni, näiteks: loodusõpetuse, maateaduse või ajaloo tund. — *Vankriga sõidetud sügavad roopad, lasksid nii mõnegi korra kõhuli ja tänu sellele, et aga nina selle juures kannatada ei saanud.* (Võhma MK). — *Nende (tähistide) viha oli suur võimsa Punaarmee üle. Nad purustasid viha-hoos palju tarvilikke tehaseid ja sildu, mis pakkusid meie kodumaa linnadele ilusa i-maid vaateid.* (Paju MK). — *Ta (nõukogude noor) ei tohi vaenlast nähes mitte plehku joosta, vaid temale vastu tõttama. Ja kui ei jõuaks vaenlast võita, surema siiski võiduga.* (Vastse-Kuuste MK).

Kõik viimati toodud näited on õpetaja redaktsioonis.

Ebatäpse sõnastuse tulemusena moonutatud sisuga lauseid:

Me tunneme värsket õhku, mida me hingame suust kui ka ninast (Paju MK). — *Kui ordurüütlitel õnnestus neid viimase ni tappa, alles siis anti alla* (paranda-mata). — *Kui korra metsa läksid, oli metsas kohe teine elu, kased hakkasid urva lõõma* (parandamata). — *Sügisel inimeste tööd on põllul: künda, kartuleid võtta ja puid raiuda* (parandamata) (Saareküla MK). — *Vanad varemend nõuavad enda uuendamist* (Vastse-Kuuste MK). — *1. Mai on rahvusvaheliste tööliste püha* (parandamata). — *Meie võtsime kohe endil piletid ära* (pro Meie ostsime endile kohe piletid) (Juuru MK — parandamata). — *Koolimajas käib juba kaua remont, et saada koolimaja valmis suureks oktoobri revolutsiooniks* (Jõgeva KK — parandamata). — *Õue jõudes hüppas talle kallale tuuslari sõjavägi* (pro (Kalevipoeg) õue jõudnud hüppas talle kallale tuuslari sõjavägi). — *Ta tahtis osta mõõka, mida ta võiks kasutada vaenlaste kaitseks* (pro... kasutada kaitseks vaen-laste vastu) (Kiltsi MK).

See ei ole mitte palju, kui sõdur pidi jätma rindele käe või jala, võideldes meile vabadust, kui meie neid meele peame väikese pakikese näol (pro See ei ole palju, kui me väikese pakikesega meele peame sõdureid, kes meie vabaduse eest võideldes pidid rindele jätma käe või jala) (Vastse-Kuuste MK, parandamata hinne „5“).

Ei puudu ka ilmekad sõnastused:

Värsket lund liugles hääletule loodusele (Juuru MK). — *Taamal kasvav mets on muutunud helvetemõllus nägematuks.* — *Tee ääres seisab õe ja väikese onutütre val-mistatud lumimemm. Märtsipäikese kiirte mõjul on ta vaeseke juba küljeli vajunud. Kui koolist koju tulime, ütles väike põlvepikkune onutütar: „Vaadake, meie lumi-memm ikeb!“* — *Ja tõesti ta nuttis, nuttis nii, et silmadeks pandud sõed langesid peast välja.* — *Avanes vaade saksa röövlite armetule punkrelle, kust nad püüdsid ahistada meie võiduka Punaarmee võimsat edasitungi.* (Paju MK.)

IX. Hindamisest.

Õpilaste hindamine on äärmiselt ebaühtlane. Mida madalam kooli tase, seda kõrgemad hinded.

Võhma MK-s julgeb õpetaja hinnata „4“-ga kirjandi, milles on 32 viga. Saareküla MK õpilane teeb pooleleheküljelises kirjandis (11 lauset) järgmised vead: *lendavat pro lendavad, lindute pro lindude, lehet pro lehed, poorised pro porised, pikkad pro pikad, pimedat pro pimedad, öölta pro öelda, 23 septembril pro 23. septembril, sügisel on halb aastaaeg pro sügis ...* Ja õpetaja hindab töö rahuldavaks.

Paju MK-s on päris nõrgad tööd hinnatud „5“-ga. Vastse-Kuuste MK-s on õpilase kuuest kirjandist neljal hinded välja radeeritud ja uued, ühe numbriga võrra alandatud hinded pandud.

On selge, et paljudes koolides puistatakse õpilaste hindamisega üldsusele puru silma. Tahtmata kerkib küsimus, kas koole ja õpetajaid ei ole sellele libedale teele aidanud viia meie valitsusasutuste väärtusliku hinnata õppetöö taset koolide aruandeis esitatud keskmiste hinnete järgi. Mõni haridusosakond harrastab peaaegu iga õppeveerandi järel koolide esiletõstmist või hurjutamist selliste matemaatilistelt saavutatud „keskmiste“ alusel. Ometi ei peegelda need „keskmised“ mingisugusel määral õppetöö tegelikku taset. Neil ei ole tegelikult mingisugust mõtet. Haridusosakondadel tuleks hoiduda tegemast edaspidi kergekäelisi otsuseid koolide õpetuslike saavutuste kohta selliste matemaatiliste väärdjate alusel.

Neid tuleks aruandekoosolekuil asendada inspektorite hinnangutega, mis igal juhul on objektiivsemad ja reaalsemad.

Haridusministeeriumil ja temale alluvail organeil seisab ees vastustusrikas ülesanne viia õppe- ja kasvatustöö koolides vajalikule tasemele ja otsustavalt astuda võitlusse nõudlike ja objektiivsete hinnangute eest.

Ideoloogilisest kasvatusest geograafia õpetamisel.

R. RÄGASTIK.

Nõukogude kooli ülesandeks on kasvatada ja saata ellu noori, kes laialdaste teadmiste kõrval mitme teaduse alalt omavad selge arusaamise neid ümbritsevast maailmast, mõistavad õigesti seletada kõiki elunähtusi, milledega on neil kokkupuutumisi, on veendunud selle ajaloolise tee õigsuses, mida mööda sammub ja areneb meie Nõukogude kodumaa, ning kes pühendavad end täielikult kõrgete sotsialismi aadete teenimisele. Neil inimestel on uus suhtumine töösse ja sotsialistlikku omandisse, nad on teadliku distsipliini ja tugeva tahtega nõukogude patrioodid — kommunismi ülesehitajad.

Nimetatud positiivseid omadusi peab kasvatama ja kasvatabki iga kooli õppekavasse võetud õppeaine. Seks tuleb vaid klassis toimuv õppetöö siduda tihedalt ideoloogilise kasvatustööga — kommunistliku morali ja materialistliku maailmavaate arendamisega. Seejuures ärgu unustatagu, et mõlemad, nii õppe- kui ka kasvatustöö, peavad liituma kindlaks orgaaniliseks tervikuks, nii et õpetuse ideoloogiline osa ja seos tänapäevaga areneksid välja õppeainest endast; nad ei tohi olla milgi viisil sellele kunstlikult külge poogitud ega esineda tunni teemas mingi sobimatu võõrkehana. Klassitunni organiseerimine allub kindlatele reeglitele ja nõudmistele, mida õpetajal pole õigust rikkuda. Meie nõuame eranditult igalt tunnil, et ta oleks pühendatud mingile teemale ja taotleks kindlaksmääratud eesmärki. Kõik ülearune, mis ei ole ülesseatud teemale vastav ega soodusta püstitatud eesmärgi taotlemist, tuleb otsustavalt heita kõrvale.

Võrreldes paljude teiste õppeainetega, annab geograafia märksa rohkem võimalusi ideoloogilise kasvatustöö tegemiseks, kommunistliku morali arendamiseks. Eriti on see maksev NSV Liidu majandusgeograafia suhtes, sest see aine tegeleb eeskätt sotsialistliku ülesehitustöö saavutuste ja perspektiividega tööstuses, põllumajanduses ja transpordis.

Et õppida armastama oma suurt kodumaad tema rohkearvulise rahvaste perega, olla temale uhke, pühendada kõik oma võimed ning tarviduse korral ka elu tema heaoluks ja kaitseks, seks peab õpilane oma kodumaad tundma. Tal peab olema ülevaade meie maa suurusest ning looduslikust mitmekesisusest — alates kaugel põhjas asuvate lumiste tundratega ja lõpetades lõunas laiuvate päikeseküllaste lähistroopikatega. Õpilasel olgu selge ettekujutus igast üksikust maastikulisest vöötimest, et ta võiks näha nende omapära, iseloomulikke jooni ja nende võlu — ainult sel teel võivad nad muutuda temale lähedasteks.

Uhkust oma kodumaa üle aitavad õpilasis kasvatada meie mitmekesised ja tohutute hulkadena esinevad loodusvarad. Tuleb juhtida õpilaste tähelepanu NSV Liidu territooriumil levinud ulatuslikele metsamassiividele, mis on suurimad maailmas; rohketele jahiloomadele, kellede seas võib leida tänapäeval haruldasi liike; kalarikastele veekogudele, langeva veejõu suurtele varudele, eriti aga maavaradele, millede hulga poolest meie kodumaa on üks esimesi maid maailmas.

Suur kasvatuslik tähtsus on inimese võitluse kirjeldamisel mitmesuguste loodusjõududega — pakase, kuumuse, liigvee, veepuuduse, polaaröö, tormide, ürgmetsade ja kõrbedega, igasuguste liiklemist takistavate teguritega jne. Selle illustreerimiseks leidub rikkalik valik näiteid sotsialistliku ülesehitustöö alalt: uute linnade, tehaste ja vabrikute püstitamine, elektrijõujaamade ehitamine, uute liiklemisteede rajamine, ühendus- ja niisutamiskanalite kaevamine, maavarade leiukohtade otsimine jne. Siia kuuluvad ka jutustused NSV Liidu teadlaste, lendurite ja meremeeste pingutustest ning saavutustest arktiliste piirkondade uurimisel ja Põhja-merete rajamisel. Kõik see manab

õpilaste silmade ette nõukogude inimeste organiseeritud võitluse karmi loodusega, et rakendada loodusejõude kogu meie elanikkonna teenimiseks, temale parema ja õnnelikuma tuleviku loomiseks.

Käsitledes NSV Liidu majandust käesoleval silmapilgul, tuleb seda võrrelda tsaari-Venemaa omaga, näidates, millised muudatused on toimunud meie kodumaa majanduse struktuuris, alates nõukogude korra kehtestamisest, ning mida on saavutatud sel alal iga üksiku viisaastaku kestel. Juhtida eriliselt õpilaste tähelepanu tsaarivalitsuse ajal kolooniatena ekspluateeritud ääremaade suurele majanduslikule tõusule nõukogude valitsuse ajal, kelledest paljud oma tööstuse arengu tempolt ületavad üleliidulise keskmise näitaja mitmekordselt. Siin kajastub bolševike partei ja nõukogude valitsuse ühtlane hoolitsus kõikide rahvaste eest, vaatamata nende tõulisele päritolule, keelelisele kuuluvusele, majanduslikule ja kultuurilisele tasemele. See on pannud aluse NSV Liidu rahvaste sõprusele ning nende ühisele vankumatu koostööle kommunismi ülesehitamisel ja riigikaitsel.

Kõneldes saavutustest majanduse alal tuleb rikkalikult kasutada igasugust illustreerivat materjali nii kartogrammide, diagrammide kui ka tabelite näol, mis annavad võrdleva ülevaate kogu majanduse kui ka üksikute tootmisalade arengust teatud etappidel. On kõige otstarbekohasem kasutada selliseid andmeid 1913. a., 1932. a., 1937. a., 1940. a. ja 1946. a. toodangu suuruse kohta.

Kommunistliku kasvatuse teostamiseks pakub rikkalikku materjali NSV Liidu idarajoonide majanduse areng Suure Isamaasõja ajal. Selles ilmneb meie töötava rahva võrratu patriotism, tema piiritu andumus oma kodumaale, hoopis uus suhtumine töösse ning määratu tahe fašistliku röövvalutaja purustamiseks.

Annan siinkohal lühikese kokkuvõtte tööstuse arengust Nõukogude Liidu idarajoonides Suure Isamaasõja perioodil.

Nagu teame, olid peamisteks rajoonideks, kuhu evakueeriti läänepoolsete piirkondade tööstused: Uural, Lääne-Siber, Kesk-Volgamaad, Kazahhi NSV ja Kesk-Aasia liiduvabariigid. Üldse paisati nimetatud kohtadesse kokku üle 1300 vabrikut ja tehast, milledest 703 ettevõtet suunati üksi Uurali. Üldse paisati läänest itta üle 1,2 miljoni vaguni mitmesuguseid masinaid ja muid seadmeid. See hiigeltöö oli võimalik vaid sotsialistliku omandi ja plaanimajandi kehtimise tõttu ning on meie tööliste, teenistujate ja insener-tehnilise personaali sangarliku töö tulemuseks.

Evakueeritud ettevõtete tõttu tuli idarajoonides tollest ajast alates esikohale masinaehitus. Varem oli viimane neis paikades võrdlemisi vähe arenenud ning mitmed tootmisharud puudusid sel alal hoopis, nagu näiteks jõumasinate (aurukatelde, turbiinide, turbogeneraatorite, võimsate transformaatorite ja elektrimasinate jne.) valmistamine. Kivisöe-, nafta-, keemia- ja koksitööstuse masinaid toodeti vaid vähesel määral.

On endastmõistetav, et arvestades sõjaolukorda, asus tollal masinaehituses tähtsaimal kohal mitmesuguste sõjamasinate tootmine. Sõja kestel kasvas meie tankitööstus 7—8-kordseks, andes kolme viimase aasta jooksul Punaarmeele keskmiselt 30 000 tanki aastas. Suurem osa neist valmistati Uurali tehases, milledest ainult üks (tehas nr. 183) laskis välja ligi 35 000 tanki. Samasugune oli olukord ka lennukitööstustes, mis neljakordistus, tõstes lennukite aastatoodangu 40 000 masinale. Neile

lisaks valmistati idarajoonide tehastes sõjaväe tarbeks mootoreid, kuullaagreid, raadioaparaate, raadiolampe, telefoniaparaate, kaableid jne.

Sõjatööstuse kõrval arenes idarajoonides tugevasti mitmesuguste jõumasinate, tööpinkide, autode ning söe- ja naftatööstuse masinate tootmine. Üldse lasti siin Suure Isamaasõja kestel käiku 8 söetööstuse masinate tehasi, millede kogutoodang võrdus ennesõjaaegsele NSV Liidu Euroopa osa Lõunarajooni toodangule.

Suuremate masinaehituse ettevõtteinä, mis püstitati sõja-aastate kestel NSV Liidu idarajoonides, tuleb mainida Rubsovski traktoritehas Altai (muide alustasid tollal tegevust ka Vladimiri ja Lipetski traktoritehased Tööstuslikus Keskrajoonis), Krasnojarski veduri- ja kraanatehased, Novosibirski rasketööpingi tehas, Miassi autotehas ning rida kuullaagrite tehaseid Volgamaal, Uuralis, Siberis jne.

Kiiresti arenev masinaehitus esitas järjest suuremaid nõudmisi metalli järele, mis sai omakorda metallurgiatööstuse hoogsalt laienemise põhjuseks. Suure Isamaasõja kestel kasvas idarajoonide malmitoodang 56%, valtsrauatoodang 57%, raudtorude toodang 430% ja jaksitoodang 104%. Lihtsate valstoodete kõrval hakati vastavalt nõuetele valmistama üha rohkem eriartikleid, samuti kvaliteetterast ja mitmesuguseid rauasulameid. Viimastest toodeti ferromangaani ja ferroksoomi eeskätt Uurali ja Lääne-Siberi tehastes, ferrosilitsiumi Kuzbassis ja Aktjubinskis (Kazahhias). Sõja-ajast on pärit ka Kazahhia ja Uzbekistani must-metallurgia.

Suurenev nõudmine metalli järele sai tõukejõuks uute maavarade (metallimaakide ja kütteenäete) leiukohtade avastamisele. Üksi 1941.—1942. a. avastati NSV Liidu idarajoones A ja B kategooriasse kuuluvaid rauamaake sellisel hulgal, et nad moodustasid 27% neis piirkondades juba varem tuntud rauamaagi varudest. Mangaanimääki leiti Uuralis 150 kohas (varem veeti Uuralis tarvisminev mangaan kohale Ukrainast), millele lisandus rida leiukohti Lääne-Siberis. Uusi kivisöe pahtlaid avastati Uuralis (Võltšansk), Põhja-Siberis, Kesk-Aasias (Angrenis, Uzbekistanis), Kazahhias (Aktjubinsk) ja mujal. Rakendati tööle 200 uut šahti ja hakati esmakordselt eksploateerima suure ulatuses Petšora jõgikonnas esinevaid kivisöe varusid. Kivisöetoodang kasvas sõja kestel Petšora piirkonnas 11-kordseks, Uuralis kahekordseks, Karagandas 70% ja Kuzbassis 35%. (Moskva-lähises basseinis suurenes ta 150% võrra.)

Uusi nafta töötlemistööstusi asutati eeskätt „Teise Bakuu“ piirkonda, peamiselt Volgamaale, mille tulemusena tõusis bensiini toodang, aidates tõsta Punaarmee varustamist sellise hädavajaliku kütteenäega.

Elektrienergia produktsioon osutus erilist tõusu Sverdlovski, Tšeljabinski ja Tškalovi oblaste ning Baškiirias, Lääne-Siberis ja Kesk-Aasias, s. o. neis paikades, kuhu oli koondunud kandvam osa sõjatööstusest. Elektrienergia juurdekasv sõja perioodi kestel ületas omaaegse GOELRO plaani, mis oli koostatud 10—15 aasta jaoks. Sõja algusest kuni 1945. aastani kasvas elektrienergia toodang Uuralis kahekordseks, kuna Karaganda basseinis ta koguni kolmekordistus. Üksi Sverdlovski oblastis püstitati tolle aja kestel 32 turbogeneraatorit, koguvõimsusega 470 tuhat kW.

Sõja aastail osutus Uural NSV Liidu suurimaks musta- ja värvilise metallurgia baasiks. 1942. a. andis ta kogu meie malmitoodangust 65%, terasetoodangust 56%, tsingitoodangust 35%, puhastamata vase toodangust 52%, ning peaaegu kogu alumiiniumi- ja magneesiumitoodangu.

Suure Isamaasõja kestel kasvas Uurali tööstuse kogutoodang, võrreldes 1940. aastaga umbes 3,6-kordseks ning saavutas 1943. a. oma väärtuselt Ukraina tööstuse sõjaeelse taseme. Kui enne sõda oli Uurali tööstuse aastane juurdekasv 16%, siis ulatus ta 1941.—1943. a. üle 50%. 1940. a. moodustas Uurali tööstustoodang NSV Liidu tööstuse kogutoodangust vaid 6,6% 1941.—1943. a. aga tervelt 25%.

Metallide töötlemise ja masinaehituse kiiret arengut illustreerib järgmine tõsiasi: 1940. a. andsid nimetatud tootmisharud 42,7% Uurali tööstustoodangu koguväärtusest, kuid 1942. a. juba 70%.

Lääne-Siberis tulid Suure Isamaasõja kestel tööstuses esikohale masinaehitus (traktorid, vedurid, vagunid), keemiatööstus, must- ja värviline metallurgia ning elektrienergia tootmine. Siin ületas tööstustoodang juba 1943. a. ennesõjaaegse taseme kolmekordselt. Kogu Siberis suurenes ta 1941.—1945. a. 2,8 korda.

Volgamail kasvas tööstustoodang sõja-aastate kestel 3,4-kordseks. Siin kujunesid tähtsamateks tootmisaladeks masinaehitus ning nafta- ja keemiatööstus. Toodetavaist artikleist väärivad eriti esiletõstmist autod, elektrotehnilised masinad, kummi, bensiin jne.

Suur Isamaasõda aitas kaasa ka NSV Liidu Euroopa osa Põhjarajooni laialdasele ekspluateerimisele. Petšora jõgikonnas võeti kasutamisele 3 kivisöepahtlat, kuhu rajati 18 šahti, mistõttu sinne kivisöetoodang, võrreldes ennesõjaaegsega, suurenes 1941.—45. a. 11 korda, tulles toodangu suuruselt NSV Liidus 5. kohale. Süte leiukohani ehitati 1800 km pikkune Konoša-Vorkuta raudtee, mis võimaldab Petšora kivisöe vedu kaugematesse rajoonidesse ning avab uued perspektiivid suurte metsamassiivide kasutamiseks, ning põhjapõtrade kasvatamiseks ja karusloomade küttimiseks raudtee piirkonnas.

Kesk-Aasia liiduvabariikides tegid nimetatud perioodil eriti suuri edusamme sõjatööstus ja masinaehitus (tööpingid, elektritehnilised masinad, aparaadid jne.). Tunduvalt suurenes kivisöe, nafta, volframi, molübdeeni tootmine ja must-metallurgia. Viimane sai oma baasi.

Kazahhias arenesid Suure Isamaasõja kestel sõjatööstuse ja masinaehituse kõrval veel mäe- ja metallurgiatööstus. Tollal astusid seal tegevusse oma musta-metallurgia tehased, Aktjubinski rauasulamite tehased, Tekkeli seatina-tsingikombinaat, Džeždini mangaanimaagi kaevandus jne. Suurenes elektrijõujaamade võimsus ning nafta ja värviliste metallide tootmine.

Võrratult suure tähtsusega on ideoloogilise kasvatusel alal geograafias neljanda viisaastaku plaan. Viimane peab leidma laialdast rakendamist VII klassis NSV Liidu ja Eesti NSV füüsilise geograafia tundides ning eriti VIII klassis samade maade majandusgeograafia käsitlemisel. Majandusgeograafia üldosaga tutvumisel tuleb iga üksiku tootmisharu tundmaõppimisel selgitada ka tema edasist arengut käesoleval viisaastakul. Selleks vajalikke andmeid saab viie aasta plaanist; neid tuleb täiendada vastavate tabelite, kartogrammide ja diagrammidega ning kujutistega ajalehtedest ja ajakirjadest. Üksikute rajoonide ja liiduvabariikide käsitlemisel VII ja VIII klassis tutvustatagu õpilasi ka nimetatud territoriaalsete üksuste majandusliku arengu perspektiividega neljandal viisaastakul. Seejuures ei tohi unustada rõhutamast viimase omapäraseid jooni, tema erinevust varem teostatud viisaastakuist. Ka taastamine pole lihtne olemasolnu kopeerimine, vaid ülesehitamine märksa kõrgema tehnilise-majandusliku taseme alusel, võttes arvesse kõiki uusimaid tehnikasaavutusi ja sotsialistlike tootvate jõudude paigutuse iseärasusi.

Neljanda viisaastaku plaani seaduses on olemas põhilised andmed kõikide tootmisharude edasise arengu kohta üleliidulises ulatuses kui ka üksikute liiduvabariikide järgi. Seetõttu ei ole vajadust neid käesolevas kirjutuses uuesti esitada, nii et võib piirduda siinkohal ainult VNFSV rajoonide käesoleva viisaastaku majanduslike taotluste lühikesega kokkuvõttega.

Keskrajoonis on pööratud erilist tähelepanu kütte- ja energeetikabaasi laiendamisele. Moskva-lähisesse pruunsöe basseini rajatakse 66 uut šahti koguvõimsusega 18,8 miljonit tonni (kogu tsaari-Venemaa kivisöetoodang oli 1913. a. 29 milj. tonni). Lõpetatakse Rõbinski hüdroelektrijaama väljaehitamine ning alustatakse Gorki ja Kaluga hüdroelektrijaamade ehitustöödega (neist esimene Volga, teine Oka jõel). Selle kõige tulemusena kasvab Mosenergo süsteemi kuuluvate elektrijõujaamade

võimsus kahekordseks, mis loob reservi põllumajanduse ja linnalähedase transpordi elektrifitseerimiseks ning elektrienergia kasutamiseks koduses majapidamises.

Hakatakse laialdaselt kasutama põlevaid gaase, mida leidub loodusliku gaasina Elšanka juures (Saraatovi lähedal), või saadakse söe maa-aluse gaasifitseerimise teel Moskva-lähises basseini. Lisaks ehitatakse rida koksigaasi tehaseid Moskva piirkonda.

Stalini-nimeline autotehas Moskvas hakkab laskma välja uusi 3,5 t kandejõuga veomasinaid „ZIS—150“ ja 7-istmelisi kergesõidautosid „ZIS—110“. Sinnasamasse ehitatav uus autovabrik alustas 1946. a. lõpul kääbus-kergesõidumasinatena „Moskvič“ tootmist. Jaroslavl autotehas hakkab peale ümberehitust valmistama 5—7 t kandejõuga veomasinaid „JAZ—200“ ning Gorki tehase veoautodest 2 t kandejõuga „GAZ—63“, 2,5 t kandejõuga „GAZ—51“ ning kergesõidumasinatena „Pobeda“ (M—20). Neist suurimaks kujuneb Gorki tehase, mis laseb välja 1950. a. 300 000 masinat, kusjuures veoautode tootang, võrreldes 1940. aasta tootanguga, kasvab neljakordseks ja kergesõidumasinatena oma kahekordseks. Stalini-nimeline autotehas Moskvas annab samal aastal 100 000 ning kääbusautode tehase 40 000 masinat.

Suureneva masinaehitustööstuse tarvete rahuldamiseks rajatakse uus metallurgia tehase, mis hakkab malmi-terase ja valtsuhteid valmistama. Uueks rauamaagibaasiks kujuneb kohalikele must-metallurgiale Kurski magnetilise anomaalia maardla.

NSV Liidu Euroopa-osa Looderajoonis tuleb esimeses järjekorras taastamisele Leningradi tööstus, mis peab saavutama oma sõjaeelse taseme, kuid kõrgema tehnilise baasiga. (1940. a. andis Leningrad 10,2% kogu NSV Liidu tööstustoodangust). Erilist tähelepanu omistatakse laevaehitusele ja keeruliste masinate tootmisele. Linnale luuakse oma metallurgia baas, mida varustatakse Petšora kivisöe ja Koola rauamaagiga. Põlevat gaasi juhitakse Leningradi torustiku kaudu põlevkivitööstuse piirkonnast.

NSV Liidu Euroopa-osa Kirderajooni ülesandeks jääb taastamisel olevate alade tehnilise puiduga varustamine, mistõttu metsasaaduste väljaveedu peab siin viisaastaku jooksul kolmekordistuma. Petšora basseini kasvab uute šahtide rajamise tulemusena kivisöetoodang 7,7 milj. tonni võrra. Siit hakatakse varustama Leningradi tööstuspiirkonda ja Põhja-Uurali metallurgiat.

Volgamaad kujunevad käesoleval viisaastakul üheks suuremaks naftatööstuse rajooniks NSV Liidus. 1950. a. toodetakse siin naftat 11 korda rohkem kui toodeti 1940. a. Elšanka juures leiduvat gaasi hakatakse kasutama ka kohalike tarvete rahuldamiseks. Masinaehituse alal väärib mainimist Uljanovski autotehase, mis hakkab laskma välja 1,5 t kandejõuga veomasinaid, mida varem toodeti Gorkis. Erilist tähelepanu osutatakse kangelaslinna Stalingradi taastamisele ning tema tööstuse ülesehitamisele.

NSV Liidu Euroopa-osa Lõunarajoonis — Alam-Donimaal, Põhja-Kaukaasias ja Krimmis on esmajärgulise tähtsusega põllumajanduse taastamine. Tööstuse alal tulevad esikohale metallurgia-, põllumajandusmasinate-, nafta- ja toiduainetetööstused.

Uuralis näitab metallurgiatööstus edasist kasvu. Viiakse lõpule Tšeljabinski ja Novo-Tagili tehaste ehitustöö, ning jätkatakse Orsk-Halilovo must-metallurgiatehase ehitust. Malmitoodang kasvab 1950. aastaks võrreldes 1940. aasta omaga 2,5-kordseks.

Uural jääb ka käesoleval viisaastakul NSV Liidu võimsaimaks värvilise metallurgia baasiks. Suurimaks vasetootjaks saab Baškiiria kombinat. Tugevasti kasvab ka alumiiniumi ja magneesiumi tootang.

Keemiatööstuse alal laiendatakse Solikamski kombinadi tegevust, ehitatakse välja uus Berezni ki kaali-kombinat ning lõpetatakse soodatehase ehitamine Baškiirias.

Elekterterase tootmine ja värviline metallurgia vajavad rohkesti elektrienergiat. Selle nõudmise rahuldamiseks ehitatakse rida jõujaamu, koguvõimsusega 1,3 milj. kW. Neist kaks suuremat tulevad Kama ja Ufa jõele.

Kasvavad ka kivisöe ja nafta tootmine, esimene 2,7 ja teine 3,2 korda, võrreldes 1940. aasta produktiooniga. Lastakse käiku 49 uut šahti üldtootanguga 19 milj. tonni kivisütt.

Elanike tarvete rahuldamiseks laiendatakse kergetööstust, eriti tekstiiltööstuse osas. Ufasse ja Tšeljabinskisse tulevad puuvillavabrikud, Sverdlovskisse sukavabrik jne.

Transpordi alal elektrifitseeritakse Uurali—Kuzbassi ja Uurali—Karaganda vahelised raudteed ning Põhja- ja Lõuna-Uurali ühendav (Bogoslavski basseini — Tšeljabinski) raudteeliin.

Lääne-Siberis suureneb neljandal viisaastakul tugevasti musta metalli tootmine, milleks luuakse oma rauamaagi baas. Gornõi-Soris tõstetakse rauamaagi toodang 2 milj. tonnile ning asutakse ka Abakani rajooni maagi kasutamisele. Kuzbassis lastakse käiku 30 uut šahti, kogutoodanguga 18 milj. t kivisütt aastas.

Tunduvalt laieneb ka masinaehitus. Hakatakse valmistama traktoreid, autosid (Novosibirskis — 100 masinat päevas, kandejõuga 3,5 t). sõerikastamise vabrikute seadmeid (Kuzbassis), vaguneid (Stalinskis ja Barnaulis), jõelaevu jne. Kergetööstuse alal areneb eriti tekstiiltööstus, mis põhineb Kesk-Aasia puuvillal ja Kazahhia lambavillal. Uued tekstiiltööstused tulevad Novosibirskisse, Kuzbassi, Barnauli ja Kanskisse.

Ida-Siberis jätkatakse Baikali—Amuuri raudteemagistraali (BAM) ehitust. Sellega seoses suureneb transportmasinate tööstus (Krasnojarsk, Ulan-Ude). Kasvu näitavad nikli, volframi, tina, kulla, kivisõe, soola ja teiste maavarade toodang. Arendatakse laialdast looduslike ressurside tundmaõppimist, mis omab suure tähtsuse järgnevail viisaastakuil ehitusele tuleva Angara industriaal-kompleksi suhtes.

Kaug-Idas kujuneb meresõidu suurenemise tõttu tähtsaimaks tööstusharuks laevaehitus. Selleks laiendatakse kohalikku metallurgiabaasi ning hakatakse tootma käesoleval viisaastakul malmi esimeses Kaug-Ida kõrgahjus. Suurt tähelepanu omistatakse veel põllundusele, et vähendada toiduainete juurdevedu kaugetest rajoonidest.

Eesti NSV viie aasta plaani käsitlemisel tuleb õpilasile selgitada selle ülesandeid ja juhtida nende tähelepanu suurile muudatusile, mis toimuvad Nõukogude Eesti majanduse struktuuris nimetatud ajavahe-**mikus**: On tähtis, et õpilased teaksid, et asume kapitalimahutuse summa poolest liiduvabariikide seas kaheksandal, erikaalult (s. o. ühe elaniku kohta) aga esimesel kohal, mis on võimalik vaid teiste vennasvabariikide abi tõttu. Nimetame, et 75% investeringust läheb rasketööstusse, mille kõrval areneb tugevasti ka laiatarbekaupade valmistamine, kusjuures hakatakse maksimaalselt produtseerima valmistoitmeid. Kõneldes üksikuist tootmisharudest märgime, et mõned neist, nagu näiteks põlevkivi- ja tekstiiltööstus omavad üleliidulise tähtsuse: puuvillase riide tootmise poolest jääme maha vaid VNFSV-st ja Uzbekistanist.

Eesti NSV majandusgeograafia kursuse läbivõtmisel kaheksandas klassis tuleb meie liiduvabariigi viisaastaku plaan tervikuna käsitlemisele Nõukogude Eesti majanduse arengut kirjeldavas osas. Järgneval tutvumisel üksikute tootmisharudega tööstuses ja põllumajanduses ning transpordiga arutame igaühe puhul veel kord ainult neid puudutavaid viisaastaku plaani osi, kuid nüüd juba üksikasjalisemalt. Vajaliku materjali selleks annavad Seadus Eesti NSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaani kohta 1946.—1950. a., A. Veimeri „Uuest stalinlikust rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaanist“, ajalehed, ajakirjad, brošüürid ja müügilolevad vastavad tabelid. Eriti viimaste kasutamine õppetundides on tarvilik.

Eesti NSV füüsilise geograafia kursuses VII klassis tuleb üksikute

tootmisalade arengut käesoleval viisaastakul käsitleda selleks kõige enam sobivate aine osade läbivõtmisel. Näiteks võib kalanduse arengust kõnelda seoses merega (II pt. „Meri“), põlevkivi- ja fosforiiditööstuse arengust maavarade tundmaõppimisel, metsa- ja turbatööstuse arengust taimkatte käsitlemisel, rahva kultuurilise taseme tõstmisest rahvastiku osas, masinaehitue, tselluloosi- ja paberitööstuse arengust Harjumaa (Tallinna) kirjeldusel, tsemendi- ja tekstiiltööstuse arengust Virumaaga tutvumisel, põllunduse arengust Järvamaaga, kirjanduse arengust Viljandimaaga tutvumisel jne. Lisaks tuleb iga maakonna läbivõtmise puhul märkida, millised tähtsamad muudatused toimuvad tema majanduses käesoleva viisaastaku kestel. Kokkuvõtlik ülevaade Eesti NSV viisaastaku plaanist on kõige parem anda peale kursuse lõppu.

Mõningate tähtsamate tootmisharude arengust saab kõnelda ka IV klassis Eesti NSV maateaduse läbivõtmisel, samuti selleks sobivate kursuste osade juures.

Välismaailmajagude tundmaõppimisel (V, VI ja IX kl.) tuleb käsitlusele olevate riikide pindala, looduslikke ressursse ja majandust võrrelda NSV Liidu omadega, ning tõmmata paralleele eesrindlike kapitalistlike maade (USA, Suur-Britannia) ja NSV Liidu majanduse arengu- tempo vahel, tuues seejuures esile sotsialistliku majandussüsteemi paremused. Riiklikust korrast kõneldes puudutada käsiteldavate maade osavõttu II imperialistlikust Maailmasõjast ning vastavate riikide puhul Punaarmee osa nende vabastamisel fašistlikust okupatsioonist. Tuleb anda lühike ülevaade riikide sisepoliitilisest olukorrast, neis teostatud reformidest ja rahva võitlusest demokraatia eest (näit. Jugoslaavia, Tšehhoslovakkia, Albaania, Ungari, Poola, Prantsusmaa), samuti nende maade osavõttust rahvusvahelisest elust. Saksamaa puhul võrrelda olukorda NSV Liidu ja liitlaste okupatsioonitsoonides, tõstes esile puudulikku denatsifitseerimist, demilitariseerimist, poolikult teostatud reforme, tagasiminekut majanduses jne. ja selgitades ühtlasi selle põhjused. Jaapani käsitlemisel kirjeldada samuti tema imperialistlikke taotlusi minevikus ning reaktsiooniliste jõudude pidurdavat tegevust maa demokratiseerimisel olevikus. Viimatinimetatud teemal pakuvad rohkesti materjali ka Hispaania, Kreeka ja Hiina sisepoliitiline olukord.

Tuleb kõnelda töötava rahva elust kapitalistlikes mais, kriisidest, tööpuudusest, trustide võimutsemisest jne.

Aasia rahvastiku käsitlemisel tõsta esile indoneeslaste ja vietnamlaste vabadusvõitlus ning emamaa vastuseismise põhjused sellele liikumisele (majanduslikud huvid, poliitilised kaalutlused). India pakub samuti häid võimalusi imperialistlike riikide koloniaalpoliitika selgitamiseks, näidates ühtlasi kuidas kasutatakse valitseva rahva huvides kohapealseid rahvuslikke, usulisi ja kastide vastuolusid selleks, et oleks kergem valitseda.

Kolooniate (Briti Impeeriumi dominioonide, USA jne.) tundmaõppi-

misel tuleb anda ülevaade neis elavate värviliste rahvaste õigusest olukorrast (näit. neegrid USA-s, hindud Lõuna-Aafrika Unioonis), nende rängast eksploateerimisest (istandikes, kaevandustes), mitmesugustest kitsendustest sisserändamisel (USA, Austraalia) jne. Jutustada värviliste rahvaste metsikust hävitamisest (P.-Ameerika indiaanlased, Austraalia, Tasmaania, Okeania pärismaalased) kolonistide poolt minevikus, nende petmisest kaubavahetusel (purjujootmine, vahetamine väärtusega asjade vastu). Lõuna-Ameerika, Egiptuse, Iraani majanduse käsitlemisel näidata nimetatud maade eksploateerimist imperialistlike riikide poolt, mistõttu need maad vaatamata rikkalikele looduslikele ressurssidele on jäänud majanduslikult madalale tasemele. Kõneldes töötava rahva olukorrast kapitalistlikes maades, koloniaalrahvastest, tuua võrdlusi NSV Liidust, tungimata seejuures peensustesse ning kaldumata kõrvale teemast.

Materialistliku maailmavaate arendamisel on suur tähtsus üldgeograafial (X kl.). Juba maailmajagude ja üksikute maade käsitlemisel veendub õpilane, et nähtuste vahel valitseb side, omavaheline sõltuvus. Ta näeb, et kliima oleneb maa-ala geograafilisest asukohast, asendist mere suhtes, absoluutsest kõrgusest, pinnaehitusest (ääremäed), samuti sõltub taimkate kliimast, mullastikust jne. Nendesamade kausaalsuhetega puutub ta kokku ka üldmaateaduse kursuses, näiteks maastikuliste võotmete osas ja mujal. Käsitledes maapinda teisendavaid tegureid teeme õpilasele selgeks, et ei ole midagi igavesti püsivat, vaid kõik on alalises muutumises, pidevas arengus. Kus kunagi kauges minevikus kerkisid võimsad mäeahelikud, seal leiame tänapäeval vaid nende armetuid jäänuseid; kus varem laius meri, levivad praegu lumekattes noored kurdmäestikud. Merepõhi on aegade jooksul saanud maismaaks, endised maismaa osad mereks. Ning kogu see areng kestab vahetpidamata edasi.

Ajaloolise geoloogia osa viib õpilased järeldusele, et ka taime- ja loomariigis on toimunud geoloogiliste ajajärgude kestel suuri muutusi. Siin on areng käinud samuti tõusuteed — lihtsatelt organismidelt keerulise struktuuriga organismide juurde.

Sise- ja välisjõudude toimet tuleb selgitada kui vastandite võitlust, kus esimesed püüavad eeskätt mitmekesistada maa pinnareljeefi, teised seda siluda, kulutades kõrgendikke ja täites lohke.

Kõigele sellele tuleb juhtida õpilaste tähelepanu, näidates, et looduses valitsevad oma kindlad seadused.

Olgu lõpuks tähendatud, et kommunistliku moraali ja materialistliku maailmavaate kasvatamisel geograafia tundides omab poliitilise momendi sissetoomise ja seose kõrval tänapäevaga suure tähtsuse aine meetoodiline käsitlemine. Siia kuuluvad tunni ettevalmistus, õpetaja jutustus, täiendavate lugemispalade, kaartide, kartogrammide, tabelite, piltide, diapositiivide, diafilmide, filmi kasutamine, õppekäigud jne. On võidetud palju, kui on suudetud aine teha õpilasele arusaadavaks ja huvitavaks.

Kirjandust abiks õpetajale ta enesetäiendamisel.

(Vt. „Nõukogude Kool“ 1946, nr. 10, 11, 12.)

I. Marksism-leninism. UK(b)P ajalugu.

V. I. Lenin. Materialism ja empiriokrititsism. 1946, 360 lk. Hind 8 rbl.

V. I. Lenin. Sotsiaaldemokraatia kaks taktikat demokraatlikus revolutsioonis. 1946, 112 lk. Hind 2 rbl. 80 kop.

Fr. Engels. Perekonna, eraomanduse ja riigi tekkimine. 1946, 180 lk. Hind 5 rbl.

Fr. Engels, Ludwig Feuerbach ja klassikalise saksa filosoofia lõpp. 1946, 60 lk. Hind 1 rbl. 50 kop.

23 aastat Leninita Stalini juhtimisel leninlikul teel. (Abiks agit. 1947, nr. 2.)

N. M a k a r o v. Seltsimees Stalini teos „Proletaarlaste klass ja proletaarlaste partei“ (EB 1946, nr. 23.)

P. F e d o s s e j e v. Kaasaegne kodanlik sotsioloogia sõja ja rahu probleemist. (EB 1947, nr. 1.)

Sergei Mironovitš Kirov. (Abiks agit. 1946, nr. 36.)

II. Nõukogude riik ja sotsialistlik ühiskond. NSV Liidu ja Eesti NSV Konstitutsioon.

V. Karpinski. NSVL ühiskondlik ja riiklik korraldus. 1946, 108 lk. Hind 2 rbl. 40 kop.

L. A b o r i. Bolševike partei on nõukogude rahvaste juht ja organisaator. (Abiks agit. 1946, nr. 40.)

Eesti NSV on tööliste ja talupoegade sotsialistlik riik. (Abiks agit. 1946, nr. 39.)

Nõukogude riigist ja nõukogude demokraatiast. 1947, 152 lk. Hind 3 rbl. 80 kop.

G. A l e k s a n d r o v. Nõukogude demokraatiast. (EB 1946, nr. 24.)

P. K u u s b e r g. Ühiskondlike ja isiklike huvide ühtimine nõukogude ühiskonnas. (EB 1946, nr. 23.)

M. K o v r i g i n a. Riigi hoolitsemine emade ja laste eest. 1947, 40 lk. Hind 1 rbl.

P. V i h a l e m. NSV Liidu palgapoliitika. (EB 1946, nr. 24.)

Eesti NSV kõrgemad riigivõimu ja riigivalitsemisorganid. (Abiks agit. 1947, nr. 2.)

A. A u l e. Nõukogude riigi valimisseadus. (Abiks agit. 1946, nr. 38.)

ENSV Ulemnõukogu valimiste määrustik (seletustega). 1947, 44 lk. Hind 1 rbl.

Kümme aastat stalinlikku konstitutsiooni. (Abiks agit. 1946, nr. 36.)

Võitnud sotsialismi konstitutsioon. (EB 1946, nr. 22.)

V. T e l l i n g. ENSV Konstitutsiooni sünn. (Abiks agit. 1946, nr. 37.)

III. Eesti NSV rajamine ja ülesehitamine.

J. S e p p. Seltsimees Stalin on eesti rahva suur sõber ja õpetaja. (EB 1947, nr. 1.)

J. L a u r i s t i n. Esimene nõukogude aasta Eestis. 1946, 180 lk. Hind 4 rbl. 50 kop.

Johannes Vares. (EB 1946, nr. 23.)

A. V e i m e r. ENSV rahvamajandus tõusuteel. (Abiks agit. 1947, nr. 1.)

IV. Suur Isamaasõda. Võit fašismi üle.

A. R a u d l a. Demokraatlike jõudude kasv maailmas. (EB 1946, nr. 24.)

V. Sotsialistlik ülesehitustöö neljas stalinlik viisaastak.

V. Volin. Meie maa tööliste ja talupoegade võitlus mõisnike ja kapitalistide võimu kukutamise eest ning sotsialismi ülesehitamise eest NSV Liidus. 1946, 56 lk. Hind 1 rbl. 80 kop.

Uleminek sõjajärgsele ülesehitustööle. (Abiks agit. 1946, nr. 37.)

E. Päll. Sotsialistliku ühiskonna kunst peab seisma kõrgel tasemel. (EB 1946, nr. 22.)

S. Sazonov. Nõukogude Eesti võitluses stalinliku viisaastaku plaani täitmise eest. 1947, 16 lk. Hind 50 kop.

A. Karpov. 1946. a. majanduslikud kokkuvõtted ja 1947. a. ülesanded tööstuse alal. 1947, 12 lk. Hind 50 kop.

G. V d o v i n. Stalinliku viisaastaku esimene aasta Eestis. (EB 1947, nr. 1.)

A. V e i m e r. Teadus ja tehnika uuel stalinlikul viisaastakul. (EB 1946, nr. 23.)

Tööviljakuse tõus tagab viisaastaku plaani täitmist. (Abiks agit. 1947, nr. 3.)

VI. Suured revolutsioonilised tähtpäevad.

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni XXIX aastapäev.

A. Ždanovi kõne Moskva Nõukogude pidulikul istungil 6. nov. 1946. a. 24 lk. Hind 50 kop.

Ajaloo.

„Verine pühapäev“. (Abiks agit. 1947. nr. 2.)

J. S a a t. 1905. aasta jaanuari sündmused Eestis. (EB 1947, nr. 1)

Viktor Kingissepp. Kellele tsesiseisvus, kellele ike. 1946, 304 lk. Hind 7 rbl.

A. Gronski. „115 protsess“. (EB 1946, nr. 24.)

N. Karotamm. 1924 aasta 1. detsembri relvastatud ülestõus. (EB 1946, nr. 22.)

Eesti töörahva relvastatud ülestõus 1. detsembril 1924. (Abiks agit. 1946, nr. 36.)

N. Andresen. Kuidas kodanlik võim Eestis võttis töörahva vabadused. (Abiks agit. 1947, nr. 1.)

J. Mark. Eesti kodanlike natsionalistide viimne põhiseadus. (EB 1946, nr. 22.)

Väljaandja: ENSV Haridusministeerium. Kirjastaja: RK „Ajalehtede Kirjastus“. Toimetuse kolleegium: J. Seilental (vastutav toimetaja), J. Käis, E. Murdmaa, A. Pint, A. Raud, S. Vapper. Toimetuse aadress: Tallinn, Tõnismägi 11. Ladumisele antud 24. jaan. 1947. MB-02078. Trükkimisele antud 13. veebr. 1947. Trükipoognaid 3,75.

Trükiarv 2980. Trükikoja tellimise nr. 123. Trükikoda „Punane Täht“, Tallinn, Pikk 54/58.

На эстонском языке. „Ньюкогуде Коол“ (Советская школа), орган Мин. Просв. ЭССР.

Ilmub 1 kord kuus. Uksiknumbri hind 5 rubla. Tellimishinnad: 6 kuud — 30 rubla, 12 kuud — 60 rubla.